

COMITETUL JUDEȚEAN DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ
B U Z Ă U
MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE /

1389
1789

STUDII ȘI CERCETARI DE ISTORIE BUZOIANA

BUZĂU
— 1973 —

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE
BUZĂU

Dr. D. D. 2

STUDII
ȘI
CERCETĂRI
DE
ISTORIE
BUZOIANĂ

**VOLUM APĂRUT SUB ÎNGRIJIREA
PROF. N. VRAPCIU**

CUVÎNT ÎNAINTE

Cititorul care se va osteni să răsfoiască volumul de față își va da seama că este rodul unor cercetări de istorie locală, un început de bun augur pentru munca științifică ce se desfășoară pe acest tărâm în județul Buzău. Va avea, de asemenea, satisfacția să constate că volumul este primul de acest gen care apare în județul nostru și ca atare el poate constitui un prilej de emulație și afirmare pentru toți cei ce îndrăgesc și iubesc istoria neamului românesc.

Munca cercetătorilor prezenți la sesiunile de comunicări și referate, adunată, aici este laudabilă și pentru că „Historia magistra vitae” este genericul sub care trăiește societatea omenească de la începuturile sale.

Istoria, asemenea unui uriaș rezervor, pîstrează în ea un nesecat tezaur de fapte și întâmplări petrecute „de demult”, tezaur pe care-l îmbogățește generație cu generație.

Poporul român, care în decursul istoriei sale a trecut prin grele încercări, a iubit cu căldură această știință cu puternice rezonanțe sociale, pentru că ea s-a aflat dintotdeauna mai aproape de om, de inima și înțelegerea sa, căpătînd în felul acesta un puternic caracter militant și mobilizator.

Asemenea tuturor localităților din patria noastră, istoria meieagurilor buzoiene mustește de întâmplări și fapte vrednice ale înaintașilor noștri. Cunoașterea și grefarea lor științifică pe canavaua istoriei naționale reprezintă o datorie patriotică pentru fiecare cetățean al României socialiste.

Descoperirile arheologice și tot ce se știe astăzi despre Valea Tisăului, Băești — Aldeni, Sudiți (Gherăseni), Coțatcu (Podgoria), Sărata — Monteoru, Cîrlomănești (Vernești), Gruiu — Dării (Pietroasa), Pietroasa, Smeeni, Largu, Luciu, Cîndești și despre multe alte localități, reprezintă tot atîtea trepte istorice ale existenței și continuității vieții omenești pe aceste locuri din cele mai vechi timpuri.

Cetățile feudale de la Vințilă Vodă, Pătîrlagele, Buda — Cislău, Cătina, mănăstirile cetăți de la Berca și Bradu, numeroasele monumente istorice și de artă pe care le întîlnim la tot pasul în cuprinsul județului, precum și multiplele evenimente de mare importanță în viața patriei, la

care oamenii din acest fragment de hartă românească au adus o contribuție aparte, sînt mărturii de necontestat ale talentului și priceperii populației băștinașe, ale dragostei pentru pămîntul strămoșesc, pentru păstrarea ființei naționale și apărarea tuturor averilor materiale și spirituale acumulate de înaintași din vremi imemorabile.

Acestui bogat tezaur i se adaugă astăzi, în societatea noastră socialistă, noi și noi nestemate. Epoca contemporană, străbătută de aceleași sentimente patriotice, ridicate pe noi culmi prin munca conștientă și plină de abnegație a tuturor celor ce trăiesc și muncesc pe aceste locuri, capătă zi cu zi tot mai multă măreție și strălucire sub conducerea înțeleaptă a Partidului Comunist Român. În acest context istoria a obținut noi valențe educative. Ridicată la rang de principală componentă a educației patriotice, istoria zilelor noastre se scrie cu fapte de eroism și avînt în muncă, de etică și echitate în viața economică, politică și socială.

Datoria noastră, a tuturor cetățenilor României socialiste, așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român este aceea „de a nu uita niciodată că toate cuceririle de care ne bucurăm azi au fost obținute prin lupte grele, prin jertfa celor mai buni fii ai poporului nostru”, fapte în fața cărora, „să ne legăm de a face totul pentru a asigura progresul neînterupt al țării, bunăstarea și fericirea întregului popor, să ne legăm de a face să strălucească tot mai puternic în lume gloria patriei noastre scumpe...”

GH. DIACONU | **DESCOPERIRILE**
ARHEOLOGICE
DE LA
GHERĂSENI-BUZĂU

DESPRE DESCOPERIRILE ARHEOLOGICE DE LA GHERĂSENI — BUZĂU

La nord-est de comuna Gherăseni, pe malul drept al râului Călmățui, în punctul denumit de către localnici — Lacul Frîncului — situat între albia râului amintit și un drum de țară care leagă cătunele Budișteni și Cremenea, au fost descoperite, în urmă cu un deceniu importante urme arheologice. Cercetările arheologice de la Gherăseni au fost executate în două reprize și anume: în anul 1961 și anul 1965 de către un colectiv de cercetători de la Institutul de Arheologie din București, de la Muzeul de istorie din Ploiești și Muzeul din Buzău.¹

În regiunea amintită au fost descoperite urme din comuna primitivă aparținând culturii neolitice de tip **Criș-Starcevo**; un al doilea orizont este reprezentat de un cimitir cu înmormintări cu oceru roșu. În imediata apropiere a mormintelor cu oceru a fost dezvoltat parțial un complex cu cranii de cal dispuse în cerc. Datarea și încadrarea acestui complex a rămas neclară și comportă încă cercetări. În sfârșit, pe acelaș teritoriu au fost surprinse urme de viață din prima epocă a fierului, de tip **Birsești — Ferigile**.²

★

★

★

Stațiunea arheologică de la Gherăseni — Buzău este cunoscută în literatura de specialitate, datorită rezultatelor obținute cu privire la epoca migrației popoarelor.³

Primul obiectiv important de la Gherăseni este reprezentat de o necropolă birituală (înhumație și incinerație), care datează din secolul IV e.n. Necropola a fost descoperită întâmplător de către niște țărani cooperatori.⁴

1 La săpături a participat în ambele campanii colegul V.I. Teodorescu de la Muzeul de istorie Ploiești.

2. Complexele aparținând comunei primitive au fost cercetate și încadrate cronologic de către V.I. Teodorescu.

3 Deși, despre descoperirile de la Gherăseni nu a fost publicat nici un studiu sau raport de activitate, rezultatele de aici au intrat în circuitul științific. V. *Dacia*, N.S., VII, p. 303; *Dacia*, N.S., VIII, 1964, p. 198, ș.a.

4 Au fost descoperite întâmplător două morminte de incinerație al căror inventar a fost recuperat de fostul director al Muzeului din Buzău, N. Dumitrașcu. Vasele se află la Muzeul din Ploiești, iar inventarul mărunț la Muzeul din Buzău.

Cercetarea obiectivului a fost făcută cu ajutorul unei rețele de secțiuni care a avut scopul de a intercepta limitele cimitirului. Într-adevăr, încă din primul an au fost identificate laturile nord, est și vest ale necropolei. În cuprinsul secțiunilor au fost descoperite 20 de morminte, dintre care 10 de inhumatie iar restul de incineratie.⁵ Mormintele de inhumatie sînt dispuse în șiruri, orientate pe direcția nord-sud și cuprind un inventar bogat format din vase, pahare din sticlă, fusaiole, pieptini din os, cuțite, catarama, mărgelile și alte podoabe.

Potrivit inventarului, ritului și ritualurilor de înmormintare mormintele de incineratie se impart în două categorii: în prima au fost incluse morminte ale căror oase și podoabe au fost arse în ruguri; în cea de-a doua au fost grupate mormintele cu oasele calcinate dispuse în gropi simple nepurificate prin foc, sau oasele depuse în urne, cu sau fără capace. În cadrul ultimului grup urnele și capacele nu au fost arse în ruguri.

La cca 50 m pe malul drept al râului Călmățui, cu ocazia lucrărilor agricole și a decopertării solului de suprafață, pe o grosime de 50 cm a fost descoperită o așezare contemporană necropolei. În aceasta zonă, într-o suprafață de aproximativ 200 m², neafectată de echipele de cărămidari din apropiere au fost întreprinse cercetări arheologice în cursul anului 1965. Plasarea unei rețele de circa 20 de secțiuni în perimetrul amintit ne-a dat posibilitatea de a cerceta cinci bordeie și mai multe gropi menajere. Bordeiele sînt grupate în formă de ciorchine la distanță de aproximativ 3-6 m unul față de altul. Forma acestora este rectangulară cu laturile de 4×4 m sau 4×5 m: ele au fost adîncite în pămînt de la nivelul de la care s-a călcat în vechime cu circa 50—60 cm. Din punct de vedere al formei, mărimii și a tehnicii de construcție, precum și a chipului în care a fost amenajat interiorul, vetre, lavițe etc., bordeiele prezintă unele deosebiri. Cu toate acestea potrivit observațiilor stratigrafice și a materialului arheologic descoperit în interiorul acestora, locuințele sînt contemporane.

Necropola de la Lacul Frîncului, cu așezarea sa situată pe malul drept al Călmățuiului, potrivit inventarului și ritului de înmormintare, face parte din cunoscuta cultură de tip **Sintana de Mureș — Cerneahov**.⁶

Comunitatea omenească care a folosit așezarea și necropola de la Gherăseni a poposit pe meleagurile Călmățuiului la mijlocul secolului IV e.n. și a viețuit aici pînă în ultimele decade ale secolului amintit.⁷

Din punct de vedere etnic, locuitorii așezării din secolul IV e.n. de la Gherăseni aparțin unor populații de origine nordică și răsăriteană.

5 Ținînd seama de cele două morminte de incineratie descoperite întimplător, numărul mormintelor de la Gherăseni se ridică la 22, dintre care 12 de incineratie și 10 de inhumatie.

6 Cultura de tip Sintana de Mureș — Cerneahov a fost identificată cu aproximativ șapte decenii în urmă de către arheologul clujean Kovács Istvan, la Sintana de Mureș în Transilvania și de către arheologul V.V. Hvoica, la Cerneahov lângă Kiev în R.S.S. Ucraina.

7 Analiza inventarului arheologic de la Gherăseni nu ne îngăduie să-l datăm în prima jumătate a secolului IV e.n., dar nici în primele decade ale secolului V e.n.

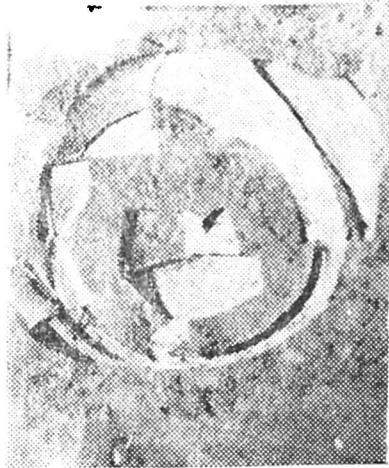
în speță goți, mai exact ramura vizigotică a acestora, și sarmați asimilați de către germanici. Ultimii pot fi identificați mai ales în cuprinsul mormintelor de înhumare lipsite de inventar.⁸

Mormint fără inventar din necropola de la Gherăseni

8 De obicei mormintele sarmatice din cuprinsul culturii Sintana — Cerneahov sînt lipsite de inventar; uneori prezintă poziția chiricită a scheletelor, gropi cu nișă sau trepte și alte elemente de tradiție sarmatică.

Pentru prima dată la Gherăseni — Buzău și la Olteni — Teleorman a fost identificată și ramura taifalică a populațiilor de origine germanică. Această populație a folosit mai de timpuriu ritul incinerăției cu obiceiul arderii vaselor, obiectelor și podoabelor vestimentare în ruguri.⁹

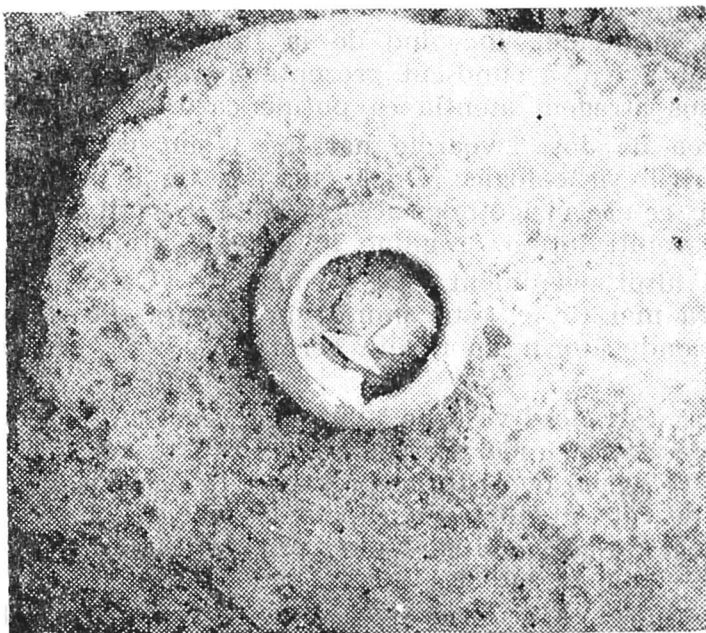
Morminte de incinerăție
cu vasele arse secundar

În sfârșit, atragem atenția că tot pentru întâia oară, în țara noastră, la Gherăseni — Buzău și Tîrgșor — Ploiești a fost identificată și componenta băștinașă a populației care în secolul IV e.n. a locuit în nord-nord-estul Munteniei, în formațiuni compacte, alături de noii

⁹ V. Dacia, N.S., VIII, 1963, p. 301 și urm.

veniți. Acest aspect cultural este cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de **Tirgșor — Gherăseni**.¹⁰

Pe lângă practici rituale proprii autohtonilor ca înmormintările în gropi simple cu oasele calcinate depuse pe fundul acestora și a înmormintărilor în urne cu capace nearse în ruguri, la Gherăseni populația băștinașă se afirmă printr-o gamă variată de forme ceramice, unele luurate cu mâna, altele la roată de certă factură geto-dacică. Tot aici a fost găsită ceramica romană de import; pe gîtul și torțile unor amfore se păstrează însemnări și litere izolate. În complexul arheologic de la Gherăseni a fost recoltată în cantitate mare și specia ceramicii din pastă zgrunțuroasă, de factură provincial romană. Din cuprinsul acestei categorii se detașează ceramica zgrunțuroasă de culoare roșcat-cărămizie, care, în chip neîndoiește, aici și în general în regiunile de la Dunărea de Jos trebuie atribuită populației locale.¹¹

Mormint de incineratie
cu urna nearsă în rug

Atragem atenția că o atare ceramică nu este documentată în regiunile estice din care s-au deplasat goții, sarmații și taifalii.¹² Nu este lipsit de interes de a semnală, de asemenea, că această specie ceramică va fi transmisă, sau mai exact păstrată în repertoriul de forme ceramice a populației băștinașe din secolele V-VI e.n., cunoscută în literatura istorico-arheologică ca purtătoare a culturii de tip **Ipoțești-Cindești**.¹³

10 GH. DIACONU — **Tirgșor — necropola complexă din secolele III-IV e.n.**, Buc. 1965, p. 127.

11 *Dacia*, N.S., XIV, 1970, p. 243-250.

12 *Ibidem*.

13 V.I. TEODORESCU — **Despre cultura Ipoțești — Cindești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei (regiunea Ploiești)**, S.C.I.V., 15/4, 1964, p. 485-502.

În aria așezării de la Gherăseni au fost descoperite câteva morminte de înhumație posterioare secolului IV e.n. Este vorba în primul rând de două morminte descoperite întâmplător în cursul anului 1965 în regiunea de nord-est a așezării, cercetate sistematic, după semnarea lor, de către V.I. Teodorescu. Într-unul din morminte a fost descoperită o diademă din metal alb, aurită și o oglindă pe baza căreia mormintele sînt datate în prima jumătate a secolului V e.n.¹⁴

În partea opusă a așezării, printre bordeiele cercetate de noi în anul 1965 a fost descoperit un mormint de înhumație, aparținînd unui bărbat matur cu trăsături mongoloide. Inventarul mormintului cuprinde o cataramă din fier, una din bronz, un cuțit din fier descoperite în situ și o altă cataramă din bronz cu apucătoare găsită la nord-nord-est de craniu. Mormintul izolat din așezare datează din perioada de după secolul IV e.n.¹⁵

Potrivit unor izvoare scrise și a descoperirilor arheologice regiunea de nord-nord-est a Munteniei, începînd de la finele secolului IV e.n. și în cursul secolului V e.n. a cunoscut prezența hunilor.¹⁶ În legătură cu cele de mai sus atragem atenția că puține cazuri din istoria regiunilor de la Dunărea de Jos, izvoarele narative sînt completate fericit de către descoperirile arheologice. După cum se știe în momentul în care hunii lovesc cetele vizigoților, aceștia sînt nevoiți să se retragă din fața noilor veniți într-o regiune în care îi stînjenesc pe taifali, iar cu prilejul altui eveniment pe sarmați în Caucaland.¹⁷ Pentru o perioadă ceva mai tîrzie, este amintit în izvoare un episod petrecut între **Gainas**, conducătorul unor cete germanice și căpetenia hunică, **Uldis**.¹⁸

La aproximativ 15 km nord-vest de stațiunea cercetată de noi se află localitatea Pietroasele de unde provine cunoscutul tezaur descoperit în secolul trecut. O seamă de istorici presupun că acesta a fost folosit și apoi îngropat de către **Athanaric**, căpetenia vizigoților, care la finele secolului IV e.n. s-ar fi refugiat din pricina hunilor, cu o parte din averile și cetele sale la sud de Dunăre, în nădejdea că se va întoarce în părțile Buzăului.¹⁹ Alți cercetători datează tezaurul de la Pietroasele într-o perioadă mai tîrzie și îl atribuie ostrogoților.²⁰ Oricum va fi rezolvată această dispută științifică în legătură cu datarea și atribuirea etnică a tezaurului, rămîne cîștigat faptul că acesta aparține unor populații străine de mediul băștinaș și că datează din preajma

14 Încadrarea cronologică îi aparține descoperitorului care pe baza diademei și a oglinzii de tip Brigetio propune o atare datare.

15 Inventarul mormintului este în curs de cercetare, datele de pînă acum nu ne îngăduie să formulăm o datare mai strînsă.

16 LIGIA BÎRZU --- **Contribuția arheologiei la cunoașterea perioadei huncice la Dunărea de Jos** în *Analele Universității București*, seria St. Soc. istorie, An X, 20, 1961, p. 13-24.

17 *Fontes Historiae Daco-Romanae*, Buc. 1970, vol. II, p. 133 și p. 137.

18 *Ibidem*, p. 317.

19 I. NESTOR în *Istoria României*, I, p. 696.

20 K. HOREDȚ, **Datarea tezaurului de la Pietroasa** în *Acta Musei Napocensis*, 1960, VI, p. 549-551.

sau vremea în care influența politică a hunilor era resimțită din plin la Dunărea de jos.²¹

La cele de mai sus trebuie adăugate dovezile de ordin arheologic de care am amintit deja. Prezența mormintelor de caracter hunic cercetate de către V.I. Teodorescu, întărite de rezultatele cercetărilor de la Sudiți — Gherăseni, întreprinse de către același cercetător, ne oferă dovezi sigure în legătură cu viețuirea temporară a hunilor pe aceste meleaguri.²² Ceea ce ni se pare demn de reținut este constituit de împrejurarea potrivit căreia populația autohtonă, în ciuda dominației „aristocrației“ hunice asupra acestor teritorii a evoluat în continuare modificându-și o parte din elementele de cultură materială. Populația băștinașă se dezvoltă în cursul secolelor V-VI e.n. ca purtătoare a unei noi culturi cunoscută sub denumirea de Ipotești — Cindești.²³

21 LIGIA BÎRZU, op. cit.

22 La Sudiți — Gherăseni a început cercetarea unei așezări autohtone care plasează în perioada de după dispariția așezărilor de tip Sintana — Cerneahov. În această așezare V.I. Teodorescu a cercetat un complex meșteșugăresc care aparține evident hunilor. Tot aici au fost reperate însă și elemente de certă factură hunică.

23 V.I. TEODORESCU, op. cit.

EUGENIA ZAHARIA | **STAȚIUNEA**
ARHEOLOGICĂ
DE LA
SĂRATA-MONTEORU

STAȚIUNEA ARHEOLOGICĂ DE LA SĂRATA-MONTEORU

EUGENIA ZAHARIA

Sărata-Monteoru sau Monteoru cum se cunoaște azi această localitate din județul nostru, a dat numele uneia din cele mai vechi și mai importante culturi ale epocii bronzului din țara noastră. Prin bogăția și importanța descoperirilor, Sărata-Monteoru constituie unul din marile complexe arheologice cuprinzând așezări și cimitire aparținând a numeroase etape dintre neolitic și sec. XI-XII. Aceste bogate resturi arheologice ocupă ca punct central dealul Cetățuia și platoul numit Poiana Scorușului; în imediata lor apropiere ca și pe dealurile din jur, pînă în marginea pădurii Tisăului, se găsesc încă ne-numărate puncte bine identificate, sau numai descoperiri izolate făcute cu prilejul diferitelor lucrări viticole, forestiere, pentru drum etc. Cea mai veche așezare cunoscută pe teritoriul comunei este un tell protocucuteni, de tip Băești — Aldeni — Stoicani. Acestuia îi urmează în timp așezarea Cucuteni B de la Cetățuia, care este punctul extrem sud-vestic în aria de răspîndire a acestei culturi. Așezarea de la Monteoru prezintă o importanță cu totul deosebită față de celelalte așezări Cucuteni B, datorită prezenței ceramicii cenușii-negre; această specie ceramică este componenta sudică care va participa la formarea culturilor perioadei de tranziție spre epoca bronzului, în aria unde mai tîrziu se va dezvolta cultura Monteoru.

După epoca bronzului, la Sărata-Monteoru se întîlnesc resturi sporadice din perioada hallstattului timpuriu și ale Laten-ului dacic, din sec. II-I î.e.n.; în același context de locuire s-au găsit și cîteva elemente celtice (o fibulă și o brățară de bronz).

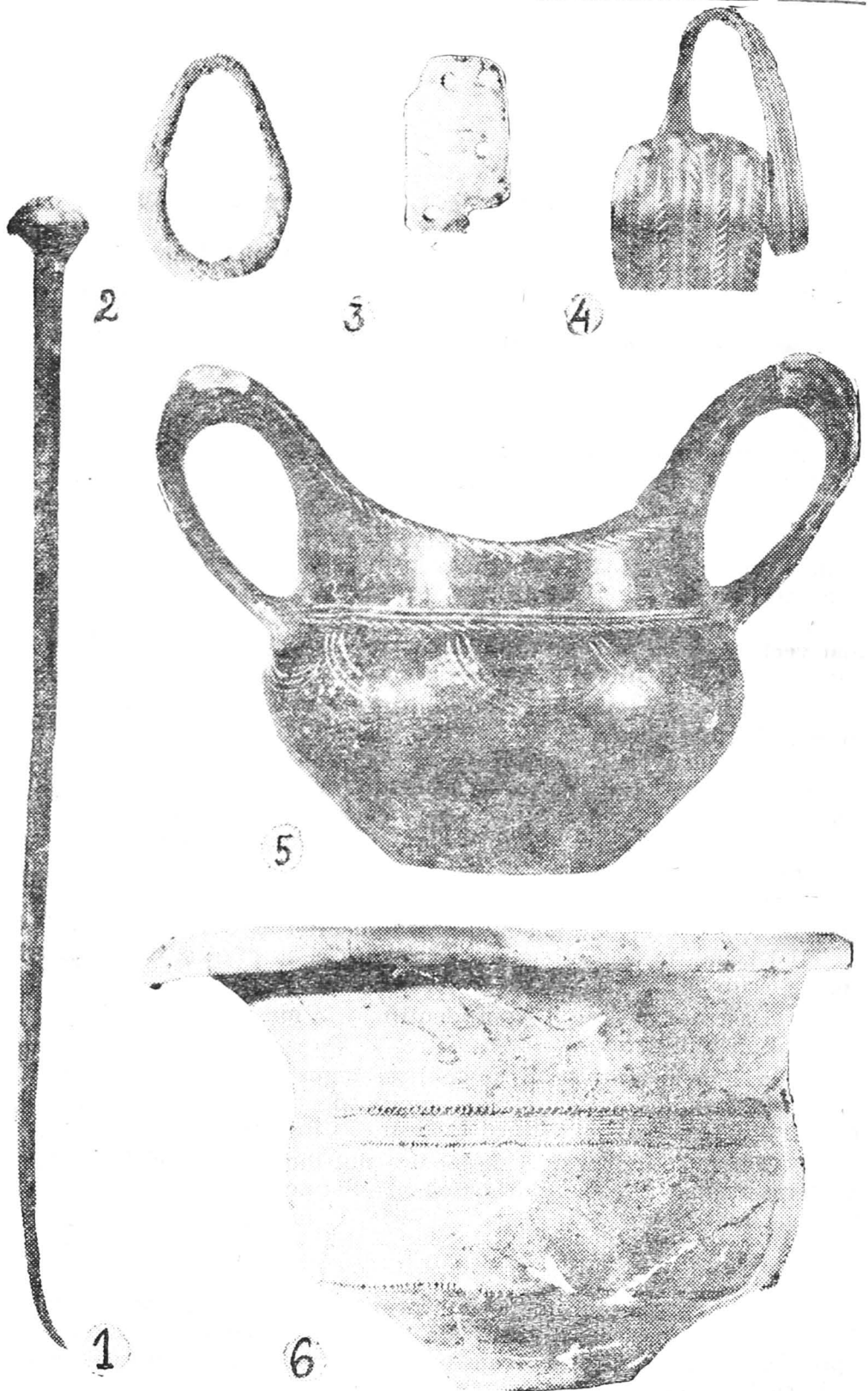
O așezare din sec. IV s-a identificat în marginea satului, pe malul drept al pîriului Sărata.

În Poiana Scorușului și pe fișia îngustă care leagă Cetățuia de acest platou a fost situat marele cimitir de incinerare din sec. VI-VII e.n. cimitir al populației culturii Ipotești — Cîndești.

Cele mai tîrzii resturi de locuire sînt din ses. XI-XII, descoperite pe terasa înaltă a malului stîng al Săratei, la poalele Muntelui Călugărului.

*

Locuirea cea mai importantă prin caracterul ei propriu, cît și prin largă sa răspîndire, ocupînd o bună parte din teritoriul Munteniei pînă spre Tîrgoviște, sud-estul Transilvaniei și Moldova Centrală, aparține culturii Monteoru.

1—2, ac și spirală de păr din bronz ; 3, plăcuță din dinte de mistreț ; 4, spirală cu frunză din aur ; 5—6 ceramică din epoca bronzului de la Sărata-Monteoru.

Așezarea de la Sărata-Monteoru cuprinde un punct întărit, Cetățuia, și platoul deschis spre NE de ea numit Poiana Scorușului; de pe Cătățuia se coboară pe la NE spre Poiana Scorușului de care este legată printr-un loc strîmt ca o punte, numit „Col“ în cercetările noastre. Din marginea de răsărit a Cetățuiei se vede cîmpia deschisă larg în marginea dealurilor care coboară treptat; acesta este și singurul drum de acces spre Cetățuie, în rest ea fiind apărată de pantele sale abrupte și de dealurile care o înconjoară și o ascund. În fața acestui singur drum de acces, Cetățuia a fost apărată de un șanț care secționa Colul.

Primele săpături arheologice au fost făcute de către **H. Schmidt** în 1917-1918, căruia stațiunea de la Sărata-Monteoru i-a fost cunoscută prin colecția lui **Ed. Honzik** (constructorul băilor din localitate), colecție adusă la Berlin la sfîrșitul secolului trecut. Cercetările sale făcute pe panta de nord a Cetățuiei, — la care a participat și **W. Dörpfeld** — au adus în discuție existența unei cetăți construită cu piatră, de genul aceloră din Grecia epocii bronzului. Lucrurile s-au lămurit mai tîrziu, prin săpăturile românești (reluete de către prof. **I. Andrieșescu** cu **I. Nestor** în anii 1926-1927), continuate de prof. **I. Nestor** din 1937 pînă în 1958.

Lui **H. Schmidt** îi revine însă meritul de a fi înțeles importanța descoperirii și de a o fi consacrat în literatura de specialitate. În cursul celor douăzeci de ani de săpături s-au făcut numeroase descoperiri începînd cu neoliticul și terminînd cu sfîrșitul mileniului I, importanța căzînd în principal pe rezultatele care privesc epoca bronzului și sec. VI-VII e.n.

Locul cel mai important al așezării din epoca bronzului de la Sărata-Monteoru este Cetățuia, unde în principal, s-a putut stabili stratigrafia culturii Monteoru.

Locuirea din epoca bronzului s-a instalat direct pe ruinele Cucuteni B, ocupînd marginea platoului și pantele de N, NE și NV, amenajate în terase, începînd cu regiunile cele mai joase; treptat locuirea urcă pe pantă, ultimul nivel de locuire instalîndu-se numai pe marginea platoului.

Ritmul istoric în care se petrece dezvoltarea culturii Monteoru de-a lungul întregii epoci a bronzului, ritm care se manifestă în fiecare detaliu tipologic al evoluției sale, în fiecare etapă și în fiecare fază, a formelor și a decorului ceramic, a uneltelor, armelor și a obiectelor de podoabă, ca și în dispoziția și prezența altor elemente care privesc așezarea, locuințele, instalațiile de cult, cimitirele cu riturile și ritualele observate, toate acestea determină împărțirea culturii Monteoru în două mari perioade: **Monteoru I** și **Monteoru II**. Prima perioadă cuprinde etapele M.I C₁ (cu trei nivele de locuire), M.I C₃ (cu trei nivele de locuire), M.I C₂, M.I C₁, M.I b și M.I a; cea de-a doua perioadă cuprinde la Sărata-Monteoru două nivele de locuire, M.II a și M.II b¹, cărora le urmează

1 Cele douăsprezece nivele de locuire stabilite pentru cultura Monteoru în așezarea de la Sărata-Monteoru au fost notate în ordinea în care au fost identificate prin săpături.

faza **Balintești**² — **Gârbovă**³, cu care se încheie cultura Monteoru și care este în același timp și fază de trecere spre cultura Noua.

Pentru a ilustra acest lung proces de dezvoltare, cit și pentru înțelegerea originilor și a formării culturii Monteoru, ca și a chipului în care spre sfârșit transformările petrecute au avut drept rezultat trecerea la o nouă formă de viață și cultură, vom prezenta un număr de forme reprezentative, semnalind totodată caracterele mai importante pentru fixarea cronologiei relative și absolute.

Cea mai veche etapă a culturii Monteoru este cunoscută pînă acum numai din așezarea de la Sărata-Monteoru. Etapa cea mai veche a culturii Monteoru aparține depunerilor de pe Cetățuie și de pe Scoruș, unde s-au identificat ruinele unei mari construcții din bolovani de rîu. Ceramica, foarte bogată și bine arsă cenușiu-negiu, la început este lipsită total de decor, element care apare în a doua fază și devine caracteristic abia în faza ultimă. Principalele forme — ceașca cu două toarte, amfora cu gît înalt cilindric, askosul, vasul sac, se găsesc de la început și se vor dezvolta pînă la sfârșit.

Pentru ceramica grosolană sînt caracteristice vasele sac cu marginea puțin indoită, cu suprafața netezită, grunjoasă sau barbotinată; acestea sînt decorate cu creștături, alveole sau impresiuni; fragmente de briuri în relief, aplicate orizontal sau vertical și proeminente. Cupa cu patru toarte este formă comună ceramicii grosolane ca și categoriei bune. Ceramica fină cuprinde forme și variante mai multe. Predomină ceașca cu două toarte, cupa cu patru toarte, askosul și amfora, străchinuțe cu marginea lată, forme caracteristice în genere bronzului timpuriu, la care se adaugă vasul sferic cu marginea lată și arcuită, formă caracteristică numai culturii Monteoru, prezentă de la început pînă în faza M.I c 1. Decorul constă din benzi de linii (făcute cu un instrument-pieptenc) în zig-zag sau orizontale, cercuri concentrice, avînd împrejur șiruri de puncte, impresiuni asemănătoare cu cele pe care le întîlnim în culturile neolitice tîrzii (Ariuşd, Cucuteni B), ca și în cele din perioada de tranziție (Cernavoda, Zăbala, Rîmnicelu). În această etapă se întîlnește categoria ceramică cu decor în relief a culturii **Glina III — Schneckenberg**.

În ultima fază a etapei M.I c⁴ se observa unele transformări în forma vaselor care vor determina formarea aspectului etapei M.I. ca. La ceașca cu gîtul înalt, cilindric și toartele înalte și drepte, se produc unele modificări care privesc toarta: apariția unei mici creste — marcată uneori chiar de creștături — pe linia de unire dintre margine și toartă. Creasta se va apleca lipită pe brațul toartei care începe să se arcuiască puțin, producîndu-se astfel și modificări în forma generală a ceștii. În acest caz transformarea corespunde reducerii treptate — pînă la dispariție — a gîtului înalt, și prin dezvoltarea platformei cu prag pe toartă, element care durează pînă la faza I b. Începînd din faza M.I. c₂ începe să se dezvolte

2 EUGENIA ZAHARIA, *Das Gräberfeld von Balintești — Cioinagi und einige Fragen der Bronzezeit in der Moldau*, DACIA VII, N.S. 1963, p. 139 urm.

3 ADRIAN FLORESCU, *Sur les problèmes du bronze tardif carpatodanubien et nord-ouest pontique*, în DACIA N.S., XI, 1967, p. 59 urm.

bratul ascendent al toartei, formându-se toarta supraînălțată, caracteristică mai ales fazelor M.I b și M.I a ; aceasta se menține și în faza M. II a, dar redusă.

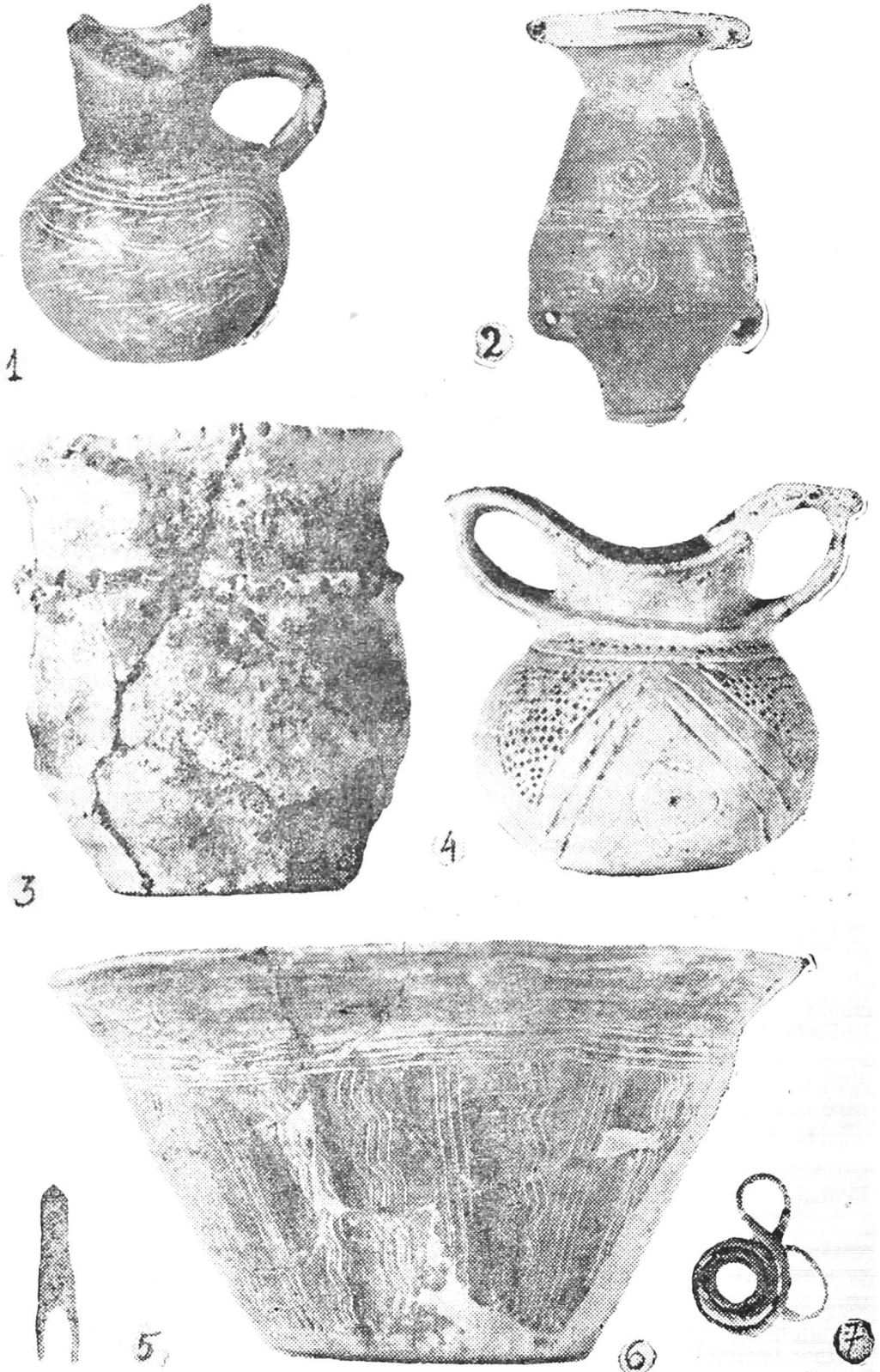
Cea de-a doua formă reprezentativă a culturii Monteoru este amfora cu gîtul înalt și marginea în pîlnie. În evoluția acestei forme — care durează pînă la sfîrșitul culturii Monteoru —, se remarcă înălțarea părții superioare a corpului — ca o cupolă cu cilindru : gîtul cu marginea arcuită se uneste și se transformă treptat într-o pîlnie înaltă cu marginea lată îndoiță ; partea superioară a corpului tronconică la început, ajunge în ultimele faze un con perfect ; aceasta este binecunoscutul vas de ofrandă al culturii Monteoru.

În prima etapă, M.I. c₁, cultura Monteoru prezintă caracterele obișnuite ale epocii bronzului timpuriu de la noi ; așa se explică elementele asemănătoare sau chiar comune cu cultura Glina III — Schneckenberg ; în cea de-a doua etapă de dezvoltare, M.I. c₂, cultura Monteoru își definește și-si stabilește caracterul său propriu, caracter pe care și-l va păstra pînă la sfîrșitul existenței sale. Dezvoltarea culturii Monteoru se face în cadrul unui continuu proces de evoluție, în cursul căruia se remarcă în întreg conținutul acestei culturi, dispariția unor elemente și apariția altora, schimbări care constituiesc în același timp și premisele formării unei alte etape. În acest fel ni se înfățișează conținutul fazei la care încheie prima perioadă, și care anunță, prin elementele noi pe care le cuprinde, perioada a II-a a culturii Monteoru. Succesiunea fazelor în cultura Monteoru înfățișează etapele de dezvoltare ale aceluiași complex cultural, în cadrul și pe durata căruia se pot deosebi aspecte regionale, determinate de fondul original și de influențele pe care le primește în mod deosebit, într-o arie atît de întinsă în care s-a format.

Etapa I c₁ reprezintă, în cadrul primei perioade, momentul de formare al culturii Monteoru, atît din punct de vedere al aspectului cultural, cît și ca arie de răspîndire. Din această etapă este prezentă în toată aria sa din Moldova, și este semnalată prin cîteva descoperiri și în Transilvania. La acest nivel — I c₁ — se constată unele deosebiri care privesc așezarea, locuințele, tipologic ceramicii etc. În etapa I c₂ se formează toarta cu șea și prag, tipică numai culturii Monteoru ; în aria din Moldova a culturii Monteoru întîlnindu-se și toarta cu buton în loc de șea. Tot în această etapă apare toarta cu melc și ceașca cu o singură toartă. Devin foarte numeroase askosurile, amforele, cupele semisferice cu marginea arcuită, pahare cilindrice. Decorul incizat format din căpriori, cercuri concentrice simple sau pendentive, suprafețe acoperite cu împunsături, toate elemente care apar la sfîrșitul etapei I c₁ și se dezvoltă bogat și variat în această fază.

În faza I c₂ se continuă numeroase elemente din etapa anterioară, caracteristic fiind decorul realizat în relief. Tehnica în relief cunoscută încă de la începutul culturii Monteoru, devine caracteristică în faza I c₂. Principalele elemente de decor în relief sînt benzile de linii în căpriori, verticale, orizontale sau croșete, omega (figura umană stilizată), unghiuri, proeminente etc. Începînd cu faza I c₁ se revine la decorul incizat, tehnică care se va păstra pînă la sfîrșit.

În faza I b se încheie principalele elemente de formă și decor ale primei perioade.

— Ceramică, săgeată de os și spirală din bronz găsite la Sărata-Monteoru.

Faza I-a se prezintă ca un moment de trecere între cele două perioade ; se întilnesc elementele care încheie formele primei perioade și totodată și cele care pregătesc și caracterizează cea de-a doua perioadă. Multe elemente ale fazei I-a se găsesc și în faza a II-a, moment după care dispar, sau sint total transformate. Ceștile cu o toartă devin numeroase. Toartele, foarte înalte, au platforma triunghiulară și forma de pseudo-ansa alunata ; în această transformare pragul caracteristic toartei și etapele I a—I b, dispore cu desăvîrșire. Apare și ansa cornuta.

Decorul ceramicii este variat și deosebit de cel anterior : șiruri de arcade duble, triunghiuri și romburi hașurate, șiruri de trăsături scurte ca o cusătură ; apoi canelurile și proeminențele asociate cu elemente de decor incizat.

Începînd cu faza I-a sint cunoscute și cercetate patru cimitire de inhumație care corespund ultimelor trei faze ale culturii Monteoru.

Cimitirul nr. 2 aparține fazei I-a ; inventarul foarte bogat al mormintelor, ca obiecte de bronz (brățări, coliere, inele de buclă), de os și de corn (săgeți, psalii, catarama, măciucă), obiecte din piatră (măciuca și toporul de luptă), de cremone (săgeți), din sticlă și chihlimbar (perle), din aur și argint (perle și inele de buclă), categorii de obiecte care în bună parte nu se găsesc deloc în așezare, vin să întregească cunoașterea culturii Monteoru, a cronologiei relative și absolute, ca și a raportului cu ariile de cultură învecinate și cu lumea miceniană.

A doua perioadă a culturii Monteoru are un aspect deplin cristalizat și stabilit, atît prin elementele sale de origine veche, evaluate, cît și în ceea ce privește aspectul nou, propriu acestei ultime perioade. Ceștile cu două toarte și toarta supraînălțată dispar ; se întilnește numai ceașca cu o singură toartă trasă din buza vasului, sau așezată sub buza vasului ; cei doi colțșori laterali, care se mai întilnesc doar la unele toarte, este singurul element rămas din toarta cu șea. Apare în schimb toarta cu brațul gros, cu secțiunea triunghiulară, fațetată sau cu buton. În decor predominantă romburile și triunghiurile hașurate, arcuri, caneluri și proeminențe mari conice.

Transformările de ordin structural și tipologic pe care le constatăm în perioada M. II sint efectul unor schimbări de ordin social-economic petrecute în aria culturii Monteoru, adică în cuprinsul acestei mari uniuni tribale.

La începutul acestei perioade (M II-a) Cetățuia este fortificată printr-un șanț spre E, pe Col, tăind accesul dinspre cîmpie prin singurul loc accesibil. Locuințele cu socluri de piatră se retrag pe marginea platoului, pantele fiind ocupate de un cimitir de inhumație (M. II a). Tot perioadei a doua îi corespund și cimitirele nr. 1 și nr. 3.

În perioada ultimă se constată și o bogată activitate metalurgică. Faza M. II b încheie locuirea în așezarea de la Sărata-Monteoru.

O fază mai tîrzie se întilnește în aria sa de răspîndire din Moldova și sud-estul Transilvaniei, în regiunile unde se va forma cultura Noua. Această etapă a fost numită Balintești — Gîrbovăț, după cimitirul și așezarea unde s-au făcut primele descoperiri. În această fază ceramica este în proporție de aproximativ jumătate, de caracter Monteoru, alături de care apar elementele foarte timpurii Noua, ca toartele cu creastă și buton, ca-

nelurile simple, spirale din bronz cu frunze de formă tîrzie ca cele de la Băleni⁴. Vasul de ofrandă tipic culturii Monteoru dispăre, fiind înlocuit de vasul-sac cu un brîu în relief sub margine; forma aceasta se va generaliza în toată aria și pe toată durata culturii Noua.

În aria culturii Monteoru s-au făcut numeroase descoperiri care privesc ritul și ritualele de înmormîntare; cele mai numeroase și mai complete aparțin ultimelor patru faze. Pentru etapele mai vechi descoperirile sînt mult mai puține, incomplete și fără continuitate. Din prima etapă (M.I c¹) se cunoaște o singură descoperire, lângă Tîrgoviște, a citorva morminte (două, sau trei) de inhumație. Din etapa M.I c₃—I c₂ s-a descoperit la Cîndești (Focșani) un întins cimitir de inhumație cu un procent mic de morminte de incinerare⁵. În aceeași etapă M.I c₃ se situează rugul din marginea dinspre vest a Poienii Scorușului. Resturile găsite pe platforma din pietre mărunte de rîu, oase, părți întregi din schelete cu oasele în conexiune anatomică, resturi de inventar, cenușă, cărbuni, arată o ardere totală a cadavrelor în poziție chircită, de unde erau luate și îngropate, foarte probabil într-o urnă. Arderea puternică a oaselor dovedește că nu se proceda doar la o ardere sumară și parțială după care cadavrul era inhumat, așa cum se întîlnesc numeroase cazuri în cimitirul de la Cîndești.

Nu cunoaștem încă cimitirul din această perioadă de la Sărata-Monteoru; sigur este că se incinera, fără să avem încă nici o indicație dacă era singurul rit practicat; stratul gros de pe platforma rugului, format din fărîme de oase, cărbuni, cenușă și fragmente ceramice, dovedește folosirea lui foarte îndelungată, ceea ce însemnează că și în cazul folosirii ambelor rituri de înmormîntare, proporția dintre cele două rituri era alta decît la Cîndești.

Pentru fazele tîrzii ale culturii Monteoru (M.I. a — M. II) descoperirile foarte numeroase ne asigură folosirea aproape exclusivă a inhumației cadavrelor în poziție chircită, în ultimele două faze (M. II. b și Balintești — Cioinagi) înregistrîndu-se și un foarte mic procent de morminte de incinerare.

Dintre cele patru necropole cercetate la Sărata-Monteoru, cea mai importantă pentru rituale și bogăția materialului este nr. 2⁶, situată pe terasa înaltă de la poalele dealului Călugărului, necropola cuprinde o sută de morminte grupate pe familii, așezate sub cercuri de pietre. Multe au deasupra o grămadă, o moviliță din pietre. O mare bogăție de obiecte de podoabă și de vase se întîlnește în mormintele de copii și femei, pe cînd mormintele de luptători sînt mult mai sobre, deseori avînd un vas, toporul sau măciuca de luptă. Vasul mare de ofrandă cu gîtul pîlnie și fundul ascuțit este frecvent întîlnit ca vas ritual în cimitirele nr. 2 și nr. 1 așezat paralel cu corpul (în cimitirul nr. 2), sau la picioare (în cimitirul nr. 1).

4 I.T. DRAGOMIR, *Le dépôt de l'âge du bronze tardil de Băleni*, în *INVENTARIA ARCHAEOLOGICA*, 4, 1967.

5 Cercetări în curs încă, făcute de MARILENA FLORESCU în necropola de la Cîndești (Focșani).

6 ION NESTOR, Raport general asupra săpăturilor de la Sărata-Monteoru, în *Raport asupra activității științifice a Muzeului Național de Antichități în anii 1942 și 1943*, Buc., 1944, pag. 20 urm.

Cultura Monteoru avînd o arie așa largă de răspîndire și o durată așa lungă în timp, între bronzul timpuriu și bronzul tîrziu, prezintă importanță istorică deosebită pentru grupul tracic nord-dunărean. De aceea, origînile, dezvoltarea și legăturile sau contribuția culturii Monteoru la formarea culturilor și a populației primului mileniu î.e.n. constituiesc probleme care rămîn mereu în atenția și în centrul cercetărilor care privesc cultura Monteoru.

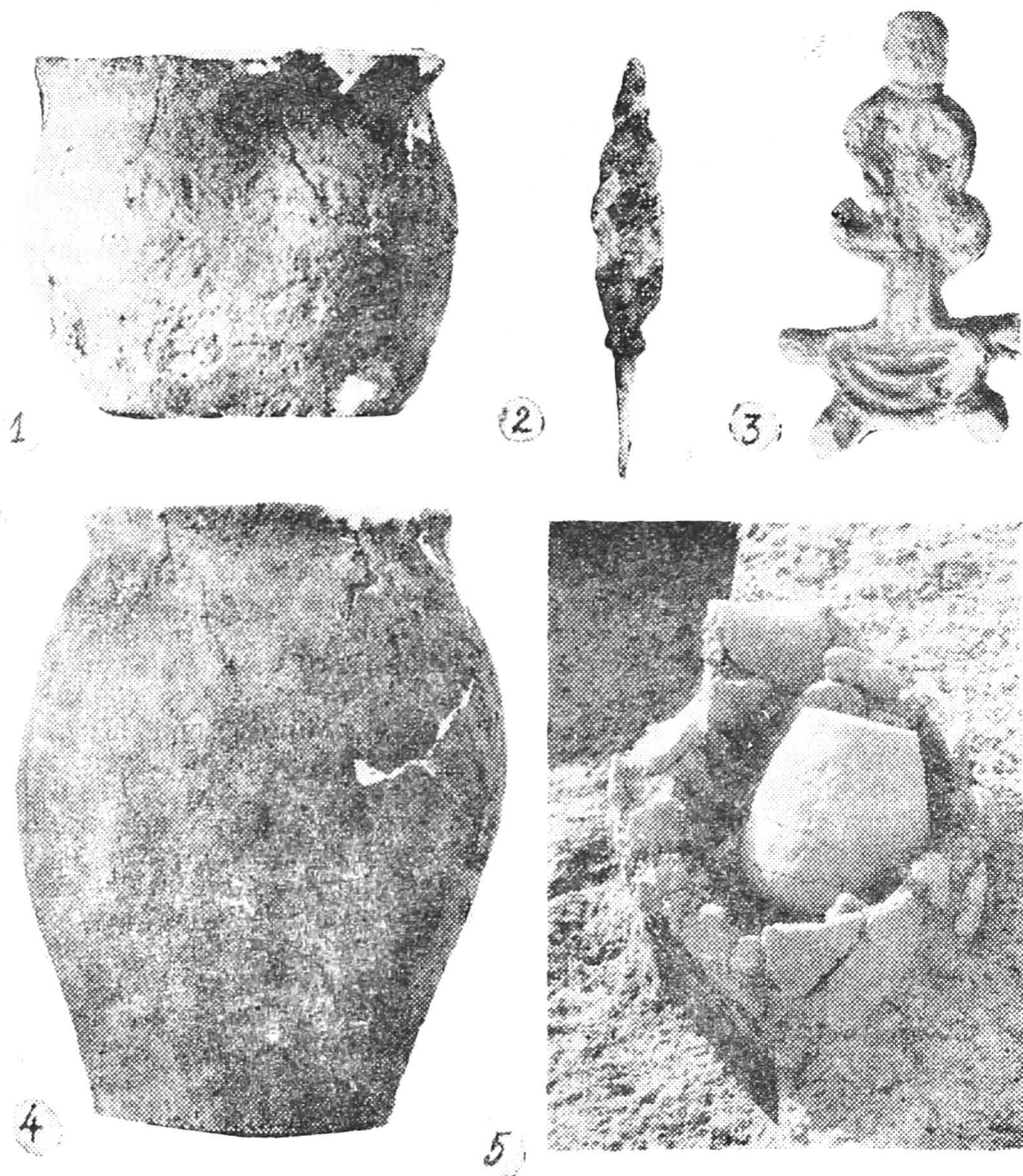
Pentru cunoașterea formării culturii Monteoru este important de știut fondul cultural din care s-a format și aria sa primară de răspîndire. Pe baza cercetărilor de pînă acum, etapa cea mai veche a culturii Monteoru se cunoaște numai în așezarea de la Sărata-Monteoru și prin cîteva morminte descoperite lingă Tirgoviște. Din această situație s-ar putea trage concluzia că formată în această regiune, ea s-a răspîndit în Moldova⁷ și Transilvania în etapa Ic₃, aceasta fiind cea mai veche în regiunile amintite. Două fapte, și anume, aspectul în parte deosebit al culturii Monteoru în etapa Ic₃ din Moldova, ca și prezența unor elemente din perioada de tranziție identice cu cele din Monteoru, pot justifica deocamdată măcar ca ipoteză, că din aria de formare a culturii Monteoru a făcut parte și Moldova. Din fondul cultural al perioadei de trecere de la neolitic la epoca bronzului, cultura Monteoru păstrează paharele cu marginea dezvoltată și arcuită, decorate cu impresiuni pe umăr și în jurul marginii, amfora cu toate tubulare, decorul format din benzi în relief simple sau roșii; folosirea pietrelor în ritualele mormintelor de inhumație, discurile incizate, pasta albă în decorul incizat și cu impresiuni, folosirea culorii din os sau din sticlă, perle din dinți de cerb.

Etapa de început a culturii Monteoru caracterizată prin prezența elementelor Schneckenberb B (numai categoria cu decor în relief), situează începuturile culturii Monteoru în același timp cu Glina III — Schneckenberg. Fazele M.I. a — II corespund culturilor Wietenberg și Tei. Sfirșitul culturii Monteoru, faza Balintesti — Gîrbovăt se situează în bronzul tîrziu constituind în același timp și faza de tranziție dintre cultura Monteoru și cultura Noua.

Rezultatele cercetărilor arheologice, obținute la Sărata-Monteoru și care sînt valabile pentru întreaga arie de răspîndire a culturii Monteoru, ne indică existența unui grup social bine individualizat din punct de vedere cultural, avînd un întins teritoriu tribal, situat între ariile Wietenberg — Costișa — Tei; legat de cultura și civilizația grecească de la care a primit o puternică influență, manifestată în cultura lor materială și în organizarea socială. Existența așezărilor fortificate și a unei clase de războinici au asigurat acestei uniuni tribale rezistența de a lungul întregii epoci a bronzului, constituind unul din grupele principale ale tracilor nord-dunăreni.

Cel de-al doilea obiectiv important de la Sărata-Monteoru, în care s-au făcut cercetări îndelungate este cimitirul de incinerăție din sec. VI—VII; el ocupă toată regiunea colului și platoul Poienii Scorușului, cuprinzînd 1 600 de morminte de incinerăție, care se pot clasa în mai

⁷ MARILENA FLORESCU, *Contribuții la cunoașterea etapelor timpurii ale culturii Monteoru în Moldova*, în ARHEOLOGIA MOLDOVEI, IV, 1966, pag. 39 urm.

Obiecte găsite în cimitirul din sec. VI -VII de la Sărata Monteoru : 1, vas lucrat la roată rapidă decorat cu o linie în val ; 2-3, săgeată din fier și fibulă din bronz; 4-5, vasul ofrandă și mormîntul de incinerare în urnă în care a fost găsit

multe grupe, după ritualele folosite. Putem deosebi trei grupe principale după modul în care sînt depuse oasele : morminte în urnă, în groapă, în urnă și în groapă ; prima categorie este cea mai numeroasă. În cadrul acestor trei principale rituale, se întîlnesc numeroase variante de ritual, legate de forma gropilor și de conținutul lor — oase calcinate, cenușă, cărbuni, vas-ofrandă, fragmente ceramice, obiecte de inventar — adică de raportul cantitativ dintre acestea, raport care nu este întîmplător, ci este determinat de anume practici și de starea și împrejurările în care respectivul individ a fost incinerat și îngropat.

Identificat în 1940 și cercetat ani de-a rîndul pînă în 1958, cimitirul de incinerare de la Sărata-Monteoru înfățișează unul din cele mai mari și mai importante complexe, totodată singura necropolă cunoscută, a culturii Ipotești — Cindești din sec. VI-VII e.n.

Descoperit înaintea așezărilor Ipotești — Cindești în care se integrează cronologic și cultural, ca și înaintea culturii Bratei (sec. IV-VI), necropola de la Sărata-Monteoru a fost considerată la început monument în principal al populației slave și numai într-o mică măsură și al populației autohtone, aceasta fiind considerată doar prin proporția ceramicii lucrată la roată rapidă, mult mai redusă față de cea lucrată cu mîna⁸.

Descoperirile făcute ulterior cunoașterii necropolei de la Sărata-Monteoru, la Ipotești pe Olt și în dealurile Cindeștilor, la Budureasca, Bozieni, Vadu Săpat⁹ etc., au determinat reconsiderarea cercetărilor mai vechi de la Ciurelu și s-au adăugat cele de la Străulești — Lunca¹⁰, Străulești — Măicănești¹⁰, Soldat Chivan¹¹, Cernica¹², Sfințești, Olteni¹³, Bezid, Filiaș, Poian (I)¹⁴, Bratei¹⁵ (așezarea nr. 2) în Transilvania; Dodești, Bitca-Oituz¹⁶ în Moldova, și încă multe alte așezări larg răspîndite pe tot cuprinsul țării. Toate acestea au integrat necropola de incinerare de la Sărata-Monteoru în cultura materială a secolelor VI-VII din țara noastră, numită — după localitățile cu descoperiri mai importante — Ipotești-Cindești.

Cu vremea, descoperirile s-au înmulțit pe tot teritoriul țării noastre, stabilindu-se că este o cultură larg răspîndită, și nu doar descoperiri izolate și restrinse ca număr: de asemeni ulterioare au fost și cercetările de la Bratei prin care s-a identificat populația din sec. IV-VI și cultura ei materială, căreia îi urmează etapa Ipotești-Cindești. Toate acestea au schimbat înțelegerea asupra cimitirului de incinerare de la Sărata-Monteoru: astfel ceramica la roată rapidă nu mai este singurul element reprezentativ al populației romanice; i se adaugă încă cea mai mare parte a ceramicii lucrate cu mîna, și anume categoria de caracter dacic, cea de caracter slav rămîinind procentual mult mai puțină; în același sens, al unei precizări din ce în ce mai cuprinzătoare, vorbesc și obiectele de caracter creștin și de podoabă, prezente în mod constant în complexe din sec. VI-VII ale culturii Ipotești-Cindești.

Apariția triburilor slave în regiunile noastre a avut ca rezultat, printre altele, unele schimbări în viața populației locale, care s-au manifestat și în cultura materială. Atelierele în genere devin mai puțin nume-

8 ION NESTOR, *La nécropole slave d'époque ancienne de Sărata-Monteoru*, în DACIA, I, N.S., 1957, pag. 289 urm.; EUGENIA ZAHARIA, *Donées sur l'archéologie des IV-e—XI-e siècle sur le territoire de la Roumanie*, DACIA XV, N.S. 1971, pag. 278-283.

9 V. TEODORESCU, *Despre cultura Ipotești-Cindești în lumina cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei*, în sec. V-XV 1964 pag. 4&5

10 MARGARETA CONSTANTINIU, Cercetări.

11 GHEORGHE CAZIMIR, Cercetări.

12 GH. CANTACUZINO, Cercetări.

13 SUZANA FERKE, Cercetări.

14 SZÉKELY ZOLTAN, Cercetări.

15 ION NESTOR, Cercetări.

16 DAN TEODORU, Cercetări.

roase ; ceramica prezintă schimbări atât ca aspect, cât și în compunerea ei. În ceramica locală a populației romanice categoria lucrată la roată rapidă este mult mai puțin numeroasă față de perioada anterioară (a culturii Bratei, sec. IV-VI) ; predomină cea lucrată cu mâna care păstrează, în formă și chiar elemente de decor, tradiția dacică. Alături de această ceramică locală, provincial romano-bizantină, apare ceramica caracteristică slavilor, Praga, Jitomir—Korceak, aceasta fiind una din manifestările materiale ale prezenței slavilor în mijlocul populației locale.

Tot culturii Ipotești-Cindești îi sînt caracteristice fibulele digitate (necunoscute în complexe slave din alte regiuni lipsite de populație romanică), obiecte de podoabă (cercei și tipare pentru cercei, mărgele, aplice etc.), obiecte de cult creștin (cruce, tipare de cruce, filacterium, vase cu cruce și alte elemente creștine). Opaitul, uneltele agricole și meșteșugărești, rișnița, cunoscute de la romani. Un filacteriu de sticlă prins într-o teacă de argint cu două tortițe s-a găsit într-un mormînt la Sărata-Monteoru.

Obiectele creștine, fibulele digitale ca și celelalte podoabe, ceramica la roată bună, opaitele, toate acestea sînt elemente proprii acestor regiuni de cultură și civilizație romană și apoi romano-bizantină, și de populație provincială romano-bizantină. Ele nu pot fi considerate obiecte importate din imperiu, — așa cum recent profesorul Joachim Werner¹⁷, — fără a cunoaște întreg complexul Ipotești-Cindești, a considerat ceramica la roată bună.

Ceramica la roată rapidă este produsă local în toată perioada secolelor IV-VI și se continuă și în vremea prezenței slavilor (sec. VI-VII). Argumentul folosit de prof. Joachim Werner — (că ceramica la roată rapidă provine din imperiu) — împotriva romanității culturii Ipotești-Cindești și deci și a romanității populației din aria sa răspîndire, atribuind-o astfel slavilor, se lovește de mai multe greutăți. Întîi trebuie observat și subliniat faptul că obiectul care formează dovada romanității culturii și a populației Ipotești-Cindești nu se reduce numai la ceramică lucrată la roată, ci la un număr foarte mare de elemente pe care le-am menționat mai sus. Ori, dacă există dovada materială (tiparele) că obiectele de cult creștin și de podoabă se produceau local, nu-și găsește explicație importul ceramicii la roata rapidă. Prezența slavilor a îngreunat raporturile dintre nordul și sudul Dunării, încît a importa o olărie de produs curent a acestor regiuni, lipsită de însușirile unei mărfi de lux, ni se pare fără temei și în orice caz fără dovadă. Obiectele meșteșugărești și agricole, ceramica la roată rapidă, obiectele de cult creștin și podoabele, opaitele, ceramica lucrată cu mâna de origine dacică, rișnițele, toate acestea se găsesc curent în așezări, ceea ce arată nevoia permanentă a populației de a le avea și a le produce local. Pentru obiectele de fier există de asemeni dovada unei activități metalurgice locale ; iar cît privește opaitele, măcar tehnica, dacă nu chiar și forma lor, exclude posibilitatea provenienței lor din atelierele

17 JOACHIM WERNER, *Zur Herkunft und Ausbreitung der Anten und Sklavenen*, în *Actes du VIII-e Congrès International des Sciences Préhistoriques et Protohistoriques*, I, Beograd 1971, pag. 243 urm. Asupra acestui punct de vedere vom reveni mai pe larg cu alt prilej.

imperiumului. Despre ceramică am putea de asemeni observa că ea prezintă și deosebiri față de cea provenită din atelierele cetăților de la sudul Dunării, atât ca realizare tehnică cât și ca repertoriu de forme ; este o ceramică provincială rurală cu aceleași deosebiri față de cea din sudul Dunării pe care o constatăm anterior pentru cultura Bratei. Dacă ceramica ar fi adusă din sudul Dunării, ar trebui să fie identică și nu este. Foarte important pentru atribuirea culturii Ipotești-Cindești este și prezența ceramicii lucrată cu mâna de origine dacică. Astfel, chiar dacă ar fi acest singur element, — ceramica de origine dacică, — trebuie să admitem existența și a unei alte populații în afară de cea slavă. Ceramica la roată rapidă nu a putut fi produsă de slavi, deoarece procesul de apropiere a tehnicii la roată de ei și în genere a ceramicii provinciale romano-bizantine ne este astăzi bine cunoscut.

Încheiem această scurtă argumentare împotriva părerii prof. J. Werner, menționind că pentru perioada culturii Ipotești-Cindești există și text literar care atestă o populație romanică la nordul Dunării¹⁸.

Caracterul creștin al culturii Ipotești-Cindești și deci și al populației din teritoriul unde ea s-a răspândit, constituie o dovadă în plus pentru atribuirea ei populației autohtone, daco-romanice, singura din aceste regiuni ale imperiumului care cunoscuse creștinismul prin romani și pentru care istoria nu cunoaște actul de creștinare.

18 FONTES HISTORIAE DACOROMANAE, II, 1970, pag. 561/31, (Mancicus, XI, 31).

VASILE DRÂMBOCIANU | **UN**
TEZAU
DE
MONED
MEDIEVALE
DESCOPERIT
LA GLODEANU
SILIȘTEA

UN TEZAUR DE MONEDE MEDIEVALE DESCOPERIT LA GLODEANU SILIȘTEA, JUDEȚUL BUZĂU

În luna mai, anul 1971, cu ocazia lucrărilor agricole de primăvară, a fost găsit un vas cu monede de argint din secolele XV-XVI în apropierea lacului „Siliștea“. Monedele, dimpreună cu fundul vasului au fost duse la Școala generală din satul Cotorca, comuna Glodeanu Siliștea, de unde, prin intermediul tovarășului profesor Constantin Mogoș, au parvenit Muzeului județean de istorie Buzău. Din totalul monedelor de 158, 154 sînt denari ungurești și 4 sînt aspri turcești.

Dăm mai jos descrierea cronologică a monedelor.

MONEDE UNGUREȘTI

1. MATEI CORVIN (1458-1490).

Av. MATHIE R (EX) VNGARI (AE). Scut împărțit în patru cîmpuri, avînd în stînga sus patru benzi orizontale, în dreapta sus crucea patriarhală (ambele reprezentînd armele vechi ale Ungariei). În stînga jos două capete încoronate, reprezentînd Croația, iar în dreapta jos leul Boemiei. În mijlocul scutului se află corbul Corvineștilor. Legenda este scrisă între un cerc perlat în exterior și un cerc liniar în interior. Cuvintele sînt despărțite de cîte un punct.

Rv. PATRONA VNGARIE ; K. Fecioara cu voal, cu pruncul în brațe în stînga, pe tron. Sigla K arată că moneda a fost bătută la Kremnitz (azi Kremnica în R.S. Cehoslovacă). Legenda se află între un cerc perlat în exterior și un cerc liniar în interior. Cuvintele sînt despărțite de cîte un punct. Denar de argint, greutatea 0,60 g., diam. 16 mm., anul 1468-1481.

2. WLADISLAV II JAGELLO (1490-1516).

Av. WLADISLAI R (EX) VNGARI (AE) 1516. Scut împărțit în patru cîmpuri, avînd în stînga sus patru benzi orizontale, în dreapta sus crucea patriarhală, asimetrică, îi lipsește brațul stîng de jos (ambele reprezentînd armele vechi ale Ungariei). În stînga jos armele Dalmației : două capete de pantere încoronate, iar în dreapta leul Boemiei. În mijlocul scutului un vultur. Legenda este scrisă între două cercuri perlate. Cuvintele sînt despărțite de cîte o stelută.

Rv. PATRONA VNGARI (E) ; K-H. Fecioara, cu coroană, cu pruncul în brațe în stînga pe tron. Legenda este scrisă între două cercuri perlate. Cuvintele sînt despărțite de cîte o stelută. Denar de argint greutatea 0,98 g., diam. 15 mm., anul 1509.

3. Av. M (ONETA) WLADISLAI R (EX) VNGARI (AE). Idem nr. 2, doar legenda se află scrisă între un cerc perlat în exterior și un cerc liniar în interior, iar cuvintele sînt despărțite de cîte un punct. Îi lipsește data.

Rv. Idem nr. 2, doar legenda este scrisă între un cerc perlat în exterior și un cerc liniar în interior, iar cuvintele sînt despărțite de cîte un punct. Denar de argint, greutatea 0,97 g., diam. 15 mm., anul 1509.

4. LUDOVIC II (1516-1526)

Av. LVDOVICVS R(EX) VNGARI (AE) 1525. Scut împărțit în patru cîmpuri, avînd în stînga sus patru benzi orizontale, în dreapta sus crucea patriarhală, asimetrică, îi lipsește brațul stîng de jos. În stînga jos armele Dalmației : două capete de pantere încoronate. În cîmpul de jos, dreapta, leul Boemiei. În mijlocul scutului un vultur. Cifra 2 de la 1525 este în formă de Z. Legenda este scrisă între două cercuri perlate. Cuvintele sînt despărțite de cîte o steluță.

Rv. PATRONA VNGARIE ; K-B. Fecioara cu pruncul în brațe, în stînga cu coroană și cu nimb, pe tron. Legenda este scrisă între două cercuri perlate. Cuvintele sînt despărțite de 2 steluțe. Denar de argint, anul 1525 ; greutatea monedelor bătute în timpul lui Ludovic al II-lea variază între 0,60 g. și 0,66 g. și diametrul între 15 mm. și 16 mm.

5. Idem nr. 4, doar sigla este C și Fecioara în loc de nimb are voal. Denar de argint, anul 1525.

6. Idem nr. 4. Denar de argint, anul 1526.

7. Idem nr. 4, doar cuvintele sînt despărțite de cîte un cerculeț și lipsește data.

Rv. PATRONA K VNGARIE ; A-V Idem nr. 4, doar siglele sînt A-V și cuvintele sînt despărțite de cîte o steluță.

8. FERDINAND I (1526-1564).

Av. FERDINAND D (EI) G (RATIA) R (EX) VNG (ARIAE) 1527. Scut împărțit în patru cîmpuri, avînd în stînga sus, patru benzi orizontale, în dreapta sus, crucea patriarhală, asimetrică, îi lipsește brațul stîng de jos. În stînga jos, armele Dalmației : două capete de pantere încoronate. În dreapta jos, leul Boemiei. În mijlocul scutului se află stema Austriei. Cifra 2 de la 1527 este în formă de Z. Legenda este scrisă între două cercuri perlate. Cuvintele sînt despărțite de cîte un punct.

Rv. PATRONA VNGARIE ; K-V. Fecioara, cu coroană, pe tron, ține pruncul în brațe, în stînga. Legenda este scrisă între două cercuri perlate. Cuvintele sînt despărțite de două puncte. Denar de argint, anul 1527. Toate monedele bătute în timpul lui Ferdinand I au o greutate care variază între 0,55 g. și 0,61 g., și diametrul între 15 mm, și 16 mm.

9-11 Idem nr. 8. Denari de argint, anul 1528.

12 Idem nr. 8. Denar de argint, anul 1528. Pe avers cuvintele sînt despărțite de două steluțe.

13 Idem nr. 8. Denari de argint, anul 1532.

14-15 Idem nr. 8. Denari de argint, anul 1533.

16 Idem nr. 8. Denar de argint, anul 1536.

17-18 Idem nr. 8, doar pe revers cuvintele sînt despărțite de două puncte și o steluță. Denari de argint, anul 1537.

19-20. **Idem nr. 17.** Denari de argint, anul 1538.

21 **Idem nr. 8,** doar pe avers cuvintele sînt despărțite de cîte o steluță, iar pe revers de două steluțe mici și una mare. Denar de argint, anul 1540.

22-26 **Idem nr. 21.** Denari de argint, anul 1541.

27-28 **Idem nr. 21,** doar pe revers cuvintele sînt despărțite de două steluțe. Denari de argint, anul 1542.

29-30 **Idem nr. 17.** Denari de argint, anul 1543.

31-32 **Idem nr. 27.** Denari de argint, anul 1544.

33-36 **Idem nr. 21.** Denari de argint, anul 1545.

37-41 **Idem nr. 21.** Denari de argint, anul 1546.

42-47 **Idem nr. 8.** Denari de argint, anul 1547.

48-52 **Idem nr. 8.** Denari de argint, anul 1548.

53-59 **Idem nr. 8.** Denari de argint, anul 1549.

60-65 **Idem nr. 8.** Denari de argint, anul 1550.

66-72 **Idem nr. 8.** Denari de argint, anul 1551.

73-76 **Idem nr. 8,** doar pe revers cuvintele sînt despărțite de trei puncte. Denari de argint, anul 1552.

77-84 **Idem nr. 17.** Denari de argint, anul 1553.

85-90 **Idem nr. 17.** Denari de argint, anul 1554.

91-96 **Idem nr. 17.** Denari de argint, anul 1555.

97. **Idem nr. 17,** doar legenda de pe avers este rebătută. Denar de argint, anul 1555.

98-104 **Idem nr. 17.** Denari de argint, anul 1556.

105 ION SIGISMUND (1556-1571).

Av. IOAN (NES) SECVN (DVS) D (EI) G (RATIA) R (EX) VN (GARIAE) 1556. Scut împărțit în patru cîmpuri, avînd în stînga sus patru benzi orizontale, în dreapta sus, crucea patriarhală, asimetrică, îi lipsește brațul stîng de jos. În stînga jos, două capete încoronate reprezentînd Croația, iar în dreapta jos, leul Boemiei. În mijlocul scutului se află armele familiei Zapolya : un lup ridicat pe picioarele din spate pe trei munți. Legenda este scrisă între două cercuri perlate. Cuvintele sînt despărțite de cîte o steluță, doar literele : R și VN nu sînt despărțite.

Rv. PATRONA VNGARIE ; N-P. Fecioara cu coroană, cu pruncul în brațe, în stînga, pe tron. Legenda este scrisă între două cercuri perlate. Între cuvinte se află trei steluțe și două puncte intercalate între ele. Denar de argint, greutatea 0,57 g., diam. 15 mm., anul 1556.

106-117 **Idem nr. 17.** Denari de argint, anul 1557.

118-123 **Idem nr. 17.** Denari de argint, anul 1558.

124 Av. FER (DINAND) D (EI) G (RATIA) E (LECTVS) RO MANORVM) I (MPERATOR) S (EMPER) AV (GVSTVS) GE (RMANIAE) HV (NGARIAE) B (OHEMIAE) R (EX). Scut împărțit în patru cîmpuri avînd în stînga sus patru benzi orizontale, în dreapta sus crucea patriarhală, asimetrică, îi lipsește brațul stîng de jos. În stînga jos două capete încoronate reprezentînd Croația, iar în dreapta jos, leul Boemiei. În mijlocul scutului se află stema Austriei. Legenda este scrisă între două cercuri perlate. Cuvintele sînt despărțite de cîte un punct. Literele : E, RO, GE, HV, B, R, nu sînt despărțite de puncte. Anul este scris deasupra scutului.

Rv. PATRONA VNGARIE K-B. Fecioara cu coroană, pe tron, ține pruncul în brațe, în stînga. Legenda este scrisă între două cercuri perlate. Cuvintele sînt despărțite de două puncte și o steluță.

125-126 **Idem nr. 124.** Denari de argint, anul 1599.

127-130 **Idem nr. 124.** Denari de argint, anul 1560.

131-134 **Idem nr. 124.** Denari de argint, anul 1561.

135-137 **Idem nr. 124.** Denari de argint, anul 1562.

138-140 **Idem nr. 124.** Denari de argint, anul 1563.

141-146 **Idem nr. 124.** Denari de argint, anul 1564.

147 **Idem nr. 124.** Denar de argint, anul 1565.

148 MAXIMILIAN AL II-LEA (1564-1576)

Av. MAX (IMILIVS) II D (EI) G (RATIA) E (LECTVS) RO (MA-NORVM) I (MPERATOR) S (EMPER) AV (GVSTVS) G (ERMANIAE) HV (NGARIAE) B (OHEMIAE) R (EX). Scut împărțit în patru cîmpuri, avînd în stînga sus patru benzi orizontale, în dreapta sus, crucea patriarhală, asimetrică, îi lipsește brațul stîng de jos. În stînga jos, cele două capete încoronate reprezentînd Croația, iar în dreapta jos, leul Boemiei. În mijloc se află un scut cu stema Austriei. Legenda este scrisă între două cercuri perlate. Cuvintele sînt despărțite de cîte un punct. Anul este scris deasupra scutului mare.

Rv. PATRONA VNGARIE : K-B. Fecioara, cu coroană, cu pruncul în brațe, în stînga, pe tron. Legenda este scrisă între două cercuri perlate. Cuvintele sînt despărțite de două puncte și o steluță. Toate monedele bătute în timpul lui Maximilian au o greutate care variază între 0,56 g și 0,58 g. și diametrul între 16 mm. și 17 mm. ; anul 1564.

149-150 **Idem nr. 148.** Denari de argint, anul 1565.

151 **Idem nr. 148.** Denari de argint, anul 1566.

152-153 **Idem nr. 148.** Denari de argint, anul 1567.

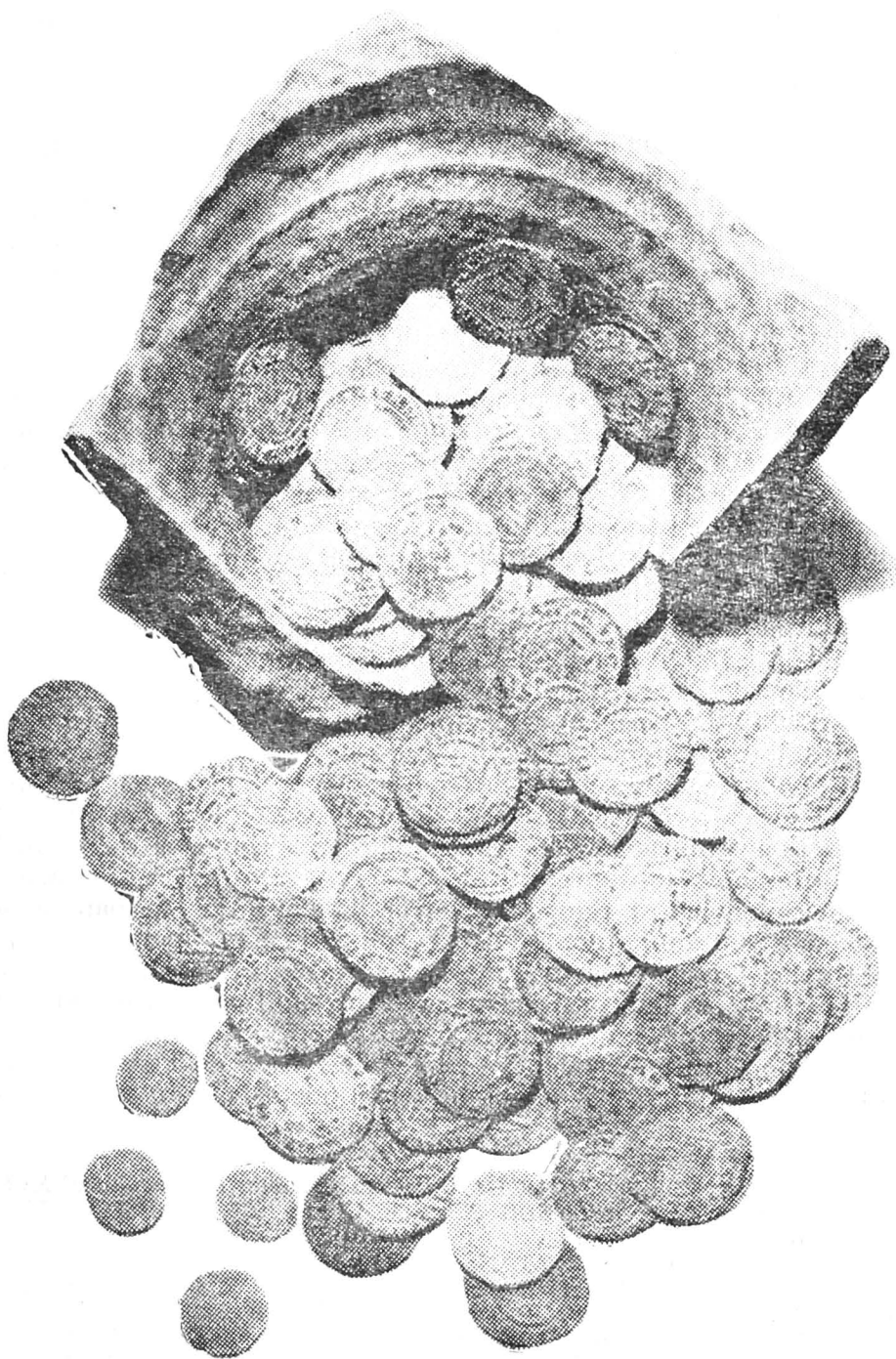
154 **Idem nr. 148.** Denar de argint, anul 1568.

155-158 **Aspri de argint turcești**, emiși de sultanul **SELIM I** (1512-1520), în anul 926 al hegirei — 1520 anul creștin ; greutatea variază între 0,55 g. și 0,63 g., iar diametrul variază între 11 mm. și 13 mm.

Tezaurul monetar de la Glodeanu Siliștea, nu ridică prea multe probleme de datare, majoritatea monedelor avînd scrise pe ele data baterii, în afară de moneda din timpul lui Matei Corvin, dar și aceasta se poate data ușor țînînd seama de anumite criterii. După Ludovic Huszar, monedele în care Fecioara este reprezentată cu voal se datează între anii 1468-1481, cele pe care este reprezentată cu coroană, între 1482-1488, iar cele pe care este reprezentată cu coroană și cu nimb, între anii 1489-1490. Deci, moneda noastră pe care Fecioara este reprezentată cu coroană, a fost bătută între anii 1468-1481, iar sigla K arată că monetăria emiterii a fost Kremnitz, Kormóc Banya, astăzi Kremnica din R.S. Cehoslovacia¹.

Monetăria din acest oraș a primit privilegiu de a bate monede de argint încă din anul 1333. Conform pactului de la Viena, 1515, Ludovic al II-lea a donat, în anul 1522, ca dotă soției sale Maria, printre altele, minele și atelierul monetar din Kremnitz, procedeu ilegal, deoarece ace-

¹ ALEXANDRU ARTIMON, *Un tezaur monetar din secolele XV-XVI descoperit la Suceava*, în „CARPICA”, Bacău, 1969, p. 345.

tea erau „peculium regium“. Oraşul a continuat să bată monede şi în timpul lui Ferdinand I, iar în anul 1548, a trecut în posesia acestuia. După bătălia de la Mohács, au fost încercări de desfiinţare a monetăriei, dar fără nici un rezultat².

Monedele din timpul lui Wladislav al II-lea Jagello, au fost emise tot la Kremnitz, în timpul monetarilor din familia Thurzó, avînd siglele K-H³.

Piesele din timpul lui Ludovic al II-lea au siglele K-B, C şi A-V. După cum am arătat mai sus, sigla K, este iniţiala oraşului Kremnitz, unde a fost bătută moneda. În ceea ce priveşte litera B, ea este iniţiala numelui Bernat Péhaim (Pehem, Behem), care administrează monetăria între anii 1524-1546. Litera B a rămas mai departe pe monede şi după moartea lui, înţelesul original fiind uitat, crezîndu-se că este prescurtarea cuvîntului Bányas sau Bergstadt⁴.

Iniţiala C de pe o monedă din anul 1525, ar putea să fie prescurtarea cuvîntului Coloşvar, Cluj, ceea ce înseamnă că moneda ar putea să fi fost bătută la Cluj. Cît despre moneda cu siglele A-V şi cu data ştearsă, este bătută tot la Kremnitz şi o putem data între anii 1520-1521. Această datare o putem face după faptul că între aceşti ani la administrarea monetăriei a venit Alexius Thurzó, fratele şi succesorul lui Georgius Thurzó, care dimpreună cu bancherul Anton Fugger din Augsburg exploatează monetăria în această perioadă, iar litera A este prescurtarea numelui Alexius⁵.

Moneda din anul 1556 emisă de Ioan Sigismund cu siglele N-P, este bătută la Baia Mare, iar restul monedelor din timpul lui Ferdinand I şi Maximilian al II-lea, cu siglele K-B, au fost bătute la Kremnitz.

Explicaţia că pe monedele din anul 1556, emise de Ferdinand I şi Ioan Sigismund, amîndoi îşi iau titulatura de rege al Ungariei se datoreşte situaţiei existente în centrul Europei în prima jumătate a secolului al XVI-lea. După bătălia de la Mohács (29 august 1526), Ioan Zápolia este încoronat la 10 noiembrie 1526, la Alba Iulia rege al Ungariei, dar o lună mai tîrziu, Ferdinand I Habsburg este ales şi el rege al Ungariei de către magnaţi. Ioan Zápolia a fost reinstalat pe tronul de la Buda în toamna anului 1529 de însuşi sultanul Soliman. Atît Ferdinand cît şi Zápolia se intitulau rege al Ungariei. După moartea lui Ioan Zápolia (iulie 1540), a fost numit rege al Ungariei şi principe al Transilvaniei fiul său Ioan Sigismund, care este reales în 1556 de Dieta întrunită în oraşul Sebeş⁶.

Începînd din anul 1559, pe monedele bătute de Ferdinand I, el îşi ia titulatura de „Împărat Roman“, în urma morţii fratelui său, 21 septem-

2. SZEKELY ZOLTAN, *Un tezaur monetar din secolul al XVI-lea de la Satu Mare*, în *STUDII ŞI CERCETĂRI DE NUMISMATICĂ*, vol. I, Buc. 1957, p. 242.

3 SZEKELY ZOLTAN, *op. cit.* p. 241-242.

4 SZEKELY ZOLTAN, *op. cit.* p. 243 şi E. CHIRILĂ, ST. DĂNILĂ, *Tezaurul monetar de la Pozmuş, secolul XVI în „TEZAURE MONETARE DIN NORDUL TRANSILVANIEI SECOLELE XVI-XVII“*, Zalău, 1970, p. 9.

5 FR. PAP, Z. MILEA, V. FENEŞAN, *Tezaurul monetar din secolele XV-XVI de la Iara (jud. Cluj)*, în „STUDII ŞI CERCETĂRI DE NUMISMATICĂ“ vol. V, 1971, p. 186-190.

6 *Istoria României*, vol. II, Ed. Acad., Buc., p. 639 şi 937.

brie 1558, deși Carol al V-lea a renunțat la tron de la data de 3 august 1556⁷.

Prezența acestui tezaur, de proveniență ungurească, pe teritoriul județului nostru, se poate explica prin faptul că unul din principalele drumuri comerciale care legau Transilvania cu Țara Românească (în acea perioadă), era cel de pe valea Buzăului. Încă din secolul anterior, târgul Buzău, era socotit o puternică piață comercială unde se desfășeau mărfurile aduse din Transilvania, Moldova și Țara Românească. În acest sens menționăm că Buzăul ca târg comercial este pomenit încă de pe vremea lui Dan al II-lea într-un document dat la 30 ianuarie 1431⁸.

Ultimul denar de argint, de la Maximilian al II-lea, este emis în anul 1568, ceea ce ne face să acceptăm acest an ca „terminus post quem”, al ascunderii tezaurului monetar de la „Siliște”. Tezaurizarea o putem pune în legătură cu sfârșitul domniei minorului Petru (1559-1568) fiul lui Mircea C'obanul, domnie marcată de violente lupte feudale și începutul domniei lui Alexandru Mircea (1568-1577)., la fel de zbuciumată⁹.

7 E. CHIRILĂ, N. STEIU, *Tezaurul monetar de la Cetatea Veche (or. Huedin), secolele XV-XVI*, în „TEZAURE MONETARE DIN NORDUL TRANSILVANIEI SECOLELE XVI-XVII, Zalău, 1970, p. 19.

8 I. BOGDAN, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și Ungaria în secolele XV-XVI*, Buc., 1920, p. 23-24.

9 ISTORIA ROMÂNIEI, vol. II, p. 910.

**CAROL KONIG
CRISTIAN VLĂDESCU**

**ARME ALBE
ȘI
DE FOC
DIN
COLECȚIA
MUZEULUI
JUDEȚEAN
DE ISTORIE**

ARME ALBE ȘI DE FOC DIN COLECȚIA MUZEULUI JUDEȚEAN DE ISTORIE BUZĂU

Mai puțin sau deloc cercetat de personalul științific de specialitate din rețeaua noastră muzeistică, domeniul armelor în general și al armelor medievale și moderne în special a determinat precizarea unor noțiuni care să dateze și să stabilească proveniența, tipul, sistemul și modul de folosire al armei în decursul veacurilor. Aceste precizări se impun cu strictețe la ilustrarea unor evenimente militare cu piese de armament de epocă sau cu arme din dotarea oștilor românești.

În ideea hotărîrii muzeelor de valorificare a patrimoniului muzeal din Republica Socialistă România, pe plan național și internațional, mulțumind conducerii Muzeului județean de istorie de a ne oferi posibilitatea unei comunicări într-o sesiune științifică de prestigiu, atenția noastră s-a îndreptat asupra pieselor de armament din colecția sa.

Dintre unele arme albe provenite din descoperiri întâmplătoare, în locuri din păcate rămase necunoscute, un interes deosebit prezintă o halbardă pe care o putem încadra tipologic și data astfel, la sfîrșitul secolului al XV-lea¹. (nr. inv. 383). Fierul propriu-zis, înalt de 43 cm, este prevăzut cu secure mică, cu tăiș semicircular și cîrlig puternic recurbat, ascuțit la vîrf. Piesa are forjată din aceeași bucată vîrfurile în formă de sulită cu decor incizat, reprezentînd nervuri, reluate și pe secure. Fierul se termină în manșon perforat spre bază pentru fixare, sub care prezintă o proeminență inelară de întărire. Este de remarcat că răsucirea foii pentru obținerea manșonului s-a realizat prin ciocănire la cald, locul de suprapunere al celor două capete ale foii, fiind vizibil (fig. 1).

Produsă într-un atelier local menționăm o armă țărănească, un cosor cu vîrf încovoiat pe tăiș, pe partea încovoierii transformat în halbardă-cosor de tipul celor întîlnite în secolele XV-XVI, prin adăugirea

CRISTIAN M. VLĂDESCU, CAROL KÖNIG, *Types d'armes roumaines et centres d'armureries des pays roumaines aux XIV-ème — XVI-ème siècle*, Comunicare susținută la al 6-lea Congres al Asociației Internaționale a Muzeelor de arme și istorie militară (I.M.A.M.), Zürich, 20 mai 1972, apărută în volumul de comunicări ținute la Congres „*Compte rendu du Congrès — 6-ème Congrès de l'Association internationale des Musees d'armes et d'histoire militaire*, 15/20-5-1972”, Zürich.

unei securi mici adaptată luptei pedestreime cu trupele călări (nr. inv. 384). Spre bază fierul (lungimea 45 cm.) se îngustează avînd pe o parte patru incizii în unghi și se termină cu peduncul de fixare la coada din lemn.

De o formă aparte este o suliță cu vîrf lung și puternic, de forma unui cuțit cu lama curbă și două tăișuri (înălțime 60 cm.) avînd două aripioare-cîrlig la bază, curbate spre manșon, producție locală imitînd pertuizana de la sfîrșitul secolului al XV-lea². (nr. inv. 385). Fierul se termină în manșon perforat pentru fixare la hampă. Menționăm că acest tip prezintă interes deosebit, fiind primul de acest gen semnalat pe teritoriul nostru, făurît într-unul din atelierele locale și folosit probabil de oștile țărilor române (fig. 2).

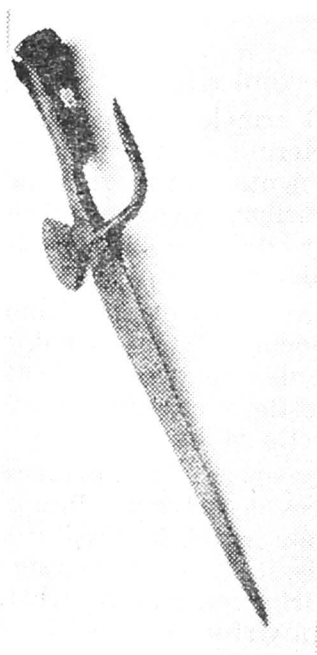

Fig. 1 — Halebardă de la sfîrșitul secolului al XV-lea

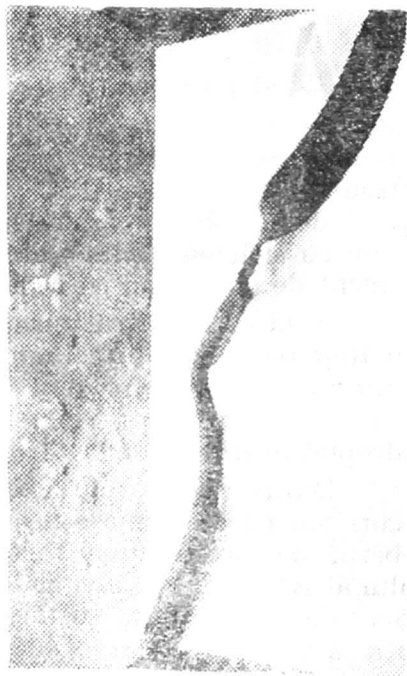

Fig. 2 — Suliță de la sfîrșitul secolului al XV-lea

Relatăm prezența în colecție a două vîrfuri de sulițe omogen corodate, datate în prima jumătate a secolului al XVI-lea³ dintre care una este un tip obișnuit cu vîrf lanceolat avînd nervură mediană și manșon realizat tot prin ciocănirea la cald (înălțimea 29 cm.). Al doilea tip cunoscut, dar mai rar întîlnit, (nr. inv. 386) are vîrful alungit și manșon prevăzut la bază cu un cîrlig răsucit pentru dublă împungere (înălțime 49 cm.). Fără a-i putea preciza locul de făurire, acest model de suliță este

² CRISTIAN M. VLĂDESCU, *O cască și o pertuizană din secolul al XV-lea la Muzeul Peleș*, în *REVISTA MUZEELOR* nr. 6, 1969, p. 535.

³ CRISTIAN M. VLĂDESCU, CAROL KÖNIG, *Armamentul Oștilor române în secolul al XVI-lea*, sub tipar.

însă atestat documentar ca folosit de oștile țărilor române în prima jumătate a secolului al XVI-lea⁴ (fig. 3).

În colecție se află și o sabie-pumnal marocană de la începutul secolului al XIX-lea (nr. inv. 101). Făurită după tipul clasic al acestor categorii de săbii⁵, are lamă curbă din oțel cu un tăiș îngustat spre vîrf (lungimea 56,3cm.). Lama este incizată cu motive decorative de formă semi-circulară în chenar gravat cu linii oblice. Garda subțire cu două brațe aplatizate în forma de „S” are extremitatea anterioară terminată în bulb și cea posterioară răsucită în spirală. Mînerul este din lemn multifatetat, cu șanțuri paralele în care sînt încrustate filigrane de argint și terminat cu o proeminență, care imită capul de animal (fig. 4).

Fig. — Vîrf de suliță din prima jumătate a secolului al XVI-lea.

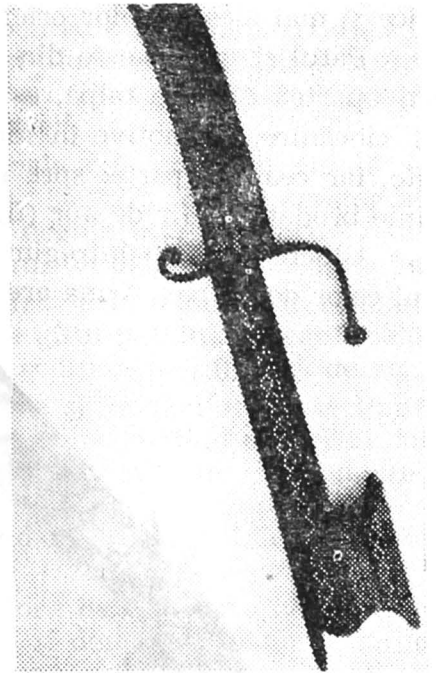

Fig. 4 — Sabie pumnal marocană de la începutul secolului al XIX-lea

Armele de foc prezente în colecție sînt tipuri care datează din secolele XVII-XIX și care marchează unele etape evolutive ale sistemului de dare al focului.

Deosebit de interesantă este o pușcă cu cremene orientală⁶ de la jumătatea secolului al XVIII-lea (nr. inv. 122). Țeava acestei arme este făurită din oțel, neghintuită (calibru 15 mm.) cu un profil exterior tron-

⁴ *Ibidem*.

⁵ GEORG BUSCHAN, *Illustriete Völkerkunde*, Stuttgart, 1922, I, passim.

⁶ HOWARD L. BLAKMORE, *Guns and Rifles of the World*, Londra, 1965, p. 40-41, fig. 268-279.

GEORGE CAMERON STONE, *A Glossary of the Construction, Decoration and Use of Arms and Armor*, New-York, 1961, p. 256-269.

conic și prevăzută cu o ramă la gură. Pe partea superioară a ramei se găsește țelul, iar înălțătorul folosit pentru luarea liniei de ochire este redus la o simplă creștătură operată deasupra culatei. Spre gură și spre culată, pe partea superioară, țeava este ușor reliefată și incrustată cu filigran de argint dispus în forme geometrice, de frunze și de flori stilizate. Marca atelierului, cu inscripția în litere arabe, este aplicată pe partea dinapoi a tunetului.

Mecanismul de dare a focului este format din cocoș cu paletele de fixare a cremenii în formă de cioc de rață, amnar, tigăiță și platină pe care este scrisă, în litere latine, inscripția „BOZIO”.

Trăgaciul are forma unei măslini și este caracteristic armelor balcanice și mai ales al celor orientale.

Patul și ulucul este din lemn. Mai mult de o treime din pat, respectiv partea dinspre talpă, este acoperită cu plăci din argint reliefate prin ciocănire, cu motive în formă de frunze, flori, ramuri și fructe stilizate, iar cealaltă parte, spre gîtul patului, este acoperită cu o catifea vișinie brodată cu fir de aur (fig. 5).

Ulucul este în întregime acoperit cu plăci din argint lucrate în tonul celor de pe pat. Arma are o lungime totală de 144,5 cm.

Fig. 5 — Detaliul mecanismului de dare a focului a puștii orientale cu cremenine de la jumătatea secolului al XVIII-lea.

Fig. 6. — Carabină tromblon cu cremenine de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

După modelul de decorare a patului, a ulucului⁷ și după marca aplicată pe țeavă, arma este de proveniență orientală. Singurul element care a fost construit într-un atelier balcanic, după cum arată inscripția de pe platină este mecanismul de dare a focului.

O altă armă de foc, folosită de trupele călări, este o carabină-tromblon cu cremene de la sfârșitul secolului al XVIII-lea (nr. inv. 352). Țeava este făurită din oțel de Damasc cu gura evazată în pîlnie (lungimea 88,5 cm.), iar partea dispre culată are profil exterior în formă de trunchi de prismă cu baza un octogon.

Mecanismul de dare a focului este compus dintr-un cocoș port-cremene, amnar, tigăiță și platină. Toate piesele acestui mecanism la partea exterioară, sînt gravate cu linii drepte și curbe încadrate de puncte.

Garda trăgaciului este mult lătită, pentru o mai bună fixare a mîinii în momentul executării tragerii. Patul și ulucul sînt din lemn sculptat, striat și placat cu rozete mici în două culori. Factura armei și existența rozetelor indică proveniența orientală a armei⁸.

Se mai remarcă o pereche de pistoale cu cremene din ultimile decenii ale secolului al XVIII-lea⁹ (nr. inv. 26 ; 27). Țevile acestor arme sînt de oțel cu profil exterior tronconic, neghîntuite (calibru 17 mm.). Linia de ochire se putea lua cu ajutorul unui țel dispus în imediata apropiere a gurii țevii și un înălțător fix realizat printr-un umăr reliefat pe prelungitorul metalic care fixează țeava de gîtul patului. Mecanismele de dare a focului sînt complete și părțile lor componente, în fară de amnar, sînt gravate pe partea exterioară cu frunze și ramuri stilizate. Patul și ulucul sînt din lemn sculptat. Pistoalele au talpa patului acoperită cu un bulb metalic basoreliefat cu motive de frunze stilizate. Ulucul are un locaș la partea inferioară pentru fixarea bătătorului. Unul din pistoale are bătătorul complet din os, celălalt fiind fragmentar. Lungimea totală a fiecărui pistol este de 58 cm.

O ultimă piesă din categoria armelor de foc portative pe care o prezentăm este un pistol german cu capsă și două țevi, datat la mijlocul secolului al XIX-lea (nr. inv. 28, lung. 40 cm.).

Arma este compusă din două țevi cu profil tronconic, neghîntuite (calibrul 15 cm.) gravate și ușor reliefate cu motive în formă de frunze și flori stilizate. Pe tija de legătură a celor două țevi, la partea superioară

7 H.D.J. SIRUNI, CRISTIAN VLĂDESCU, CAROL KÖNIG, *Armes turques du XV-e au XIX-e siècle du Musée Militaire Central de Bucarest* în STUDIA ET ACTA ORIENTALIA, nr. VII, București, 1968, p. 281-282.

H.D.J. SIRUNI, CRISTIAN VLĂDESCU, CAROL KÖNIG, op. cit. p. 281-282.

CRISTIAN VLĂDESCU, CAROL KÖNIG, DAN POPA, *Cu privire la unele aspecte ale artei armurăriei și modul de decorare a armelor în secolele XVI-XVIII*, în *Buletinul comunicărilor prezentate la sesiunea muzeelor din anul 1968*, București, 1968, p. 205-208.

8 H.D.J. SIRUNI, CRISTIAN VLĂDESCU, CAROL KÖNIG, op. cit., p. 281-282.

9 CLAUDEBLAIRE, *Pistols of the World*, Londra, 1968, p. 9-15, p. 64-66.

se află gravată inscripția „in Zella“, localitatea unde s-au fabricat. Mecanismele de dare a focului sînt compuse din doi cocoși port-capse, două nicovale și două platine gravate (fig. 7).

Fig. 7. — Mecanismul de dare a focului de la pistolul german cu capsă (mijlocul secolului al XIX-lea)

Ca muniție, printre cele mai vechi piese din colecția Muzeului județean de istorie, ne rețin atenția două ghiulele din fontă, datate, după modul lor de execuție, în secolul al XVII-lea¹⁰. Ele au o formă aproximativ sferică și au putut fi folosite de către piese de artilerie cu un calibru de 70, respectiv, 85 mm.

Restul pieselor de armament din colecție, de care nu ne-am ocupat în chip special în această comunicare, dar asupra cărora ne-am aruncat o privire sînt în general arme moderne românești sau străine pentru care vom întocmi o listă catalog.

¹⁰ CRISTIAN VLĂDESCU, CAROL KÖNIG, DAN POPA, *Arme în muzeele din România*, București, 1973.

ION IONAȘCU

**TÎRGUL (bîlciul)
DE LA
VALEA
TEANCULUI**

Ne lipsesc izvoare scrise privind ființa unor bilciuri în Țara Românească înainte de sec. XV. Săpăturile arheologice au scos la iveală uime dovedind — pentru sec. X-XIV — un oarecare import de produse din afară, dovedind existența unui schimb. În epoca feudalismului timpuriu între domeniile funciare nu existau legături de schimb cu alte domenii. Industria casnică producea aproape tot ce le era necesar țărănilor în gospodăriile lor.¹ Cea mai primitivă formă a bilciurilor este aceea a **nedeilor** păstorilor de la munte, care erau târguri de duminică, termenul nedee provenind din cuvântul slav **nedelia** = duminică². Apariția bilciurilor nu se poate explica în primul rînd decît prin o creștere a producției de bunuri, apoi datorită faptului că existau orașe puține și slab dezvoltate. O altă cauză stă în faptul că mijloacele de transport și comunicație erau rudimentare.³ Locul prielnic unde se întîlneau producătorii și negustorii să-și schimbe produsele se transformă treptat în orașe. Aici pe lângă târgul periodic, care se făcea săptămînal sau anual, a început să funcționeze din sec. XVI și târgul permanent (piața), în centrul orașului. Târgul periodic, numit și bilci sau iarmaroc (din germ. Jahrmarkt = târg anual) este forma caracteristică a comerțului feudal. Pentru comerțul exterior au funcționat și târguri la hotarul țării pentru ușurarea schimburilor. Despre un asemenea bilci la hotarul cu Transilvania vorbește un document dat de Basarab vodă Țepeluș prin anii 1480-1482.⁴ Nu este desigur vorba de un bilci pe crestele Carpaților, ci într-o așezare omească apropiată de hotar, cum ar fi de pildă Rucăr sau Cîmpulung — atestat documentar începînd din prima jumătate a sec. XVII — să fie o reminiscență a celui din sec. XV. În sec. XVI sînt de amintit în Moldova iarmarocurile de la Hotin (1564)⁵, „care la început se ținea la Boto-

1 C. ȘERBAN, *Contribuții cu privire la problema pieții interne a Țării Românești și Moldovei în timpul feudalismului dezvoltat (sec. XV-XVII)*, în „STUDII”, XVII (1964), nr. 1, p. 28.

2 Dr. I.N. ANGELESCU, *Evoluția economică a țărilor românești*, vol. I, București, 1916 (pe copertă, 1918), p. 125; V. COSTACHEL, P.P. PANAITESCU, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XV-XVII)*, București, III, București, 1964, p. 662.

3 *Istoria României*, III, București, 1964, p. 662.

4 GR. G. TOCILESCU, *534 documente istorice...* București, 1931, p. 134-135.

5 M. GUBOGLU, *Catalogul documentelor turcești*, vol. II, București, 1961, p. 36, nr. 100.

șani“ apoi a fost mutat la Lențești, iar în ianuarie 1579, „de prietenia craiului «polon», Petru Șchiopul a hotărât **„ca iarmarocul să se țină la Șipinți și tot acolo să fie depozitul pentru neguțătorii noștri“**“.

În formarea bilciurilor a avut un rol însemnat și biserica. La anumite sărbători, la biserici sau mănăstiri, se aduna multă lume din satele vecine, care avea prilej ca după ceremonialul liturgic să facă și un schimb de produse. Este de reținut că marile bilciuri europene au apărut pe lângă biserici sau mănăstiri⁷. O asemenea adunare se numea sobor sau **sbor**, acesta din urmă denumind și locul unde se adunau cei interesați în schimbul de produse, **bilciul** (în Țara Românească) sau **iarmarocul** (în Moldova). Acești termeni sînt sinonimi cu cuvîntul **tîrg** (de origine slav ca și cuvîntul **sbor**) rămas din epoca mult anterioară formării statelor feudale românești, cînd exista doar schimbul local între satele aceleiași văi. Cit privește cuvîntul bilci el are o origine ungurească⁸.

Bilciurile se formau nu numai în vatra mănăstirii, ci și pe moșiile acestora cum o demonstrează un act din 1588, prin care mănăstirea Spas din Iaroslavi solicita țarului să aprobe înființarea în satul ei, Eremitovo, a unui tîrg în fiecare sîmbătă, fiindcă satul **„este departe de oraș și tîrguri cu cite 20 și 30 și 40 de verste, și țăranilor din acest sat le este departe să meargă să neguțătorească“**. Se mai cere țarului să aprobe concesionarea vămii tîrgului unui țăran, ceea ce se acceptă⁹. Actul nu se referă la țara noastră, dar izvoare interne din sec. XVII-XIX atestă faptul că domnitorii țărilor române hărăzeau mănăstirilor venitul vămii domnești pentru a le întări situația materială.

Dacă la început lumea se aduna pe la mănăstiri în scop mai ales religios, cu dezvoltarea societății mănăstirea trece pe plan secundar, principală rămînînd adunarea pentru tîrg (sbor) la o anumită zi de sărbătoare¹⁰. Tîrgurile periodice, bilciurile, au jucat un important rol economic în istoria noastră pînă la jumătatea sec. al XIX-lea ele constituind forma caracteristică a comerțului medieval și predominînd asupra celui permanent din orașe, ca urmare a slabei lor dezvoltări¹¹. Marile bilciuri au funcționat și în orașe sau în preajma lor. În afară de cel moldovean din Botoșani, de care am amintit, este de menționat cel din Cîmpulung-Muscel, a cărui vamă a fost dăruită de Matei Basarab mănăstirii lui Negru-Vodă de aici, începuturile lui fiind anterioare sec. XVII. În afară de mănăstiri și orașe, bilciurile au luat ființă în aglomerările rurale mai mari, pe traseurile de comerț de tranzit, în regiunea podgoriilor etc.

Bilciurile anterioare sec. XVII s-au format spontan **„de ani nepomeniți“** — cum se afirmă într-un act din 1820, sau **„să face pă această**

6 Colectiv, *Relațiile istorice dintre popoarele U.R.S.S. și România*, vol. I, 1408-1632, Moscova, 1960, p. 71 (trad. română).

7 DR. GHERON NETTA, *Bilciurile în comerțul nostru*, București, 1939, p. 4.

8 P.P. PANAITESCU, *Interpretări românești*, București, 1947, p. 212-213.

9 D. GRECOV, *Țăranii în Rusia*, București, 1952 (trad. rom) p. 555.

10 GHERON NETTA, *Evoluția istorică a tîrgurilor periodice*, București, 1935, p. 9.

11 P.P. PANAITESCU, *Interpretări românești*, p. 212.

moșie de sint trecuți peste 300 de ani" (Doc. din 1830, relativ la moșia Vernești și târgul Valea Teancului). La sfârșitul sec. XVII, C. Brîncoveanu construind splendida mănăstire Hurez o înzestrează cu moșii și alte bunuri. Cu acest prilej pune să se facă un han la Craiova și „am făcut bilciul..., care acest bilci nu era mai înainte vreme". Și declară că l-a făcut „pentru folosul țării și al neguțătorilor, și pentru întărirea mănăstirii". S-a cheltuit și o sumă de bani pentru „prăvăliile bilciului"¹². Pentru bilciurile nou înființate fie pe moșii boierești, mănăstirești sau moșnenești (megieșești) era absolut necesară aprobarea domniei, interesată în înființarea lor pentru vama domnească și lărgirea pieței interne¹³. În sate, comerțul intern era condiționat de existența bilciurilor și domnia nu putea nesocoti această situație, ca urmare a slabei legături dintre sat și oraș, a drumurilor impracticabile, etc.¹⁴. Dar foarte interesați erau feudații stăpîni de moșii, să se organizeze bilciuri pe domeniile lor, căci aici își puteau lesne vinde produsele lor, apoi încasau venituri substanțiale de la negustori, de la oborul de vite, și din monopolul vînzării vinului și rachiului; din chiria localurilor și prăvăliilor. Cînd un domn voia să satisfacă pe un boier favorit, îi acorda dreptul de a întemeia un bilci pe moșia sa sau strămuta un bilci din alt loc pe posesiunea acestuia¹⁴ bis. Beneficiile bilciurilor pe o moșie îndemna pe stăpîn să solicite de la domn privilegiul de a se face pe acea moșie mai multe bilciuri, numărul lor ajungînd pînă la 12 pe an.

Socotim necesar, înainte de a ne ocupa de Valea Teancului, să menționăm cîteva târguri periodice mănăstirești. Pentru mănăstirea Sinaia, spătarul M. Cantacuzino ceruse să se aprobe facerea unui târg săptămînal la Urlați, marțea, dar Vodă Brîncoveanu nu a acceptat, fiindcă în acea zi se țineau târgurile de la Ploiești și Tîrgșor, însă a încuviințat ca să se facă la Urlați „tîrg slobod toamna, pe vremea culesului în 4 săptămîni", în fiecare marți, poreclit Tîrgul Cucului. După Brîncoveanu, spătarul Cantacuzino obține de la Ștefan vodă Cantacuzino autorizația de a muta târgul de la Urlați la Negovani și să se facă în fiecare marți. Nic. Mavrocordat văzînd că se strică „tîrgurile cele vechi" Ploiești și Tîrgșor, cum și „vama Gherghiței", care era domnească, a desființat târgul de la Negovani¹⁵. Grigore II Ghica, confirmă hrisovul lui Mavrocordat, hotărînd totodată ca vinăricerii și căpitanul de Ploiești să nu mai facă 1-2 târguri la Urlați peste cele 4 ale Sinaiei¹⁶. M-rea Colțea avea un bilci la Stelnică-Ialomița, însă în august 1733 Gr. Ghica l-a mutat pe altă moșie a Colței, Lichirești (viitorul oraș Călărași), cu durata de la Rusalii la Duminică mare (7 zile), cu privilegiu de a strînge toate veniturile bilciului, de a monopoliza vînzarea vinului și rachiului și de a lua de la carele neguțătoarești cîte 9 bani, și să aibă și 20 de oameni scutiți

12 Arh. Stat. București, *Peceți*, nr. 90; cf. și I. IONAȘCU, *Contribuții la istoricul mănăstirii Hurez*, Craiova, 1932,

13 GHERON NETTA, *Bilciurile*.

14 P.P. PANAITESCU, *Viața feudală...* p. 61.

14 bis. D.Z. FURNICĂ, *Documente privitoare la comerțul românesc*, (1473-1838), București, 1931, p. XI.

15 În 1779, „zborul" de la Valea Negovanilor funcționa, și Alex. vodă Ipsilanti confirma m-rii Sinaia vama acestuia.

16 I. IONAȘCU, *Mănăstirea Tîrgșor*, București, 1938, p. 49.

de dări¹⁷. La 1748 iunie 7, Gr. II Ghica aflînd că la județul Vlașca „nu iaste un tîrg peste an..., precum toate județele au tîrguri de să face în fieștece săptămîină cîte o zi peste an“, aprobă să se facă un asemenea bileiul de la satul Babele (unde era o mănăstire), moșia mitropoliei fiindcă este în mijlocul județului aproape de căpitănia ot Podu Doamni“, stabilind să fie în fiecare joi, și „nici vameș, nici căpitan, nici alții să nu se amestece la vama aceluî tîrg, nici la ERBĂRITUL scaunelor de vitele ce s-ar tăia acolo în ziua de tîrg...; nici CĂMANARII să nu se amestece la acel tîrg“, afară de omul mitropoliei, el „va lua vamă de la toate după obicei, precum și la alte tîrguri“. Nimeni, nici ispravnicii județului să nu poată vinde vin sau rachiu, ci să se vîndă numai vinul mitropoliei de oameni învoiți de ea.¹⁸

Și episcopia de la Buzău avea un bilci ce se făcea în ziua de 24 iunie (Nașterea sf. Ioan) sărbătoare numită popular Drăgaica. În vara anului 1793, Ianache Văcărescu mare spătar, mergînd la Buzău în „întîmpinarea marelui sol“ al Rusiei, primește poruncă domnească ca să cerceteze neînțelegerea dintre episcopie și negustorii de la tîrgul Drăgaica. El arată că tîrgul e departe la o jumătate de ceas de orașul Buzău, și e așezat pe locul episcopiei. Spătarul a întreat pe unii boieri ce au fost ispravnici ai județului „dacă a mai fost tîrg înainte de a se dărui episcopiei“ și i-au răspuns că „a mai fost și se făcea aici în orașul Buzăului“.¹⁹ Deci e vorba de un vechi bilci orășenesc. La 28 august 1778, Alex. Ipsilanti a „miluit“ episcopia „cu tîrgul ce se făcea la Buzău pe an odată la 24 iunie, care ține 3 zile“, luîndu-l astfel din folosința orășenilor și interzicînd ispravnicilor și altor dregători domnești să se amestece la veniturile acestui bilci, episcopia urmînd să ia „vama cea obișnuită și alte obiceiuri ce vor fi la tîrgul acesta, după cum s-au luat și pînă acum“; nimeni să nu vîndă vin sau rachiu fără știrea episcopului.²⁰ În 1779 mai 28, Ipsilanti poruncește ispravnicilor, în legătură cu bilciul Drăgaicei, alierosît episcopiei, ca nici alți slujbași, nici ei să nu ia ceva „cu vreun nume de obicei..., fiindcă și vama și vînzarea vinurilor și toate altele sint ale episcopiei“. Totodată le mai poruncește să aibă grijă „să nu se intimple niscareva gîlcevuri între norodul ce se va aduna“²¹. Dania făcută de Ipsilanti va fi întărită în 1782 dec. 26 de Nicolae Caragea vodă²², de Mihai Suțu în 1784 septembrie 25.²³ și de Alex. C. Moruzi în 1793 august 19²⁴. După trei zile, Moruzi aprobă anaforaua prezentată de spătarul Văcărescu, care cu două luni înainte cercetase conflictul dintre episcopie și negustorii veniți la bilciul Drăgaica, în legătură cu prețul prăvăliilor făcute de episcopie și chiriiile încasate de la negustori. După ce s-a informat asupra cheltuielilor cu facerea prăvăliilor și cu paza negustorilor, Văcărescu

17 G.P. SAMARIAN, *Istoria orașului Călărași—Ialomița de la origini pînă la anul 1852*, București, 1931, p. 35.

18 Arh. Stat. Buc., *Mitropolia Țării Rom. pac. CXVIII — 12*, orig.

19 Acad. R.S.R., *pac. CXXVI—46*, orig.

20 Arh. Stat. Buc., *ms. 171*, f. 15-17.

21 Acad. R.S.R., *pac. CXXVI — 36*; orig.

22 Arh. Stat. Buc., *Episcopia Buzău, pac. IX — 1*, pergament.

23 Ibidem, *pac. IX — 2*.

24 Ibidem, *pac. IX — 3*.

a reușit ca negustorii să accepte a plăti chiria prăvăliilor „dă trei mîni... mîna dintîi cîte taleri 3 $\frac{1}{2}$ a doua 2 $\frac{1}{2}$ tl. și mîna a treia 1 $\frac{1}{2}$ tl. Pentru anul viitor, fiecare negustor să arate ce fel de prăvălie dorește și ce chirie vrea să dea²⁵.

Fiindcă episcopia se plînsese domniei că abuzurile comise de un odobașcă și 30 de neferi, apoi de un bașbeșleagă cu 90 de neferi, veniți pentru baza bilciului și stînd cîte 15 zile „pe tainat de la episcopie“, cînd tîrgul ținea doar 4 zile, plus abuzurile dregătorilor din județele Rîmnic, Buzău, Prahova, Saac și Ialomița, cu neferii lor „pretinzînd ale mîncării și băuturii“, ceea ce face ca episcopia să cheltuiască mai mult decît încasa, în vara anului 1797 același domn Al. Ispilanti hotărăște să ia bilciul din folosința episcopiei și să-l dea la „orfanotrofion“, neacceptînd cererea episcopului de a fi desființat²⁶. Totodată, grija de administrare a bilciului fu trecută asupra lui C. Ghica fost mare vornic²⁷. La 2 mai 1799, episcopia intervine la Alex. Moruzi să i se redea venitul Drăgaicii. Vodă cere un raport veliților boieri, printre ei fiind și C. Chica, mare vistier, căruia i se încredinșase tîrgul. Episcopul a arătat că la început venea un beșbeșliaga cu puțini neferi și un zapciu spătăresc, dar cutimpul numărul acestora s-a mărit enorm, s-au mai adăugat și „zabeții“ județelor amintite, ajungîndu-se ca cheltuielile să depășească simțitor veniturile, fapt ce a silit pe episcop să facă propunerea din 1797. Acum se roagă să fie redat episcopiei privilegiul bilciului, dar să se reducă numărul paznicilor trimiși din București, cu care cerere a fost de acord și C. Ghica. Veliții boieri propun să se reda episcopiei Drăgaica, paznicii să stea aici de la 18 la 26 iunie și să li se fixeze „tainatul“. La 10 mai, Moruzi redă Drăgaica episcopiei²⁸. În acest an, episcopia a încasat 3 300 de taleri și a cheltuit 2 600, realizînd un venit net de 700 taleri²⁹. În anul 1809, pe vremea administrației ruse, este numit „efor“ asupra bilciului de la Drăgaica „chiar dumnealui vistierul Grigore Romanitis“³⁰. Din cîte știm, tocmai la 21 dec. 1827 se mai judecă un litigiu în legătură cu Drăgaica, între vameș, episcopie și vameșul carvasaralei (din București) de către vestitul legist Nestor mare log., acesta arătînd că în hrisoavele episcopiei se menționează vama pămîntului pe care s-o ia episcopia, nu și vama trecătorii (a mărfurilor ce se trec peste graniță), încasată de vameșii domnești care dau „cărțulie pentru scoaterea din țară“, și „carvasaraua din București“ să trimită omul său „pentru mărfurile ce le vor ridica de acolo și se vor duce la alte țări străine, ca să le vămuiască, precum le-au vămuit din vechime“³¹. De menționat că episcopia mai avea un bilci pe moșia sa Cislău, înființat sub ocupația austriacă la 29 octombrie 1790 la cererea negustorilor și vătafului de plai, motivînd divanul Țării Românești în frunte cu episcopul Cezma

25 Acad. R.S.R., CXXVI — 46.

26 În 1798, Drăgaica era asupra „Casei orfanilor“, putea vinde și episcopia, fără a plăti vamă și chiria locurilor unde vinde, Arh. Stat Buc., ms. 37, f. 149 v-150.

27 V.A. URECHIA, *Istoria românilor*, VII, p. 105.

28 Acad. R.S.R., pac. CXXVI — 48, orig.

29 Arh. Stat. Buc., *Episc. Buzău*, IX — 5, orig.

30 V.A. URECHE, *Ist. rom.*, XII, p. 367.

31 Acad. R.S.R., CXVII — 35, orig.

și alții, alături de Enzenberg și Merckelius, că bilciul este „spre folos la venitul cămării împărătești” și poruncindu-se ispravnicilor să vestească pe negustori și locuitori „să-și aducă mărfurile lor spre a-și face alisveris, neopriți”. Însă li se atrăgea atenția ispravnicilor, orînduind o zi cînd nu e tîrg în celelalte locuri, ca să nu sufere bilciurile mai vechi din apropiere³². Aceasta a fost de totdeauna condiția înființării unui tîrg periodic nou, să nu coincidă ziua de tîrg cu a altuia din apropiere, stabilindu-se ca între localitățile cu bilci să fie o distanță de 7-8 ceasuri de drum.

Drăgaica era unul din marile bilciuri ale țării, la care veneau negustori și „din locuri mai depărtate”³³. Un rol activ îl jucau negustorii din Brașov, documentele menționînd ades pe M. Țumbru, companist, macedonean și pe socrul său, Boghici, dintr-o familie de mari negustori brașoveni, în veacul XIX. În timp ce aceștia făceau tranzacții în Drăgaica, alți oameni ai lor făceau negoț la bilciurile de la Riureni³⁴ Vilcea, al episcopiei Rîmnic, și la Mizil. Într-o socoteală a lui Țumbru, din 1787, rezultă mărfurile în 12 poveri, pe care el și Boghici le vindeau la Drăgaica (coase, dril, civit, zahăr etc.), cumpărînd de aici boi. Veneau negustori din Imperiul otoman, căci Țumbru vinde unor aromâni din Șiștov (Bulgaria de azi) civit și piper³⁵. Pe la 1800, Țumbru cumpăra de la Drăgaica 400 de boi³⁶, în același timp arvunea în diferite părți ale Țării Românești 2 570 de piei de capră și cordovane lucrate³⁷. Și la Mizil vindea civit unui negustor bulgar din Ploiești primind în schimb tutun³⁸. La Mizil (Saac) funcționa iarăși un bilci mare, care dura 3 zile cu prăvălii și obor de vite, cu vama hărăzită la m-rea sf. Apostoli București. La 1825 erau în bilci 450 de prăvălii (număr mare) și se vindeau 2 000 de vite numai într-o zi din trei³⁹.

Valea Teancului. Bilciul sau tîrgul periodic de la Valea Teancului este un bilci anterior sec. XVIII, tradiția socotindu-l la 1830 ca fiind de peste 300 de ani⁴⁰. După cum s-a văzut, și bilciul Drăgaicei e vechi, făcînd

32 Arh. Stat. Buc., *Episcopia Buzău*, pac. XXXIV - - 52.

33 V.A. URECHE, *Istoria rom.*, XII, p. 367.

34 În a doua jumătate a sec. XVIII, Riureni era unul din cele mai vestite bilciuri, atrăgînd negustori străini din „țara nemțească” și Turcia. Astfel la bilciul acesta (care se făcea la Sfînta Maria mică (8 sept.) și dura o săptămîină, s-au vîndut în anul 1796, 3 036 de vite, numai turcii cumpărînd 2 000 (Arh. Stat. Buc., ms. 33, f. 15, apud. M. CIUCA, *Importanța economică a bilciurilor în Țara Românească între 1700-1830*, (teză de licență lucrată sub îndrumarea noastră în 1967, rămasă din păcate în manuscris, p. 84). În 1819 veneau la Riureni numeroși turci ca să cumpere cai (N. IORGA, *Istoria comerțului românesc*, II, p. 134.

35 E. și D. LIMONA, *Aspecte ale comerțului brașovean din veacul al XVIII-lea. Negustorul aromân M. Țumbru*, în „STUDII ȘI MATERIALE DE ISTORIE MEDIE”, IV, (1960), p. 545.

36 Ibidem, p. 547. Erau foarte căutați și caii.

37 Ibidem, p. 543.

38 Ibidem, p. 545.

39 Arh. Stat. Buc., ms. 111, f. 29-30, doc. din 1825, aug. 5 (apud. M. CIUCA, ms. cit., p. 89).

40 Pachet *Valea Teancului*, nr. 22 (care se afla în arhiva Eforiei Civile, unde l-am cercetat cu 37 de ani în urmă). Împričinații din 1830 declarau că „după mărturisirea sineturilor moșiei Vernești”, tîrgul Valea cului se face „pe această moșie de sint trecuți peste 300 de ani”. Că se va fi menționat chiar cuvîntul *tîrg*, în documentele de acum 450 de ani pare puțin probabil.

du-se în oraşul Buzău înainte de 1778, când s-a dăruit episcopiei, care l-a mutat apoi pe moşia ei Simileasca, „la o jumătate de ceas de oraş“. Vom vedea cum episcopia va stărui în vremea ocupaţiei ruse, când episcopul Costandie „avea atunci mare putere“⁴¹ să mute bilciul de la V. Teancului la Gura Nişcovului, moşie a episcopiei.

În anul 1750, Grigore II Ghica dăruie spitalului său de la Pantelimon vama târgului V. Teancului, deci exista. Asupra existenţei bilciului înainte de această dată stă mărturie catagrafia ţării întocmită în anul 1745 de Const. vodă Mavrocordat, care dacă s-ar fi păstrat, ar fi astăzi cel mai important izvor statistic privind Ţara Românească în prima jumătate a sec. XVIII. Chestionarul la care trebuia să răspundă ispravnicii s-a păstrat în „Condica de porunci“⁴² a aceluiaşi domn, când era în Moldova, înainte de a reveni în Ţara Românească. Răspunsurile trebuiau să răspundă la numeroase întrebări : hotarele ţării, ale ţinutului (indicându-se satele de limită), reşedinţele domneşti, mănăstirile (an de zidire, ctitori) schiturile, bisericile (de piatră, lemn), munţii, vămile, **tîrgurile** ; „scălile, adică drumurile ce trec în ţara Ardealului de la ce sat pornesc şi la care sat intră în Ardeal). potecile „de picior şi de cal“ ; apele mari, din ce munte izvorăsc, pe lângă ce sate curg, ce afluenţi primesc şi în ce râuri se varsă ; apele mici, **dealurile cu vii** şi fără : movilele, ripele ; „văile mari şi cu pădure sau cu cîmp“ ; vilcelele, pădurile, tufarile⁴³, luncile, cîmpiile de şes şi deal, poenile, bălţile, heleşteile ; vadurile pe la apele unde nu sînt poduri ; **menzilurile** (locurile de popas al poştelor, de unde şi numele ulterior al oraşului Mizil, a fost mai întii staţie de poştă medievală), „**siliştele**, adică **moşiile unde au fost sat** şi acum este pustiu“ ; moşiile mănăstireşti, cele fără oameni, numele lor ; moşiile **veliţilor boieri**, moşiile **boierilor al doilea**, ale **boierilor mazili** „adică cei ce au boeric al treilea“ ; moşiile răzeşilor⁴². Am socotit util să dau acest chestionar pentru a se înţelege perfectă orientare a acestui domn fanariot în problema cunoaşterii geografice şi istorice a ţărilor române.

În anul 1793, stăpînul locului pe care se făcea bilciul şi-a făcut o circumă aici pentru a-şi vinde vinul, dar vameşul care arendase vama bilcului i-a distrus circumă pretinzînd că el a arendat târgul cu condiţia ca nimeni dintre stăpînii pămîntului să nu poată vinde vin în bilci. Costea polcovnicul, moştenitor al boiernaşilor Cîrloveşti, vechii stăpîni ai moşiei, s-a plîns domnitorului Al. Moruzi, ispravnicii primesc poruncă să cerceteze, şi găsesc că polcovnicul are dreptate şi vameşul să-i refacă circumă. Domnul aprobă anaforaua ispravnicilor la 12 septembrie⁴³. Vameşul urmărind probabil să mute bilciul pe altă moşie, epitropia Pantelimonului, condusă de Dumitrache fost mare clucer prezintă dovadă, în anul 1794, că din vechime bilciul a fost la Valea Teancului, şi anume

41 Acad. R.S.R., *pac.* CXLVII — 199, doc. din 1819, iulie.

42 Această preţioasă condică se păstrează în Biblioteca Acad. R.S.R., În parte conţinutul ei s-a publicat de istoricul N. IORGA (*Studii şi documente*, vol. VI, Bucureşti, 1904). Chestionarul se găseşte la p. 235 (nr. 219). Cercetarea manuscrisului e dificilă, iar volumul citat este foarte rar, de aceea am găsit necesar să redăm întrebările chestionarului, care şi astăzi pot folosi cercetătorului.

43 Acad. R.S.R., *pac.* CXLVII — 85.

un extras „Din catagrafia moșilor țării făcută din leat 1745: Vernești, moșia lui Lefter Cirlova, biserică, vie, pădure, iar biserică, case, Valea Teancului cu bilciu, cîmp, puț pã vale”⁴⁴. Într-o anafora a veliților boieri din 25 mai 1794 se vorbește iarăși de „catagrafia făcută tuturor moșilor țării” de C. Mavrocordat în „aprilie 1745” (deci aflăm și data lunară), precizîndu-se că aceasta „se află acum la biv vel clucer Dumitrache”⁴⁵, adică tocmai episcopul Pantelimonului, care a dat extrasul relativ la Valea Teancului. El este și autorul Cronologiei tabelare, atribuită greșit stolnicului C. Cantacuzino⁴⁶, și cronicarul războiului ruso-ture (1769 — 1774)⁴⁷, așa că preocupat de surse istorice, este explicabilă prezența la dînsul a catagrafiei. Murind în anul 1796⁴⁸, valoroasa catagrafie a rămas în arhiva spitalului Pantelimon, cum o arată un alt extras din ea⁴⁹, făcut de clucerul Dinu Predescu, episcop aici după 1807, relativ la moșia „Tora” a m-rii Lespezi, precizîndu-se că în 1745 se mărginea pe de o parte cu moșia Găgeni a paharnicului M. Bărbătescu, și pe de alta cu Voinești a m-rii Vintilă Vodă.

În vara anului 1798, alt vameș învoit de spital pretinde să aibă și monopolul vinzării băuturilor și să ia și havaetul pămîntului”, adică chiria de la negustori, altfel el mută bilciul pe o moșie alăturată. La plîngerea lui Costea clucer de arie, ispravnicii județului raportează lui C. Hangerli că vameșul nu are dreptate, el a închinat numai vama nu și dreptul de monopol al băuturilor și de încasare a chiriilor. Vodă aprobă anaforaua ispravnicilor⁵⁰. În august 1799, Al. Moruzi întărește hotărîrile domnești din 1793 și 1798, dar vameșul a încercat să încalce aceste hotărîri. Pînă la urmă Costea își impune dreptul, prin intervenția ispravnicilor, la dispoziția domniei”. Însă vameșii nu s-au lăsat impresionați de decizia domnească, alungînd din bilci pe oamenii lui Costea. Pe de altă parte, breslele de săpunari, măcelari, opincari și grădinari din județul Buzău se plîng domniei că Costea însoțit de slujitori le ia o dare mărită față de trecut, adică 2 parale de prăvălie în loc de una⁵¹. Vodă rînduiește pe episcop și pe ispravnici, medelnicerul I. Cirlova și șetrarul M. Arion, asupra plîngerii „isnafurilor”. La 4 octombrie 1799, aceștia raportează domnului că oamenii lui Costea au cerut cîte 2 parale „după obiceiul ce se urmează la un tîrg tot într-acest județ, carele se numește Săpoca”, dar nu le-au luat. Vodă dă raportul în cercetarea lui N. Brincoveanu și C. Cîmpineanu, mari logofeți, aceștia află că în 1798 Costea a căutat să ia numai el paraua locului, nesocotind dreptul și al altor moșneni ce aveau

44 Anexa 1.

45 I.C. FILIPI, *Arhiva Gh. Gr. Cantacuzino*, 1919, p. 191, nr. 607.

46 N. IORGA, *Operele stolnicului Const. Cantacuzino*, București, 1901 }

46 N. IORGA, *Operele stolnicului Const. Cantacuzino*, București, 1901.

47 Această cronică a fost publicată de V.A. URECHE în *An. Acad.*

Rom.

48 I. IONAȘCU, *Lucruri noi despre cronicarul Dumitrache*, în rev. „IST. ROM.”, IX (1939), extras, p. 19. Data morții, după 12 febr. și înainte de 28 martie 1796.

49 Anexa 5.

50 Anexa 2.

52 Acad. R.S.R., pac. CXLVII -- 87 și 76.

52 Ibidem, nr. 77.

loc în bilci, vameșul s-a înțeles cu Dinu Vernescu și cetașii lui și a mutat târgul pe moșia lor alăturată cu chirie de 20 taleri, dar să nu se amestece la vânzarea vinului. Acum, vameșul vrînd să facă bilciul tot la Zorești, Costea — prin mijlocirea episcopului — a determinat vameșii să mute târgul pe altă moșie a lui, Mircești, cu același așezămînt ca și al Vernescului. În urmă, Costea nu s-a ținut de așezămînt⁵³. Față de această situație, Moruzi vodă dispune ca episcopul și ispravnicii să recerceteze. Aceștia raportează că nedîndu-li-se și moșnenilor din partea locului au consimțit să fie mutat bilciul la Zorești, moșia lor; în această toamnă, Costea a reușit să se mute bilciul pe o altă moșie a lui, Mircești, cu condiția să aibă și el o cîrciumă. Costea le-a cerut vameșilor o adeverință în acest sens, ca să poată invoca oricînd dreptul la vânzarea băuturilor, însă ei l-au refuzat. Cei însărcinați de domnie arată clar că paraua de loc o ia stăpînul moșiei; că din vechime a vîndut vin cine a vrut⁵⁴, și de la o vreme prin abuz vameșii au vîndut umai ei vin în bilci, pînă la anul 1793, cînd s-a hotărît ca numai Costea să vîndă vin ca stăpîn al moșiei⁵⁴. Dar pînă în anul trecut au avut vameșii o cîrciumă și Costea alta, deci un compromis. Împričinații cerînd să-i judece divanul, Dimitrie Ghica v. ban, N. Brîncoveanu v. log., Constantin v. vor. și un mare logofăt judecă la 1799 oct. 27 pe Costea cu vameșul Hristodor, care acesta din urmă și în acest an a făcut bilciul pe moșia Mircești, propunînd ca târgul să se mute „acolo unde s-au făcut din vechime“ (Valea Teancului), Costea să-și ia paraua de loc și să vîndă nestingherit vin și rachiu, iar Hristodor să plătească cheltuiala celui ce i-a adus la proces. La 2 noiembrie, Moruzi confirmă această anafora⁵⁵. Această hotărîre era în fond potrivnică spitalului Pantelimon, care avea hărăzită de domnie vama bilciului, de aceea episcopul lui, vornicul Ioan Florescu a făcut întîmpinare pe care la 31 ianuarie 1800, Moruzi a trimis-o spre cercetare vel log. țării de jos⁵⁶. După cîteva luni, clucerul Costea văzînd că vornicul Florescu — care primise anaforaua marelui logofăt — nu răspunde nici că e mulțumit, nici că va face „apelație“, face o nouă jalbă la domn, și acesta — la 23 aprilie — poruncește la vataful de divan să meargă la Florescu să-i ceară anaforaua și să răspundă de este mulțumit sau face apel⁵⁷. Nu cunoaștem răspunsul dat de Florescu, dar avem adeverința lui, din 1800 iulie 5, în care arată că a vîndut vama bilciului de la Valea Teancului cu 600 de lei ca să urmeze ca și „în anii trecuți“ și să nu scoată „vreun obicei nou“, care ar păgubi spitalul⁵⁸. Această convenție n-a operat decît în anul 1800, căci în septembrie 1801 vameșii se plîng lui Moruzi față de încălcările lui Costea, arătînd că ei au cumpărat de la spital vama, dar Costea nu-i îngăduie să facă ei prăvăliile, căci însuși vodă o hotărît ca vânzarea de vin și paraua de loc să

53 Ibidem, nr. 79 și 88. Anaforaua marilor logofeți are data 1799 octombrie 12.

54 Ibidem, nr. 80.

55 Ibidem, nr. 90.

56 Ibidem, nr. 81.

57 Ibidem, nr. 82.

58 *Valea Teancului*, doc. nr. 2.

fie a stăpînului moșiei, „iar dă prăvălii nu oprește pă vameși“. Prin purtarea lui Costea, spitalul nu poate lua mai mult de 50 sau 60 de lei pe an, de aceea ei propun „să se facă prăvăliile pe alte părți de moșie, tot în locul cel vechi“, dar aceasta rămîne s-o rezolve în viitor episcopul spitalului, deocamdată ei roagă să strîngă ei „adetul“ la prăvălii, „ce au fost obicinuit al vămii“. Moruzi poruncește ispravnicilor, la 27 septembrie, să cerceteze „pentru pricina prăvăliilor, cum s-a urmat obiceiul, de cine adică se făcea în toți anii, și cine lua adetul prăvăliilor“⁵⁹. Nu avem un act care să răspundă rezoluției domnești. Doar un document din 1802 august 14 vorbește că stăpînul locului are drept să vîndă vin și rachiu⁶⁰. Abia la 8 noiembrie 1803, de bună seamă în urma delegației dată de Const. vodă Ispilanti, marele vornic Barbu Văcărescu, vinăricele județului Buzău, face o anafora la pricina dintre Costea clucerul și Hristodor vameș, din care rezultă că Costea pretindea 415 taleri de la 105 prăvălii mari, 210 taleri de la 70 de prăvălii mici și 100 taleri parale de loc, în total 725 tl. pe anul 1801. La fel 725 tl. pe anul 1802, plus 90 de tl. pentru vînzarea vinului făcută pe numele episcopiei (care apare pentru prima dată amestecată la tîrgul Valea Teancului). Pentru anul 1803 sumele sînt mai mari : 500 tl. pentru prăvăliile mari, 300 tl. pentru cele mici : 150 tl. paralele de loc și 60 de lei pentru vînzarea vinului⁶¹. La 9 noiembrie, la jalba episcopului, C. Ispilanti poruncește lui B. Văcărescu v. vor. să cerceteze pricina dintre Costea și moșnenii din Vernești cu episcopia pentru moșia, circiuma și bilciul de la Valea Teancului, căci Vodă hotărîse ca banii strînși de oamenii episcopiei să se ia de ispravnici, însă acum fiind vornicul Văcărescu aici, să poruncească a le cerceta toate documentele și să-i împăciuiască. În caz contrar, nemulțumirii să primească soroc pentru a merge la divan⁶². Ce s-a mai petrecut în anul 1804 nu știm. Însă în 1805 iulie 26, firește la o nouă plîngere a clucerului Costea împotriva lui Hristodor biv ceauș spătăresc, Ispilanti poruncește veliților boieri să cerceteze și aceștia au găsit cu cale ca stăpînii „moșiei să vîndă vin și să-și ia paroa de loc, iar „facerea prăvăliilor și oborul“ să fie pe seama omului spitalului“⁶³. Vodă aprobă anafora la 12 septembrie 1805⁶⁴.

În timpul ocupației rusești, bilciul de la Valea Teancului a fost mutat la Gura Nișcovului, la Valea Teancului făcîndu-se tîrg numai de la 15 august la 14 noiembrie, și numai duminica, pe cînd în anul 1807 la Gura Nișcovului s-a făcut în toate duminicile din an. În 1808, probabil la protestul spitalului Pantelimon, negustorii și locuitorii din jud. Buzău solicită divanului ca și în acest an bilciul să se facă la Gura Nișcovului, căci aici e loc bun, cîmp și plaiuri, și îndestulare de apă, căci

59 Ibidem, doc. nr. 3.

60 Acad. R.S.R., pac. CXXVIII — 206.

61 Ibidem, pac. CXLVII — 190.

62 Arh. St. Buc., Episc. Buzău, pac. X — 119.

63 Anexa 3.

64 Anexa 4. La 20 aug. 1805, Gh. Vernescu pune vechil — la 20 aug. 1805 — șn judecata ce are cu „biv vel căminar Nestor“ episcopul spitalului Pantelimon și Hristodor, ce au fost vameș, pe dumnealui nenea Costea clucerul“ (Acad. R.S.R., pac. CXVII — 83).

tîrgul începe de sîmbătă și pînă duminică seara, pe cînd Valea Teancului este loc „plin de semănături, fără de garduri, nu are sat“, „și este mare lipsă de apă, căci vin oamenii duminică dimineața și la vremea prînzului, cînd este temeul tîrgului, de nevoia apei se strică tîrgul și se face aliș-veriș prea puțintel“. La 16 august 1808, divanul hotărăște ca tîrgul Valea Teancului să se facă în toți anii la Gura Nișcovului, pe moșia episcopiei; ispravnicii să facă înștiințările necesare, iar vameșii să facă prăvăliile⁶⁵. Dintr-un document din 1813 ianuarie 20, aflăm că din cauza ostașilor ruși veniți în orașul Buzău, s-a mutat tîrgul de aici la Nișcov, iar la Buzău nu s-a mai făcut tîrg. Actul marelui logofăt s-a redactat în urma cererii locuitorilor din plaiul Nișcov și a episcopului de a face duminică tîrg la Nișcov „căci sint departe de tîrgul Buzăului“ unde se face tot duminica, iar tîrgul Săpoca, ce se face joia, le este peste mină, căci trebuie să treacă Buzăul, care deseori este mare. Vodă hotărăște ca tîrgul de la Nișcov să se facă marțea, joia la Săpoca, și duminica la Buzău⁶⁵.

Întrucît bilciul de la Valea Teancului funcționa numai toamna, la culesul viilor, și numai duminica se pare că el și-a continuat activitatea totuși după decizia domnească din 1813. În 1816, Ioan vodă Caragea dă dispoziții biv vel căminarului D. Ghica să cerceteze plingerea slugerului N. Greceanu, ginerele defunctului clucer Costea, împotriva episcopiei, ce-și face o circiumă nu pe locul ei,⁶⁶ iar în 1819 Ilinca Greceanca slugerea se plîngea domniei că episcopia a intrat în stăpînirea unei părți din moșia Vernești, în vremea ocupației rusești, cînd episcopul avea mare putere⁶⁷.

În anul 1820, slugerul N. Greceanu și alții fac plingere către Alex. vodă Suțu ca la bilciul Valea Teancului, ce se face toamna pe moșia lor „de ani nepomeniți“, vameșii rînduiți de spitalul Pantelimon să ia numai vama, nu și chiria pămîntului pentru prăvălii. Vechilul spitalului ceru să scape de atîtea judecăți și să aprobe domnul să se mute bilciul pe altă moșie, așa cum hotărîse C. Ispilanti în 1805. Plingerea fu dată în cercetarea velișilor boieri, care la 6 iulie 1820 arată în anafora că vameșii n-au a se amesteca nici la vînzarea băuturilor, nici la „avaetul prăvăliilor, fiindcă în hrisoavele spitalului se stabilește „să ia de la acest tîrg numai ceea ce era a domniei, adică vama“, pentru că celalalte venituri sint drepturi ale stăpînitorilor moșii“. Argumentul spitalului, că în mulți ani vameșul a făcut prăvăliile și a luat chiria lor, nu este valabil, „că aceea au fost o hrăpire nedreaptă din pămînt strein, în vremea neputinții stăpînitorilor moșii“⁶⁸. Pe baza acestei anaforale, neconfirmată însă de domn, N. Greceanu scrie la 24 iulie 1820 medelnicerului G. Mărăcineanu că s-a scurtat timpul pînă la deschiderea bilciului și-l întrebă cite prăvălii s-au făcut în anul 1819, ce sat le-a făcut și cit li s-a plătit⁶⁹. La 27 iulie, Mărăcineanu scrie paharnicului Trăsnea, epitropul, amintindu-i că i s-a vîndut lui vama de la V. Teancului, a plătit și banii pe aceasta, și în

65 Acad. R.S.R., pac. CXXVI — 112.

66 Idem, pac. CXLVII — 196.

67 Ibidem, doc. 199.

68 Valea Teancului, doc. nr. 9.

zapis scrie că el să facă și să stăpânească prăvăliile, dar veliții boieri au răsturnat situația, cum se vede și din scrisoarea lui Greceanu, pe care i-o anexează. Dacă va rămâne situația așa, el nu se amestecă, să-i restituie banii și să trimită om pentru **vama domnului**, pentru că de la prăvălii erau bani mai siguri⁶⁹. La 1 august va începe construirea prăvăliilor, să stăruie a nu se aproba de domn anaforaua, iar de nu va reuși să trimită omul, căci la 20 august se începe târgul⁷⁰. Episcopul Trăsnea a cerut lui Suțu vodă să fie aduși stăpînii de la Valea Teancului pentru judecată⁷¹. Printr-o altă plingere, el arată domnului că veliții boieri au nedreptățit spitalul⁷². În același timp, N. Greceanu și ceilalți moșneni roagă pe domn să întărească anaforaua veliților boieri. La aceasta, vodă poruncește ispravnicilor, la 30 septembrie, să strîngă cu foaie în scris venitul bilciului și să-l păstreze „depoziton“ pînă se va da hotărîrea domnească⁷³. La 10 octombrie 1820 și Mărăcineanu scrie lui Trăsnea ca venitul prăvăliilor („chiria și locu“) să se strîngă de omul spitalului, deci să obțină poruncă domnească în acest sens⁷⁴. A venit mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu din 1821, după înăbușirea ei țara a fost ocupată de oști turcești pînă în 1822, după care s-au instaurat domniile pămîntene, în Țara Românească fiind înscăunat Grigore Ghica. În mai 1823, căminarul Trăsnea face o plingere detaliată către domn, arătînd că pînă la 1793 spitalul făcea la bilciul de la Valea Teancului prăvălii, obor de vite, „punea vin și rachiu“, iar stăpînii moșiei luau paraua de loc. Așa s-a urmat pînă la 1820, cînd s-a dat anaforaua veliților boieri, care protejează pe stăpîni. Arată că stăpînii nu se folosesc de vînzarea băuturilor, ci iau de fiecare prăvălie 4 parale „și mai mult ch'ria locului“, iau „și dă fieșcare vită, roată, car și de altele ce se vînd în tîrg... cîte 5 și 6 parale „și astfel stăpînii iau „havaet în toate zilele tîrgului, iar, spitalul ia o dată la 3 luni pentru facerea prăvăliilor“. În 1820, ispravnicii au pus pe un Zoc polcovnic de a strîns venitul prăvăliilor și sînt și acum asupra lui 1 000 de taleri. Să fie adus și să-i dea în mîna lui G. Mărăcineanu. De nu se va aproba drepturile cerute, spitalul va muta bilciul pe altă moșie⁷⁵. Ghica a cerut marelui logofăt de Tara de jos, să cerceteze pricina, acesta raportează la 5 iunie, amintînd hotărîrea lui C. Ispilanti ca spitalul să aibă dreptul de a face prăvăliile, iar în cazul cînd moșnenii n-ar primi, spitalul să poată muta bilciul pe altă moșie apropiată. Pînă în anul 1820, spitalul s-a bucurat de această hotărîre, cînd s-au ridicat din nou la judecată slugerul Greceanu și alți moșneni, veliții boieri le-a dat cîștig de cauză, dar nu li s-a dat hotărîrea domnească. Atunci reclamantii au cerut domniei ca prin ispravnici să numească pe Zoc polcovnicul să strîngă venitul prăvăliilor, care a și încasat 1 000 de taleri. Consideră îndreptățită cererea lui Trăsnea ca is-

69 Ibidem, nr. 11.

70 Ibidem, nr. 12.

71 Ibidem, nr. 13.

72 Ibidem, nr. 14.

73 Ibidem, nr. 17.

74 Ibidem, nr. 18.

75 Ibidem, nr. 19.

pravnicul județului să oblige pe Zoc polcovnic a da lui Mărăcineanu ce⁴ 1 000 de taleri. La 10 iunie Ghica aprobă anaforaua, prin aceasta recunoscându-se implicit dreptul spitalului la venitul prăvăliilor.

După doi ani, veliții boieri delegați de domn la plângerea nouă a spitalului, dovadă că moșnenii nu acceptau hotărîrea din 1823, cer lui N. Greceanu să răspundă dacă el primește ca spitalul să facă prăvăliile „tîrgului Valea Teancului“ și să rămîie tîrgul pe moșia lui sau să se mute acest bilci pe altă moșie, răspunde că nu a găsit sineturile pentru acest tîrg și boierii să hotărască cum vor găsi cu cale⁷⁶. La 16 iunie veliții boieri socotesc că C. Ipsilanti a judecat bine la 25 septembrie 1805. Fiindcă moșnenii au cerut să li se aleagă partea lor de moșie, pe care se face bilciul, fiindcă numai Greceanu are voie să vîndă vin și să ridice paraua locului, veliții boieri l-au întrebat pe acesta de dorește să se facă bilciul pe moșia sa în condițiile stabilite de C. Ipsilanti vodă în 1805. Și slugerul Greceanu, s-a arătat nevoit să primească facerea tîrgului Valea Teancului în condițiile arătate⁷⁷. Pe la începutul lui august 1830, Elena Greceanu, văduva slugerului, Maria vistiereasa Vernescu și D. Marghiloman se adresează divanului judecătoresc, cerînd ca — acum cînd îngrijitorul, slăvitul nostru stăpîn (e vorba de administrația rusă țaristă) a găsit că „acea vamă, ce se urma prin toate orașele și satele, sînt o mare năpăstuire locuitorilor, care ajunsese la cel desăvîrșit catalhrisis..., au ridicat-o și au rămas fieșcare slobod de a-și agonisi hrana — să se facă poruncă „a slobozi să ne facem prăvăliile acestui tîrg pe moșia, nebintuiți de nimeni“. La 11 august, „divanul judecătoresc al Prințipatului Valahii“ îndreaptă jalba la marele logofăt al țării de sus⁷⁸. Nu cunoaștem conținutul anaforalei, dar s-a păstrat *catagrafia* întocmită în octombrie 1830 de toate prăvăliile făcute la tîrgul „Valea Teancului și de banii ce s-au încasat de la fiecare prăvăliaș, arătîndu-se marfa ce vindea și unde își avea locuința⁷⁹.

La 3 noiembrie 1830, N. Trăsnea a numit vechil în procesul cu casa Greceanu etc. pe economul spitalului⁸¹. La 5 noiembrie, Iordache Golescu mare log. raportează divanului judecătoresc asupra celor cercetate. Fiindcă jeluitoarele pretind ca să ia venitul de la Valea Teancului, Golescu — bazat pe hotărîrea din 1805 a lui Const. Ipsilanti — găsește îndreptățită cererea vechilului spitalului „de a muta tîrgul chiar pe moșia sf. Pantelimon“ și „prin publicații să se vestească aceasta la județele dimprejur“ că tîrgul Valea Teancului s-a mutat pe moșia spi-

76 Ibidem, nr. 20.

77 Ibidem, nr. 21. În declarația lui Greceanu (nr. 20) nu apare clar că acceptă, el declarînd că este „mare jale a sufletului, un om să-și vază dreptul pămîntului său luîndu-i-se de către altul“, dar negăsînd sineturile, să decidă boierii cum vor crede. Cit privește desființarea taxelor vamale pentru toate mărfurile vîndute în interiorul țării, „prin tîrguri, bilciuri i orașe și sate“ ea s-a decis în anul 1829, rămînînd numai taxarea cu 3% a mărfurilor ce trec peste graniță, vama plătîndu-se la „schela“ de graniță (f. COJOCARU, *Documente privitoare la economia țării Românești 1800-1850*, vol. I, București, 1958, p. 450, doc. 320.

78

79 Valea Teancului, doc. nr. 24.

80 Ibidem, doc. nr. 24.

talului, unde pot merge „a-și face alișverișul lor“, iar jeluitoarele să-și poată face tîrg pe moșia lor „în alte zile..., la zile care nu sînt tîrguri cu apropiere, ca să nu se pricinuiască supărarea tîrgurilor vechi“⁸¹. Ce urmare s-a dat acestui raport, nu se știe. Doar la 17 noiembrie 1830, ispravnicul C. Facă, la plîngerea lui N. Trăsnea către divanul săvîrșitor că stăpînii moșiei Vernești se opun ca spitalul să facă prăvăliile la bilciul de toamnă de la Valea Teancului, arată că și marea logofeție i-a poruncit să ia măsuri ca omul spitalului să poată face nestingherit prăvăliile, însă n-a putut aplica această măsură fiindcă stăpînii moșiei „făcuseră acele prăvălii încă pînă a nu se începe facerea tîrgului“, dar a trimis pe condicarul județului la acel tîrg, și față cu omul spitalului și cu stăpînii moșiei a făcut **catagrafie** „de toate prăvăliile și de toți banii havaetului ce va da fieșcare prăvălie“, iar banii vor fi strînși să fie aduși la ispravnicat, unde să „stea depoziton“ pînă se va da hotărîrea judecătii; care **catagrafie... iată** că trimise la cinstita logofeție“. Cît privește banii adunați, stăpînii moșiei nu au vrut să-i depună la ispravnicat, spunînd că-i țin la ei pînă la hotărîrea justiției, și de se va da dreptate spitalului, îi vor răspunde⁸². Nu cunoaștem cum se va fi pronunțat divanul săvîrșitor în această lungă și controversată chestiune, doar — după 6 ani — mai avem un act din 2 octombrie 1836 prin care suptocîrmuirea adeverește că a primit „din iratul tîrgului V. Teancului al moșnenilor Cirlovești, care este supt secfestru“ 819 lei și 14 parale, pe care îi va păstra pînă se va slobozi secfestru“⁸³. Probabil că litigiul între spital și neamul Cirloveștilor continua. Este de observat faptul că Regulamentul organic a desființat havaeturile ce se percepeau de proprietari de la bilciurile de pe moșiile lor, recunoscîndu-li-se vînzarea vinului, rachiului, a cîrnii și pîinii. În urma propunerii lui Iordachie Goleșcu s-a admis ca pentru chiria prăvăliilor, umbrarelor și coșarelor făcute de proprietari, negustorii să le plătească prin învoială o sumă, la fel, pentru locul necesar pășunatului vitelor. Oborul de vite este scutit de orice taxă⁸⁴. Dintr-un opis de dosare ale Primăriei Buzău, rezulta — în 1936, cînd l-am cercetat — că dosarul 37 din 1858 cuprindea hîrțile relative „la desființarea tîrgului Valea Teancului“⁸⁴. Un alt dosar nr. 41 din 1860 se referea la „desființarea Drăgaiceii unde se află, și a se strămuta pe moșia orașului“⁸⁵.

Înainte de a încheia, dorim să analizăm sumar catagrafia din 1830, care este un izvor rar relativ la bilciuri, fiindcă nu s-au păstrat altele

81 Ibidem, nr. 22.

82 Ibidem, nr. 25.

83 *Analele parlamentare — Țara Românească*, vol. I, p. 30, 266. În Moldova, proprietarul lua *mortasipia*: 4 parale de cap de vită de la vînzător și 4 parale de la cumpărător pentru despăgubirea imășului călcat de vite. (I.C. FILITTI, *Principatele române de la 1828-1834*, București, 1934, p. 174).

84 Desigur că dosarul, dacă s-ar mai fi păstrat, ne-ar fi dat unele lămuriri în legătură cu funcționarea lui, proprietarii, cauza desființării, etc. În 1870 însă, se tipărea la București o broșură „Iarmarocu Valea Teancului“, ceea ce ar însemna că ulterior s-a revenit asupra desființării.

85 Prin această măsură, tîrgul Drăgaiceii — mutat din oraș pe moșia Simileasca a episcopiei în 1778 de Alex. vodă Ipsilanti — revenea la vechiul său loc de funcționare.

care să indice nominal pe negustorii participanți, originea lor, câte prăvălii avea fiecare, marfa cu care veneau și cât plăteau. Erau 84 de prăvălii pentru care negustorii plăteau 1 349 de taleri și 2 parale, pe cînd în 1801 fuseseră 175 de prăvălii, și se încasaseră de proprietari 625 de taleri, deci în 1830 prăvăliile s-au redus la jumătate, însă prețul lor s-a dublat. Cu toată deprecierea monedelor, se poate bănui că activitatea tîrgului scăzuse. În afară de prăvălii se notau în 1830 și 28 de „colibe“ (umbrare) și 10 „scaune“ de carne. În total 122 de unități de desfacere de produse. Participau din orașul **Buzău** 32 de negustori (cei mai mulți) cu următoarele mărfuri : țesături de mătase, cojoace, papuci și cisme, abale, unelte de metal (brașovenii), băcănii, confecții, articole de cofetărie. Din **Ploiești** 18 negustori cu : haîne, brașovenii, încălțăminte, șalvari. Cei 5 negustori din **București** aduceau : încălțăminte, pieptare de femei (tivilichii), șalvari, șei și cărți (librarul cunoscut, Iosif Popovici). Cei doi negustori din **R. Sărat** aduceau „bogascii“. Apare și cite un nume fără precizarea mărfii. Apoi unii negustori aveau 2 și chiar 3 prăvălii. Nu lipsesc meșteșugarii — negustori din sate : de la **Gura Nișcovului** 3 cojocari și 2 băcani ; de la **Lipia** 2 cojocari și unul din **Cindești**. Sînt prezenți și 2 măcelari din **Vernești**, 4 din **Potoceni** și 1 din **Mărăcineni**, cum și cite un tăbăcar din **Sărata, Nișcov și Potoceni** (aceștia în cele 10 „scaune de carne“). Nu se precizează totdeauna ce marfă vindeau cei din colibe (20) ; meseria lor e dedusă din atributul următor prenumelui. Găsim aici : din Buzău : 1 olar, 1 grădinar sîrb, 1 rachier, 2 măcelari, 2 morari, 1 bogasier, 1 băcan. Sînt menționați și unii din Valea Teancului, Zorești, Negoșina, Lacu (?) fără precizarea mărfii. Din această catagrafie se desprinde constatarea că la bilciul Valea Teancului nu participau negustori din alte țări, iar din țară cei mai depărtați erau din București. Apare interesant faptul că din Mizil nu participă nici un negustor. Ar fi de cercetat în ce stadiu de dezvoltare se găsea această așezare omenească, dacă deășise faza de sat. Știu că în anul 1825 se făcea un bilci aici cu peste 400 de prăvălii, dar aceasta nu oferă siguranța că era un tîrg statornic format.

Concluzii. Din cele expuse, rezultă că bilciul de la Valea Teancului exista cu mult anterior sec. XVIII, și dacă în 1750 nu s-ar fi dăruit de domnie spitalului Pantelimon, s-ar fi știut mult mai puține lucruri despre el. Fără să aibă o prea mare sferă de acțiune, el a contribuit la dezvoltarea pieții interne, înlesnind schimbul între sat și oraș, căci țăranilor le era greu să meargă la distanțe mari ca să-și desfacă produsele și să-și procure articolele de care aveau nevoie, în special cele industriale. Pe lîngă latura pozitivă, bilciul acesta — ca și de altfel toate din evul mediu — a avut și una negativă ca urmare a exploatării feudale prin vamă, havaetul pămîntului, monopolul vinului, rachiului, cărnii etc. L'tigiile necurmute dintre stăpînii moșiei și vameșii spitalului Pantelimon au dus uneori la strămutarea bilciului pe o altă moșie, ceea ce nu a putut satisface pe participanți. Cu dezvoltarea relațiilor capitaliste, începînd din a doua jumătate a sec. XIX, bilciurile intră în decadență, ceea ce s-a întimplat și cu cel de la Valea Teancului.

ANEXE

1794, Extras din recensământul Țării Românești făcut în 1745 din porunca lui Const. vodă Mavrocordat.

Din catagrafia moșiilor țării din leat 1745.

Vernești, moșia lui Lefler Cirlova: Biserică, vie, pădure, iar biserică, case, Valea Teancului cu bilciu, cimp, puț pă vale.

Leat 1794 s-au însemnat două mine

Dumitrache clucer.

Apoi pă din jos sănt Zoreștii moșnenilor.

E.S.C., Valea Teancului, doc. 1.

2

1798 sept. 6 (Buzău). Ispravnicii Ioan Fălcoianu și Alecu Neculescu fac o anafora la plîngerea biv vel clucerului Costea în contra lui Hristodor vameșul pentru dreptatea ce are Costea la târgul Valea Teancului, ce se ține toamna pe moșia lui, ca să vînză vin și rachiu, și să ia cite o para pentru loc de la fiecare prăvălie. Iar vameșul n-are drept să ia decît vama acestui târg, care a fost alierosită la m-rea Pantelimon.

Totodată, Hristodor, vameșul, vrînd să mute târgul pe altă moșie nu este liber să facă aceasta „că acest târg dă multă vreme și d'în vechime au fost nelipsit tot pã moșia d-lui (clucerului), fără de a se strămuta vreodată la altă parte, precum dete pliororie și cu o țudulă ot It... (alb) a răposatului Dumitrache biv vel stolc., dă cînd s-au făcut catagrafie și ocolnică țării, în zilele mării sale răposatului întru fericire Cosdn vvd Mavrocordat, și între alte moșii să coprinde și moșia Văii Teancului cu bilci, care bilci este acesta Valea Teancului, și niciodată nu au fost strămutat. Vama acestui târg, după vreme este alierosită la mrea Pantelimon (iar nu și moșia”. Epitropii vînd anual numai vama, nu și dreptul de a vinde vin, rachiu sau havaetul pămîntului.

Se arată cum vameșii în urmă au primit să aibă numai vama târgului și atît. Târgul să rămînă pentru anul acesta pe moșia pe care s-a mulat, dar în viitor să nu se mai încuviințeze mutarea; el să se lină numai la Valea Teancului. Împričinații au primit această hotărîre.

★

La 23 oct. 1798, Cost. vodă Hangerli confirmă anaforaua ispravnicilor.

Acad. R.S.R., pac. CXLVII, doc. 86. Se afiă o anafora asemănătoare în acest pachet, doc. 89.

3

1805 iulie 26. Anaforaua veliților boieri în pricina de judecată dintre clucerul Costea și spitalul Pantelimon cu privire la târgul de la Valea Teancului.

Prea înălțate Doamne,

Din luminată porunca mării tale, vâtaf(ul) dă visterie au adus înaintea noastră pă cluceru Costea, cu jalba ce au dat pentru Hristodor biv ceauș spătărescu, zicînd că vama târgului de la Valea Teancului ot sud Buzău, fiind hărăzită dă luminații domni la mănăstirea sfîntului Pantelimon și în domnia mării sale Alex. vod(ă) Muruz avînd-o pîrîtul cumpărată și vîzîndu-l că nu-ș caută numai slujba vămii, ci să face stăpin și pă moșia sa, Verneștii, ce o are de zestre, pe care cade acest târgu, s-au judecat cu dînsul la măria sa mai sus pomenitul domn, și cu divan s-au hotărît ca să-ș caute Hristodor numai vama târgului ce o cumpără de la m-re, fiindcă atît îi coprinde și hrisovul dăniei, iar la drepturile moșii să nu să amestice. Încă pentru rea urmarea lui, l-au învinovățit măriia sa de au plătit și treapdul edechului ce au fost cercetător la fața locului. Și așa au rămas atunci jăluitoarul în pace și de vînzarea vinului și de obi-ceiurile locului.

Iar la leat (1)801, cumpărînd tot pîrîtul vama târgului și fiindu-o trei ani de rînd, în doi ani v'n n-au vîndut, fără numai avactul locului, l-au luat, iar în al treilea an au pus și vin, cum că după jalba ce au dat mării tale, orînduindu-se la dumnealui biv vel vornic Barbul Văcărescul, ce se afla cu vinăriciul la sud Buzău, și la dispoziția ispravnicii judefului, s-au și înfățișat înaintea dumnealor și pîrîtul nu numai s-au pîrăsit,

ci încă în față au răspuns judecății cu împotrivire de nesupunere, și jăluitorul aflându-se bolnav, n-au putut să-ș caute.

Iar acum cere îndestularea dreptății sale, arătându-ne și scrisorile ce să copriind mai jos, dă prigonirea care au avut atât cu alți vameși de mai nainte, cât și cu pîrîtul, însă :

Leat 1793 septv. 12. Înștiintarea isprăvnicească întărită și de măriia sa Alexandru vodă Muruz, jăluindu-să clucer Costea, că vameșul de atunci i-au tăiat circiuma. I să dă volnicie să-ș facă vînzarea vinului și vameșul să-i facă circiuma la loc.

1798 septv. 6. Altă anafora isprăvnicească întărită de răposatul domn Cost. vodă Hangeriu, cînd să jeluia clucer Costea că pîrîtul Hristodor vameșul în silnicie va să mute tîrgul pe altă moșie, ca să-l păgubească de puțină vînzare de vin, rachiu, și de o para ce lua de la prăvăliiași avael. Și fiindcă apucase vameșul de făcuse prăvăliile în alt loc alături, care cădea jumătate în moșie străină și jumătate în moșiu clucerului, s-au învoit de a mulțumi vameșul pe clucer cu plată de bani pentru avaelul pămîntului după prăvălii, și vînzarea vinului i a rachiuului, numai într-acei an, să fie jumătate a clucerului și jumătate a vameșului, iar la anii viitori să facă tîrgul tot pã moșia clucerului și vameșul să-și ia numai vama, iar vînzarea vinului i a rachiuului și paralele prăvăliilor de loc, să fie ale stăpînului moșii.

(17)99 avgt. 22. Poruncă a mării sale, Alex. vod. Muruz, către ispravnic la jalba clucerului Costii, ca după mai sus numitele domnești întăriri, să nu îngăduiască pã vameși a face urmări împotrivă.

(17)99 octmv. 4. Anafora a părintelui episcop Buzăului i a trei boieri din partea locului, cum că au cercetat jălbile ce didese clucer Costea asupra vameșilor pentru vînzarea vinului, i vameșii asupra Costii tot pentru aceasta și neguțătorii tîrgoveși iarăș asupra Costii, că le face supărare mai mult decît ceea ce le este obiceiul, scriu că au oprit pã vameși de la vînzarea vinului, rămîind să-și aibă clucer Costea, iar pentru rachiu, adevărindu-se că au fost slobod a vinde oricine, așa au rămas a să urma. Cum și pentru jalba neguțătorilor cercetînd, au arătat neguțătorii că au avut obiceiul a da cîte o para de loc, iar Costea le-au cerut cîte două parale, dar nu le-au luat. Și așa au rămas a să urma tot după obiceiul ce au fost cîte o pară.

Apoi să vede altă anafora a dumnealor vel logoleți întărită și de măriia sa Alex. vodă Muruz, ca să să cerceteze arătările ce au făcut aici vameșul că s-au așazat cu clucer Costea, ca să facă tîrgul pã moșia sa, Mirceștii, iar nu la Zorești, unde îl făcuse în celălalt an, să-i dea tl. 20 și să aibă și circiumă, iar mai mult să nu se amestice.

(17)99 octmv. 18. Anafora a părintelui episcop și a doi boieri ce au fost orînduiți, răspuns la analoroa dumnealor veliților logofeti, că făcînd rugăciune vameșii de a-i lăsa clucer Costea să față tîrgul pã moșia sa și să aibă și vameșii o circiumă, au primit clucerul, însă cu acest așezămînt, ca să-i dea vameșii adevărînță, i-au lăsat cu avael a vinde vin, și paraoa de loc să o ia stăpînul moșii. Dar nedînd vameșii adevărînță, a pornit clucer Costea jalbă asemenea și pentru vînzarea vinului care din vechime au vîndut cine au voi!, iar de la o vreme încoace au făcut-o vameșii zapt pînă la leat 93; apoi de atunci încoace au avut clucerul o circiumă și vameșii alta cu învoire, care anafora să vede rîndu'tă la d-lor veliții boieri.

(17)99 noemv. 2. Hotărîre a mării sale Alex. vodă Muruz, făcută cu divan la analoroa d-lor veliților boeri, ca tîrgul acesta să să facă tot acolo la Valea Teancului în locul cel numit și orînduit în hrisoavele domnești și obocinuit din vechime, cum și pentru vînzarea vinului hotărăște măriia sa să fie slobod la toți părtașii cîți au părți de moșie la acest tîrgu, iar vameșii nici cu pricină de vreun obicei vechiu, nici după niscareva ponturi ale divanului, precum nici după privilegiul ce are m-re, să n-aibă a face vînzare de vin, nici el nici alții fără de așezămînt în scris cu stăpînul moșii, ci să-ș ia numai vama, iar rachiuul să fie slobod a să vinde de vericine, după cum totdeauna slo-

bozi au fost și după cum au cerut și însuși stăpînul moșii ca să fie slobozi.

Așijderea și paraoa de loc făr-de altă cerere și supărare mai mult, strîngîndu-se de stăpînul moșii, să să împartă între toți părtașii după analoghiia părții lor de moșie ce va avea fiecare, îndalorînd pã Hristodor vameșul, ca să plătească și treapădul mumbașirului, nu numai căci s-au dovedit unile arătări neadevărate și nedrepte, ci căci s-au găsit și în vină pentru mutarea și strămutarea ce au făcut tîrgului făr-de știre și poruncă domnească. După care hotărîre, zice clucer Costea că pã acel. It. (1) 800 avaețul prăvăliilor ce s-au făcut la acest tîrg l-au luat el, iar de atunci încoaice le-au făcut iarăș pîrîitul zapl.

Pentru care n-au lipsit iarăș a da jâlbi și a-ș căuta, care jâlbi ni le și arată, însă una cu It. 802 avgt, către măriia sa Alex, vodă Șutul, buiurdisitã către ispravnicii județului, după care zice clucerul că nu s-au făcut nici o energie împlîndu-sã domnului mazilie și lui boală. Alta cu It. 803 mai 28, datã către înălțimea ta și buiurdisitã la ispravnicii; și alta într-acelaș It. octmv. 13, buiurdisitã către d-lui vornic Barbu Văcărescu și către ispravnicii, de la carii se vede înștiințare către măriia ta, cu It. 803 noemv. 8, că în urma hotărîrii mării sale Alex, vodă Muruz, toți moșnenii ce avea părți în hotarul Verneștii s-au învoit ca la tãrgul Valea Teancului să nu aibă ei întru nimic amestec, ci numai neamul clucerului Costii, între care moșnenii intră și neamul Lațcarinii, de la care zicea Hristodor că au cumpărat vadul cîrciumii, și de aceea au pus cîrciumã, după cum scriu dumnealor acest așezãmînt scris cu li. 801 septv. 19.

Arată dumnealor și venitul ce zice clucer Costea că au luat Hristodor de la tîrg în 3 ani. It. 801, 802 și 803, It. 2559 de la prăvălii i paraoa de loc și vînzarea vinului, scriînd că Hristodor n-au voit să dea ascultare la cercetarea dumnealor, ci cu mare obrăznicie au strigat că nu primește judecata ce luc și că nici acea hotărîre domnească nu știe cînd s-au făcut.

Fată fiind și Hristodor ceauș, rãspunse că în doi ani n-au avut el vama cumpăratã, ci pã It. 801 au cumpărat-o un polcovnic Lefter cu Moise vatafu și pã It. 802 au cumpărat-o numai Lefter polcovnic, în cari ani s-au urmat într-acestaș chip, adică: toți cei ce avea moșie vindea vin și lua și paraoa de loc, iar prăvăliile le făcea vameșii. Iar în It. 803 vama tîrgului au cumpărat-o el dimpreună cu Lefter polcovnic, și iar asemenea s-au urmat și atunci ca și în ceilalți ani, făr-de numai, zice Hristodor, că în It. 803, cînd era el tovarăș la vama tîrgului, au cumpărat un vad de cîrciumã de la un Grigore Serea moșnean, ce avea parte de moșie stj. 150, unde lăcînd cîrciumã au pus și vin cu știrea clucerului Costii, iar peste 2 săptămîni s-au dus ginerele clucerului la acea cîrciumã de i-au tăiat capul și au dus și pã cîrciumar la casa sa de l-au bătut.

După aceasta s-au arătat înaintea noastră și dumnealui căminarul Nestor, epistatul m-rii sf. Pandeleimon, cu jalba ce au dat mării tale și s-au orînduit iarăș la noi spre cercetare, în care jalbã zice că vama acestui tîrg au fost domnească și sînt 54 de ani de cînd s-au dăruit la m-re de către răposatul ctitor Grigore vodă Ghica și din cei din urmă luminați domni, cum și de către înălțimea ta, prin luminate hrisoave. Și de atunci și pînã acum, la vremea tîrgului grijește mănăstirea de face oboară și prăvălii pentru negustorii ce vin la tîrg, iar moșnenii pã a căror moșie se face tîrgul, n-au avut nici un amestec la aceste prăvălii, ci își iau chiria locului și vînd și vin, fărã numai clucer Costea, unindu-sã cu Hristodor -- cu mijloc viclean pentru ca să-și poată lua vre o poruncă domnească, s-au judecat la măriia sa Alex, vodă Muruz, făr-de a nu fi și vechilul mănăstirii față; au pornit și acum jalbã iarăș asupra lui Hristodor, făr-de a nu fi el cumpărătorul vămii nici în anul trecut, nici estîmp și nici acum nu arată nimic pentru prăvălii, numai și numai ca să înșale judecata și cu vicleșug să ia vre o carte pentru prăvălii.

Și fiindcă mănăstirea are cu cuvîntul sădirii slăpînirea prăvăliilor de sînt acum 54 de ani, cere dumnealui căminarul să nu să păgubească spitalul și atîtea săraci bolnavi, din pricina unui om tulburător. Iar de nu să multămește clucerul Costea a lua chiria locului și a vinde vin după hotărîrea domnească ce are la mînă, să i să dea voe de la înălțimca la, ca să mute tîrgul la o moșie de alătura, ce este tot acoloa aproape, ca să-și aibă m-rea folosul tîrgului, după cum zise dumnealui căminaru că și mai nainte de hotărîrea mării sale Alex. vodă Muruz, tîrgul acesta nu era stalornic la un loc, ci pe oricare moșie aciea împrejur vrea vameșul să-l mute și să învoia cu stăpînul moșii, acolo îl muta, care tîrg este orînduit a se face de la 15 ale lui Avgł pînă la 14 ale lui noemv., dar să face numai cît ține culesul viilor.

Așijderea zice d-lui căminaru că alți părtași ce au părți de moșie în Vernești, cum și sfinția sa părintele episcopul Buzăului, ce are a treia parte, nici odată nu s-au arătat nici să arată cu davagilic pentru prăvălii, fără numai clucerul Costea face această cerere, ca să păgubească spitalul.

După cum, întrebîndu-se și de noi sfinția sa părințele episcop asemenea arătare ne făcu, încă zice că clucerul Costea nu este moșnean, nici are vreo moșie multă într-acest hotar, ci este cumpărător cu 60 de slj., ce i-au avut Cîrloveștii de cumpărătoare și i-au dat clucerului Costii.

Iar clucerul răspunse că rămîind soția sa sârmană de părinți și impresurîndu-se această moșie de către unii alții, sînt 29 de ani de cînd se judecă spre a o descurca, precum zice că să dovedește din sineturile ce are, și că deși dumnealui căminaru că au avut mănăstirea slăpînirea prăvăliilor ani 54, dar scoțîndu-să șapte ani a doă răsămiriți, una a muscalilor și alia a nemților, și 29 de ani de cînd se judecă pentru această moșie, rămîn numai 18 ani ai stăpînirii ce au avut mănăstirea cu hrăpire mai mult decît îi scrie hrisoavele.

Deci, între clucerul Costea și Hristodor ceauș, zicem că cumpărînd Hristodor de la m-rea Panteleimon vama acestui tîrg, dinpreună cu oboarile i prăvăliile ce are m-rea obiceiu din vechime de le face la vremea tîrgului pentru trebuința neguțătorilor ce vin cu marfă la tîrg, bine au urmat Hristodor aceste, iar la paraoa de loc și la vînzarea vinului, de să va fi amestecat, este dator să dea stăpînilor moșii cîștigul ce va fi luat dintr-acestea. Pentru care să fie luminată porunca mării tale cu mumbașir de la zapciul cel orînduit ca să ia pã Hristodor de aici să-l ducă la d-lor ispravnicii județului să cerceteze la fața locului, față fiind și ceilalți moșneni ce au părți în Vernești, și ceea ce să va dovedi că au luat Hristodor în urma hotărîrii domnești din paraoa de loc și din vînzarea vinului ce sînt ale stăpînului moșii, să dea d-lor ispravnicii în scris, după care să-l apuce mumbașirul cu strînsoare să facă împlinire, însă pã anii ce va fi ținut el vama, iar nu și pe anii ce au ținut-o alți vameși, ci pentru acei ani își va căuta clucerul Costea cu acei vameși.

Iar între mănăstirea sf. Panteleimon cu clucer Costea zicem că măcar că la alte tîrguri să urmează într-alt chip, dar fiindcă pentru acest tîrg scrie în hotărîrea mării sale Alex. vodă Muruzu, ca stăpînii moșii să ia numai paraoa de loc, iar mai mult nu și să aibă și vînzara vinului, și fiindcă și pentru mănăstire scrie în luminata hotărîre ca vameșii ce vor cumpăra vama acestui tîrg de la m-re nici cu pricină de vreun obicei vechiu, nici după niscaevor ponturi ale divanului, precum nici după privilegiul ce are mănăstirea, să n-aibă a face vînzarea de vin fără de așezămînt în scris cu stăpînul moșii, ci să-ș ia numai vama.

Iar d-lei căminarul, episcopul, zice că aceste prăvălii sau umbrare ce să fac la acest tîrg, mănăstirea le-au făcut dintru început și pînă acum în diastimă de 54 de ani și mănăstirea au luat și avaelul iar stăpînii moșii întru nimic la aceste a acestea nu s-au amestecat, după cum și sfinția sa părintele episcop Buzăului, ce zice că are a treia parte într-această moșie Verneștii, ne arată că nici sfinția sa nici alți moșneni, ce mai au părți

în numita moșie, vreo pretenție pentru prăvălii nici au făcut vreodată nici fac.

De aceea, judecata nu poate să strice o veche stăpînire a mănăstirii de 54 de ani. Ci rămîne la luminală hotărîrea mării tale.

1805 iulie 26.

Vel ban, R. G(olescu); B. S(irbei) vel dvornic; Istrate Cretulescu vel vor.; Conșdin Bălăceanu vel logf; Iordache Crețulescu vel clucer. Valea Teancului, doc. 2.

1805 sept. 25. Hotărîrea lui Const. vodă Ipsilanti

Io Constandin Alexandru Ipsilanti vvod i gspdr zemli Vlahscoe.

* Costea biv clucer de arie nerămîind odihnit la această anafora a dumncelor veliților boeri, prin vechil, gineri-său sluger Nicolae Greceanul, s-au înfățișat la divan înaintea domnii mele cu d-lui biv vel căminar Nestor epitropu spitalurilor ot m-rea sf. Pandeileimon, zicînd numitu vechil că prin hrisoavele ce are mănăstirea îi este hărăzit a lioa numai vama domnească de la tîrgul acesta al Văii Teancului, ce să face. pã vremea culesului dă vii, iar nu-i scrie ca tot mănăstirea să facă și prăvăliile acestui tîrg; și că mai nainte de rãzmirița rușilor, aflîndu-sã casa Cîrloveștilor (a cărora este această moșie) la minã de nevîrsnici, carii nu putea să-și caute, de aceea făcea m-rea prăvăliile acestea.

Iar mai vîrtos zise că, de să vor scoate șapte ani ai rãzmirițelor trecute i 29 de ani, ce sînt de cînd se judecă Costea cu alți pãrtași pentru această moșie, rãmîn numai 18 ani în care să socoteșle stăpînirea mănăstirii liniștitã pe facerea acestor prăvălii.

Impotrivã rãspunse și căminaru că vama acestui tîrg este hărăzită mănăstirii de sînt acum 54 de ani și într-atîta mulțime de ani tot mănăstirea au făcut prăvălie, însă nu niscãi prăvălii statornice, ci niște umbrare; și pentru cheltuiala ce face la aceste umbrare, ia de la aceia ce sã pun cu lucruri dă vînzare într-insele la fieștecare zi de tîrg cîte bani 40, în citã vreme ține tîrgul. Iar stăpînii moșii își iau numai paroa de ioc. Și că acest tîrgu n-au avut din vechime statornicie a li tot la un loc, ci îl făcea mănăstirea și în alte locuri, unde să invoia cu stăpînii moșii. or. Și măcar ca întru a doua domnie a domnii sale Apex. vodã Muruz s-au hotărît a li tîrgul acesta statornic pe această moșie, dar și de atunci încoace s-au urmat facerea prăvăliilor tot de cãtre m-re fără nici o împotrivire dăspre cinevaș pînã acum.

Iar acum vede că clucerul Costea, meșteșugind viclenie, n-au făcut dava asupra mănăstirii, ci trage în judecatã pã vameș cu socotealã că doar va pune în minã vreun sinet cu întãrire domnească dă a i să da voe să facã el prăvăliile, și cu acest mijloc să apuce privilegiu spre paguba mănăstirii.

Mai zicînd căminaru și aceasta că pe această moșie este pãrtașã și episcopia Buzăului cum și alții, și această cerere nu o fac, și că mai nainte pînã a nu se face hojãrîrea domnii sale Alex. vodã Muruz, tot m-rea avea și vînzarea vinului. Iar de cînd s-au hotărît prin judecatã cu vameșii, iar nu cu m-rea, vînzarea vinului să urmează a stăpînilor moșii.

Pentru care ceru căminarul, ca ori să pãzească numitul clucer obi-ceiul facerii prăvăliilor de cãtre mănăstire, cum s-au urmat din vechime și pînã acum, sau să aibã voe m-rea a muta tîrgul pã altã moșie. cãci tîrgul acesta din vechime s-au început și s-au obicinuit a să face de sineș, iar nu doar că s-au făcut dupã vreo cerere a stăpînilor moșii, cum să obicinuește, adică de fac mulți stăpîni de moșie cerere de li să dă voe și slobozenie domnească pentru facerea dă tîrg pã moșia lor, ca să poată avea vreun cuvînt că de dînșii este tîrgu acesta făcut acolo.

La care acestea, măcar că numitul vechil al Costii rãspunse că și chiar pentru facerea prăvăliilor au pornit jalbã la domnia sa Alex. vodã Muruz în lt. 1800, cînd fiind orînduit în cercetarea ispravnicilor ar fi și adus înștiințare dă acolo, prin care i să dă lui dreptate a face el prăvăliile acestea, ca un stăpîn ce este al moșii, dar cerîndu-i-sã să arate vreo în-

științare ca aceasta sau vreo alegere de judecată sau hotărîre domnească, nu avu, precum nici vreo carte domnească doveditoare că după a lor cerere s-au dat slobozenie de a să face acest tîrg pe moșia lor, iarăși nu avu, fără numai în cele după urmă să rezema la hotărîrea d-sale Alex. vodă Muruz, zicînd că după aceeași hotărîre, vameșul nu are a să amesteca la nimic, decît numai a-ș lua vama.

Căruia, la aceasta i s-au zis că acea hotărîre este între el și vameș, iar nu este între dînsul cu m-rea, nici au fost dava atunci pentru facerea prăvăliilor, ci numai pentru vînzarea vinului i a rachiului i pentru tîrg, că umblă vameșu să-l mute la altă parte, și pentru nequfătorii tîrgoveți că-i supără Costea cu cerere mai mult decît ceea ce au fost obiceiul. Și de aceea și în hotărîrea domnii sale coprinde numai atîta, adică: tîrgul să se facă tot acolo la Valea Teancului, în locul cel obicinuit din vechime, vînzarea vinului să fie slobodă la toți părtașii stăpînii acei moșii, iar vameșii, nici cu pricină de vechi obicei, nici după privilegiul ce are mănăstirea să nu se amestice la vînzarea vinului făr-de învoală cu stăpînii moșii, ci să-și ia numai vama, iar rachiul să fie slobod a să vinde de vericine.

Așăjdirea și dă loc să să ia dă toți părtașii, stăpînii acei moșii, iar pentru facerea prăvăliilor nimica pomenire nu se vede întru această domnească hotărîre. După care hotărîre nu să ajută Costea întru nimic la cererea ce face acum a să luoa facerea acestor prăvălii de la mănăstire și a să da lui.

Deci măcar că nici la o parte nici la alta nu se vede vreun sinet domnesc, coprinzător ritos pentru facerea acestor prăvălii, dar fiindcă mănăstirea cu facerea acestor prăvălii să socotește ca un emfiteftis pe moșia aceasta, care emfiteftis fiind urmat din vechime în 54 de ani de rînd pînă acum, și trecută cu adîncă tăcere de pre stăpînii moșii supt numărul acestor ani, s-au slîrșit toate soroacele paragrafii și nu mai rămîne cuvînt a să provalisi nevirnicie sau ani dă răzmeriță. Și după dreptatea de emfiteftis ce are m-rea, care s-au urmat și s-au păzit într-atîta sumă de ani pînă acum, nu poate li primită cerere a Costii de a se luoa de la mănăstire acum peste atîția ani facerea acestor prăvălii și a i să da lui; ci s-au zis vechilului că, dă i să pare cum că nu are folos de la tîrgul acesta, să arate ca să să dea voe episcopului mănăstirii a-l muta pă altă moșie, și nu priimi.

Drept aceea dar, am hotărît domnia mea ca clucerul Costea, dimpreună și cu ceilalți părtași, să se mulțumească cu ceea ce au luat pînă acum, adică cu vînzarea vinului și cu paraoa dă loc, și la facerea prăvăliilor să nu să amestece, iar de nu vor priimi-o aceasta și vor cere a se amesteca la facerea prăvăliilor, atunci să aibă voe episcopul mănăstirii a muta tîrgul acesta pă altă moșie.

1805 septv. 25.

P.D.

(Pecete mică elipsoidală în roșu).

Vel logofăt

În afară de original se află și o copie a acestui act, scoasă la 12 mai 1825 și autentificată de Răducan stolnicul.

Valea Teancului, doc. 5.

5

(c. 1810). Const. Predescu, episcopul spitalului Pantelimon, face un extras din recensămîntul Țării Românești, întocmit în anul 1745, relativ la moșia Tora din județul Prahova.

Din catagrafiia moșiilor a toată țara.

„Tora moșia mănăstirii Lespezile. Iaste cîmp peste toată moșia. Să răzorește de pre o parte cu moșia Găgenii a paharnicului Mihai Bărbătescul, și de pre altă parte cu moșia Voinești a mănăstirii Vintilă Vodă”.

Dinu (Predescu) clucer

(Verso): Insemnare pentru hrisovul de la Constandin Vodă Brîncoveanul. Hrisovul au rămas la dumnealui Manolache vel logofăt Brîncoveanul din zilele lui Mihai vodă. din domnia dintăi, trecut fiind și în condică. Care condicăr fiind într-acea vreme logofătul Gheorghe Sfirlează, ce șade la Gorgan.

Orig. hirtie.

6

1830 octombrie. „Catagrafie de toate prăvăliile ce s-au făcut la tirgu Valea Teancului pă moșia Vernești și de toți banii havaetului ce au dat fieșcare prăvăliiaș anume, precum în jos arată :

T(a)l P(a)rle Prăvălii

25	—	1	Constandin brașoveanu ot Ploiești
25	—	1	Ionică brașoveanu „ „
25	—	1	Iosif brașoveanu „ „
25	—	1	Niță brașoveanu „ „
20	—	1	Chir Hristache „ „
60	—	3	Nicolae orășanul „ „
40	—	2	Ioniță bogasieru „ „
40	20	2	Panait bogasieru „ „
19	25	1	Tănase Camber „ „
20	10	1	Ilie Nicolau bogasieru „ „
12	—	1	Andrieu Mătăsaru ot orașu Buzăului
12	—	1	Tănășciu bogasieru „ „
15	—	1	Dumitru bogasieru „ „
18	—	1	Lazăr ovreiu „ „
14	—	1	Constandin toptangiu „ „
12	—	1	Mihai Gogălnicea(nu ?) „ „
15	—	1	Petre tivilcheru ot București
15	—	1	Andrei cojocar ot Nișcov
15	—	1	Apostol cojocar „ „
15	—	1	Gheorghe cojocar ot orașu Buzău.
15	—	1	Costache cojocar „ „ „
15	—	1	Tănase cojocar ot Gura Nișcovului
27	—	2	Neculcea cavafu ot Buzău
15	—	1	Costache cavafu ot Ploiești
10	—	1	Constandin cavafu ot Buzău
10	—	1	Mihalache cavafu ot București
15	—	1	Dumitru cavafu ot Ploiești împreună cu Ghiță
10	5	1	Hristea cavafu ot Ploiești
24	—	2	Ghiorghiță băcanu al lui Petre ot Buzău
12	—	1	Alexe băcanu ot Buzău
12	—	1	Ivan băcanu „ „
12	—	1	Alexandru băcanu ot Buzău
12	—	1	Dinu băcanu „ „
12	—	1	Gheorghită Mărunțelu băcanu .
12	—	1	Neagul băcanu „ „ „
12	—	1	Zahariea băcanul ot Gura Nișcovului „
12	—	1	Gheorghe băcanu „ „ „

T(a)l P(a)rle Prăvălii

6	—	1	Maier ot Ploiești
6	—	1	Stan cojocar ot Lipiea
6	—	1	Apostol cojocar ot Liliea
6	—	1	Naie cojocar ot Buzău
34	—	3	Coman cojocar „ „
12	—	1	Dumitrache cojocar ot Cindești
6	—	1	Radu cojocar ot Buzău
12	—	1	Năstase cojocar ot Buzău
12	—	1	Sava cojocar „ „
15	—	1	Grigore cojocar „ „
15	—	1	Pătrașcu cojocar „ „
15	—	1	Dinul cojocar „ „
15	—	1	Gheorghe cojocar „ „
50	—	2	Costache cojocar „ „
50	—	2	Costache Teofil cojocar
25	—	1	Dinul bogasieru ot Rîmnic
20	—	1	Ianache calfa lui Manolache ot Buzău
25	—	1	Gheorghe bogasieru ciracu lui Manolache
25	—	1	Dobre bogasieru ot Rîmneac
40	—	2	Tudoran bogasieru ot Buzău
25	—	1	Manolache bogasieru ot Buzău
20	—	1	Sava Dumitru „ „
20	30	1	Oprea bogasierul ot Buzău
20	—	1	Anghel Mătășaru „ „
25	—	1	Nicolaie Ghiorgiu ot Ploiești
20	—	1	Ioniță bogasieru „ „
20	—	1	Petre șalvaragiu „ „
20	—	1	Hagi Mihalache abagiu ot Buzău
38	—	1	Aleco brașoveanu „ „
18	—	1	Costandin cofetaru „ „
25	—	1	Iosif Popovici ot București
12	—	1	Pîrvul șalvaragiu „ „
10	—	1	Gheorghe șălaru „ „
<hr/>			
1349	20	841	

Colibi

25	—	1	Stan Flăcău, olaru, ot Buzău
20	—	1	Gheorghe sin Voicul, „ „
20	—	1	Mincul Bojoga ot Valea Teancului
16	—	1	Simion Bucureșteanu
12	—	1	Ștefan sin Diicul ot Zorești
18	—	1	Stan al Lilii ot Buzău
20	—	1	Dumitrache Tingirică ot Buzău
30	—	1	Stoica sîrbu „ „
30	—	1	Frone rachieru „ „
40	—	1	Pandele măcelaru „ „

T(a)l P(a)rle Prăvălii

18	--	1	Hristea măcelaru ot Buzău
18	--	1	Constantin al Pinții „ „
18	--	1	Neagul Pribeal „ „
20	—	1	Mirea Dodan ot Negoșăna
12	—	1	Lazăr Bălțatu „ „
13	—	1	Ion Macoveiu „ „
17	—	1	Ștefan Moldoveanu ot Negoșăna
14	--	1	Stoian sin baba Păuna ot Buzău
21	--	1	Andrei zet(ginerele lui) Stoicul moraru
15	—	1	Dobrin moraru
12	—	1	Costache Lună
14	—	1	Stanciu Ciocoiu ot Buzău
25	—	1	Bița lui Bălaș „ „
18		1	Mihaiu bogasieru „ „
28	—	1	Ivan băcanu „ „
15	—	1	Tănase dragoman „ „
12	20	1	Marin ot Sărata
15	—	1	Neacșul ot Lacu (?)
<hr/>			
537	20	28	

Scaune de carne :

10	--	1	Dinul Căcărează ot Potoceni
10	--	1	Mihai al Vlăgi „ „
10	--	1	Vladu „ „
10	--	1	Luca „ „
10	--	1	Ioniță măcelaru ot Mărăcineni
10	--	1	Marin Tăbăcaru ot Nișcov
10	--	1	Bănică ot Sărata
10	--	1	Oprea măcelaru, cu unul al moșnenilor
10	--	2	Miță Tăbăcaru ot Potoceni

Adunarea

1349	20		havaetul pă 84 prăvălii
537	20		havaetul pă 28 colibi
90	—		havaetul pă 10 scaune
<hr/>			
1997	—		

NICOLAE VRAPCIU | **ECOURI**
BUZOIENE
LA
MIȘCAREA
REVOLUȚIONARĂ
DIN
ANUL
1821

ECOURI BUZOIENE LA MIȘCAREA REVOLUȚIONARĂ DIN ANUL 1821

Condițiile existente în sinul orînduirii feudale la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, amplificate de o politică fiscală excesivă a ultimilor domni fanarioți¹, aveau să răbufnească printr-o puternică mișcare socială în anul 1821. Mișcarea, prin obiectivele propuse, manifesta un dublu caracter — de eliberare socială și națională.

Izbucnită la apusul orînduirii feudale, prin momentul ales și rezultatul final, această mișcare se înscrie pe coordonatele unei veritabile revoluții sociale².

Programul revoluției, elaborat și lansat de Tudor Vladimirescu prin **Proclamația de la Padeș**³, avea să intereseze toate clasele și păturile societății, fiecare tălmăcindu-l în spiritul intereselor lor de clasă. Boierimea pămînteană întrezărea în el posibilitatea îndepărtării fanarioților din principalele dregătorii și scaunul țării, boierimea interesată în comerț, negustorii și meșteșugarii — îndepărtarea monopolului turcesc și a barierelor feudale din calea comerțului, iar țărănimea în ansamblul ei — izbăvirea de exploatare, dări excesive. Dar cum regimul pe care doreau să-l răstoarne era apărat cu strășnicie de Turcia, refractară la orice înnoire ce i-ar fi putut aduce „grave prejudicii“, era firesc ca și dominația otomană să fie înlăturată.

În aceste condiții, sarcinile impuse de dezvoltarea vieții materiale — înlăturarea barierelor feudale și crearea unui stat liber — nu puteau fi îndeplinite, decît pe cale revoluționară.

În preajma anului 1821, cea mai mare parte din suprafața arabilă a țării o constituiau moșiile boierești și mănăstirești, moșii ce erau cultivate prin munca țărănilor clăcași.

Dacă în partea de munte a Olteniei satele de moșneni mai erau încă puternice și numeroase, în Muntenia, dar mai ales în Cîmpia Dunării, acestea erau formate aproape exclusiv din clăcași³. Vitele și cerealele, ce formau

1 N. IORGA, *Istoria românilor prin călători*, vol. III, Buc. 1929, p. 45 ; vezi și HURMUZAKI, V, supl. I, p. 30.

2 A. OȘTEA, *Tudor Vladimirescu și revoluția d'n 1821*. Buc. 1971, Ed. științifică, p. 510.

3 A. OȘTEA, op. cit., p. 109.

cipalele bogății ale țării, luau în mare parte drumul Constantinopolului în virtutea monopolului turcesc. Despre bogăția aceasta a țării vorbesc o serie de izvoare, multe din ele situînd în fruntea județelor cu cele mai serioase potenție economice Mehedințiul și Buzăul⁴.

Articolele de comerț exceptate de monopolul turcesc — porcii, lina și pieile de iepure —, nu puteau constitui surse importante pentru un comerț activ cu alte țări, iar intervenția guvernatorului Transilvaniei la 1814 pe lângă domnul Caragea, în vederea îmbunătățirii relațiilor comerciale între cele două țări prin redeschiderea vechiului drum de comerț între Timiș și Buzău, „peste Șanțul Vechi”⁵, se lovește de refuzul Turciei.

Deși o țară bogată și cu o populație relativ redusă la 1821⁶, Țara Românească făcea cu greu față presiunilor turcești și lăcomiei ultimilor domni fanarioți. Marea majoritate a populației strivită de biruri⁷, fusese redusă „la acea stare de apatie naturală care-i făcea deopotrivă de nepăsători la bucuriile veștii..., ca și la amărăciunile grijilor și durerilor”⁸.

Exploatarea era atît de crîncenă, obligațiile feudale atît de mari și numeroase, încît multe din gospodăriile țărănești cunosc ruina deplină.

În contrast cu acestea, proprietățile boierești și mănăstirești prosperau. Boierii și mănăstirile se bucurau de toate privilegiile și nu plăteau nimic visteriei nici după pămînt, nici după vite⁹. Episcopia Buzăului, cel mai mare proprietar din regiune, posesoare a unor moșii și privilegii, avea în anul 1820 un venit de aproximativ 100 000 lei¹⁰, venit la care se adăuga și contribuția preoților de țară, pe care marii prelați ai țării nu s-au sfîit să și-i împartă între ei.

În afara țărănimii și boierimii, cele două clase ale orînduirii feudale, într-o puternică contradicție, se observă acum interesul deosebit pentru comerț a unei părți a marii boierimi, parte interesată în mărirea suprafețelor cultivate. Ea reprezenta acea boierime a banului, care pentru îmbogățirea sa intensifică formele de exploatare ale clăcașului, concomitent cu folosirea muncii salariate. Județul Buzău, la 1821, se pare că folosea din plin munca salariată în agricultură. Astfel, dintr-un raport al Isprăvniceii județului Gorj, aflăm că locuitorii aceluia județ (în mare parte moșneni) din cauza greutăților vieții sînt nevoiți să-și părăsească meleagurile primăvara, trecînd în Muntenia „pi la Buzău și Focșani” cu coase și săpi, unde muncesc pînă toamna și se întorc cu cîte puține bani ciștig, cu care abia își plătesc birul”¹¹.

Folosirea muncii salariate nu însemna de fapt o ușurare a situației clăcașilor din regiune, deoarece ei continuau în genere să trăiască în ca-

4 *Revista istorică*, aprilie-iunie, 1936, p. 126.

5 A. OȚETEA, op. cit., p. 59.

6 N. ADĂNILOAIE, *Boierii și răscoala condusă de Tudor Vladimirescu*, București, 1956, p. 18 (nota 1).

7 A. OȚETEA, op. cit., p. 92.

8 *Ibidem*, p. 91.

9 N. ADĂNILOAIE, op. cit., p. 22.

10 A. OȚETEA, op. cit., p. 87.

11 V. MACIU, *Caracterul mișcării lui Tudor Vladimirescu*, în *Studii revistă de istorie*, Tom 24, 1971, nr. 5, p. 935-936.

drul vechilor obligații de clacă, la care se adăugau altele emanate fie din cancelaria ultimilor domni fanarioți, fie din însăși natura noilor relații de producție ce apăruseră.

Ca urmare a acestui fapt rezistența clăcașilor împotriva moșierilor va fi și mai îndârjită. Nemulțumirea generală ce mocnea mai ales în lumea satelor aștepta un prilej să se reverse fără a mai putea fi stăvilită. Acest prilej l-a constituit mișcarea revoluționară a lui Tudor Vladimirescu. În contextul acestor evenimente, sumar expuse, are loc izbucnirea mișcării revoluționare, care, deși practic nu a atins hotarele fostului județ Buzău, cunoaște totuși ecouri cu puternice rezonanțe sociale. În județele de margine, acolo unde de obicei știrile ajungeau întotdeauna mai târziu și deseori deformat, se semnală o agitație permanentă și dese cazuri de anarhie¹².

Județul Buzău deținea la acea dată numărul cel mai mare de sate moșnenesti din Muntenia, aceasta fiind principala cauză pentru care „caracterul cel mai general, mai organizat și mai conștient al mișcării din Muntenia a avut loc aici”¹³.

Ecoul proclamației de la Padeș, ajunge în părțile Buzăului mult mai târziu și, așa cum am remarcat, cu serioase adăugiri în favoarea țăranilor, fapt pentru care țăranii iau poziția cea mai îndârjită împotriva boierilor și autorităților abia în a doua decadă a lunii martie¹⁴.

Proclamația, sau în cazul de față ecoul ei, a reușit să ridice „pe rumâni în picioare”¹⁵, îndârjindu-i împotriva trimișilor proprietarilor sau slubașilor stăpînirii pe care-i tratau după metode proprii¹⁶. De la început, țăranimea exploatată n-a putut face distincție între „averile cele rău agonisite” și cele apărute de proclamație, așa cum nu va face distincție nici între slujbașii stăpînirii, ai boierilor, eteriști sau turci, în care vedeau pe asupritorii ei și a intereselor sale.

Vestea samavolnicilor săvîrșite de armata eteristă în drumul ei de la Iași spre București, sosise la Buzău cu mult înaintea acesteia. Proclamațiile Eteriei, deși liniștitoare, au semănat totuși neîncredere. Aceasta este principala cauză pentru care populația județului începe să se risipească, majoritatea satelor luînd dificilul drum al băjeniei. Cnducătorul Eteriei, Alexandru Ipsilanti, încă de pe cînd se afla la Roman, a aflat că locuitorii județelor Rîmnic și Buzău fug în masă la apropierea oștirilor sale, neputîndu-și explica fenomenul¹⁷. Populația trăise multe și fusese prea des supusă necazurilor ca să mai poată crede că eteriștii veneau ca adevărați el beratori¹⁸, așa cum sunau proclamațiile lor.

La starea aceasta de nesiguranță generală a contribuit și trecerea detașamentelor de arnăuți spre Moldova în întîmpinarea lui Ipsilanti și care, în drumul lor pînă la Focșani „tot pe sub deal”, au despuiat și pră-

12 *Creșterea colecțiilor în anul 1907*, ianuarie-aprilie, p. 89.

13 A. OȚETEA, op. cit., p. 214.

14 *Academia R.S.R., CL/8*.

15 V.A. URECHIA, *Istoria românilor*, vol. XIII, p. 24.

16 I. FOTINO, *Tudor Vladimirescu și Alexandru Ipsilanti, în revoluținea din anul 1821, supranumită Zavera*, Buc. 1874, p. 15.

17 N.A. CONSTANTINESCU, *Revoluția lui Tudor Vladimirescu așa cum a fost*, Buc. 1921, p. 60.

18 A. OȚETEA, op. cit., p. 341.

dat tot ce întâlneau în cale¹⁹. Dacă ne gândim că oastea de arnăuți, care jefuia conform rațiunii profesiei ei, se oprește și la Buzău²⁰ și că împreună cu armata eteristă se întoarce spre București tot pe același drum de pe sub deal, „de frica Brăilei”²¹, ne putem imagina care vor fi fost sentimentele populației locale față de această armată nedorită.

Acțiunile locale ale țărănimii, de cele mai multe ori neorganizate, ce s-au petrecut în afara drumului parcurs de „oastea norodului”, au lărgit și mai mult caracterul mișcării revoluționare. Numeroase sînt cazurile de nerespectare a obligațiilor feudale, de nesupunere la clacă, la bir, de răzbunare împotriva zapciilor²².

Spargerea satelor reprezintă o altă caracteristică pentru județul Buzău. Frica de eteriști sau de turci, neliniștea în aceeași măsură pe toți locuitorii satelor. În martie satul Vizireni era deja spart, iar locuitorii altor două sate învecinate, Movila Oii și Strimbul, erau gata de a lua drumul băjeniei avînd tot calabalicul în care”²³. Începută în martie, băjenia devenise aproape generală în luna aprilie, cînd dintr-o plasă a Buzăului (plasa Cîmpul), toate satele erau sparte, cu excepția satului Cremenea²⁴. Încercările celor doi ispravnici de Buzău, Nicolae Griceanu și Grigore Tăutu, de a strînge satele risipite se dovedesc infructuoase²⁵. Aceleași încercări pentru a aduna provizii necesare oastei eteriste la indemnul visternicului Alexandru Filipescu, „pentru că noi nu avem arme a sta spre împotrivire”²⁶, se lovesc de o vehementă opoziție, mai ales din partea satelor de cîmp, care-i amenințau pe slubașii stăpînirii, că mai curînd vor merge în raiaua Brăilei, decît să dea grîu, orz, vite și altele ce se cereau pentru a fi duse la Buzău²⁷. Cu toată această împotrivire, la trecerea trupelor eteriste ispravnicii locului varsă pentru nevoile oastei aproximativ 1 100 tineri²⁸ și un număr de 63 vaci și 75 oi²⁹.

Revolta maselor țărănești nu mai putea fi zăgăzuită. Locuitorii satelor Moșești și Găvănești refuză să dea „conac” și să efectueze transporturi, invocînd moartea domnului și deci „să dea boierii conac, iar nu țara”³⁰. Alături de moșneni se ridicaseră la luptă și țărani clăcași : „**Boierilor !** — spunea o scrisoare către isprăvnicie —, **pe rumâni nu-i mai putem ține, nici treabă a face cu dinșii, indîrjindu-să de la mic la mare, zicîndu-ne cu un cuvînt, că nu ne mai dă ascultare**”³¹ Pogonarii de la Sărata, refuză să mai lucreze via vornicului Iordache Filipescu pentru că „li s-a poruncit... să caute dă conace și la alte trebi ostășești” și amenin-

19 *Răscoala din 1821*, vol. V (*Izvoare narative*), Buc. Ed. Acad. R.P.R., 1962, p. 63.

20 C. ARICESCU, *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Govora, 1873, p. 157.

21 *Răscoala din 1821*, vol. V, p. 64.

22 *Academia R.P.R.* CL/15.

23 *Răscoala din 1821*, vol. I, 394 (nota 1).

24 *Ibidem*.

25 *Creșterea colecțiunilor în anul 1907*, ian.-april., p. 89.

26 N. ADĂNILOAIE, op. cit., p. 107.

27 *Răscoala din 1821*, vol. I, p. 394 (nota 1).

28 *Academia R.S.R.* CL/35.

29 *Academia R.S.R.* CL/36.

30 *Creșterea colecțiunilor în anul 1907*, ian.-april., p. 89.

țau cu tăierea mîinilor celor ce se vor prezenta la lucru³¹. Sătenii de pe moșia Maxenu, ce aparținea episcopiei Buzăului, au tăiat o bună parte din pădurea apropiată³², protestînd în acest mod împotriva nerespectării de către aceasta a unui drept, cîndva colectiv.

Alarmați de răzvrătirea țăranilor, care nu mai voiau să se supună sub nici-un chip³³ și înfățișînd neputința visteriei de a îndeplini nevoile bănești ale lui Tudor, boierii cer acestuia măsuri eficiente.

Silit de boieri și de împrejurări (dezavuarea mișcării sale de către împărații Rusiei și Austriei și risipirea iluziilor legate de forța lui Ipsilanti), Tudor se vede constrîns să dea o nouă proclamație către țară, la 23 martie, în care se cerea populației achitarea „rămășițelor“ de dăjdi și supunere față de stăpînire. Noua proclamație ajunge la Buzău abia la 27 martie și, deși era însoțită de mențiunea „**de a se citi în auzul tuturor de obște... ca să înceteze orice duh de răzvrătire.**“³⁴, nu reușește să liniștească țăranimea. Dimpotrivă, locuitorii satelor au răspuns cu „zurbalicuri“ asupra zapciilor și celorlalți slubași ai visteriei orînduiți pentru strîngerea rămășițelor dăjdiilor³⁵. Ziua de 14 aprilie înserează știrea potrivit căreia, „**satele ce au rămășiță au luat fumuri... și nu se supun a plăți, bătînd slujitorii, împotrivindu-se, zicînd că nu este bir**“³⁶, iar altele refuză să dea „orînduita zaharea“, precum și carele de poslușenie pentru căratul acesteia³⁷. Procedînd astfel, Tudor a pierdut încrederea și sprijinul țăranimii, fiind silit în cele din urmă și la încheierea unei înțelegeri cu Alexandru Ipsilanti.

Prin mijlocirea Comitetului de Oblăduire și împotriva voinței lui Tudor, ei și-au împărțit administrarea județelor țării, lui Ipsilanti revenindu-i zona județelor de munte în care intra și Buzăul. Conform acestei împărțiri, eteriștii vor ocupa militar județele respective, postînd în fiecare cîte o companie³⁸ și procedînd la numirea noilor slubași care să se îngrijească de strîngerea dărilor și rechizițiilor necesare. Conform noilor dări impuse de administrația eteristă, fiecărei liude, ca unitate fiscală, îi reveneau sarcini deosebit de grele³⁹.

De fapt, sosirea eteriștilor a însemnat pentru populația județului o adevărată dezamăgire. Lipsiți de hrană, atelaje, vite și chiar arme, aceștia vor încerca să completeze lipsurile prin rechiziționarea forțată a cerealelor și vitelor necesare⁴⁰ de la populație. Aspectele anarhice și lipsa de disciplină din sinul Eteriei s-au răspîndit și ele negativ asupra situației maselor țărănești din județ. Incursiunilor organizate, cum era cea a căpitanu-

32 Ibidem CL/39.

33 A. OȚETEA, op. cit., p. 215.

34 *Academia R.S.R.* CL/20

35 *Creșterea colecțiunilor în anul 1907*, ian.-april., p. 90.

36 A. OȚETEA, op. cit., p. 338.

37 *Academ'ia R.S.R.*, CL/59

38 *Creșterea colecțiunilor în anul 1907*, ian.-april., p. 91.

39 C. ARICESCU, op. cit., p. 249.

40 A. OȚETEA, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările românești*, (1821-1822), Buc. 1945, p. 254-255.

41 *Creșterea colecțiunilor în anul 1907*, ian.-april., p. 90.

lui Athanasie⁴², li se alăturau altele, spontane, ca jafurile comise de ar-năuții și volintirii ce umblau fără teamă prin satele județului, jefuind populația de toate categoriile.

Asigurarea sătenilor băjenii de către isprăvnicic, că lucrurile s-au liniștit și deci se pot întoarce la casele lor, nu era decît o manevră de a putea strînge la timp zahereaua necesară oștirii eteriste⁴⁴.

Ecoul mișcării lui Tudor și formele pe care le lua agitația țără-nească au mărit panica în rîndul boierilor. Teamă lor față de „**plebea care n-are nimic de pierdut și e totdeauna gata să se folosească de asemenea ocazii**”⁴⁵, era mult mai mare decît cea față de Tudor, eteriști sau turci, fapt pentru care mulți din ei se pun la adăpost în locuri considerate sigure⁴⁶. Fie că au fugit pe la mănăstiri ori schituri⁴⁷, moșii, în apropierea graniței Transilvaniei sau chiar peste hotare⁴⁸, boierii nu s-au simțit în siguranță nicăieri. Una din căile lugii în Transilvania a fost și Valea Buzăului.

Cînd evenimentele au luat o întorsătură complet defavorabilă clasei stăpînitoare și cînd nu se mai puteau ține în friu masele populare, boierimea locului în frunte cu isprăvnicul Nicolae Greceanu, ia drumul pribegiei, cei mai mulți îndreptîndu-se spre Brașov⁴⁹, unde vor aștepta și supraveghea „mișcarea apilor”⁵⁰.

Intervenția trupelor turcești „pentru liniștirea spiritelor” a agravat și mai mult situația țării. La vestea venirii lor, de astă dată nu numai satele s-au spart ci însuși orașul Buzău, a cărui populație a fugit în întregime la munte⁵¹. Băjenia ia proporții de masă. Multe sate se îngrămădesc în plaiul Slănicului producînd și acolo o mare panică. Turcii își fac apariția în județ încă pe la mijlocul lui aprilie. Rușetu, Cilibia, Tăbărăști⁵² sînt etape parcurse rapid în urmărirea și distrugerea „apostaților”⁵³.

Înfringerea mișcării revoluționare a lui Tudor Vladimirescu și a Eteriei a constituit pentru turci noi prilejuri de a jefui populația țării, desăvîrșind ruina începută de eteriști⁵⁴. Spre Buzău și Focșani sînt trimise oști din raiaua Brăilei, care în furia lor „**au tăiat și cu bănuială pe apostatați și fără bănuială**”⁵⁵. Episoade tragice se consumă la Buzău, la mănăstirile Cîrnu⁵⁶ și Bradu⁵⁶, dar mai ales la schitul Găvanu, unde boierii refugiați au fost prădați și chiar omoriți de turci⁵⁷.

42 *Răscoala din 1821*, vol. V, p. 305.

43 *Cresterea colecțiilor în anul 1907*, p. 89; I. BRÎNZEANU, op. cit., p. 282.

44 *Ibidem*, p. 91.

45 A. OȚETEA, op. cit., p. 220.

46 *Cresterea colecțiilor în anul 1907*, ian.-aprilie, p. 90.

47 C.D. ARICESCU, op. cit., 327.

48 GEORGETA PENELEA, *Date noi despre mișcarea lui Tudor Vladimirescu (Refugiații din districtul Brașov)*.

49 *Cresterea colecțiilor în anul 1907*, p. 54.

50 N. ADĂNILOAIE, op. cit., p. 47.

51 *Cresterea colecțiilor în anul 1907*, p. 91.

52 *Ibidem*.

53 ANDREI OȚETEA, *Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1821* p. 450.

54 *Ibidem*.

55 *Buletinul Comisiunii Monumentelor istorice*, an XVIII, F. 42, 1924, p. 189.

56 B. IORGULESCU, *Dictionar geografic, statistic, economic și istoric al județului Buzău*, Buc. 1892, p. 56-57.

57 C.D. ARICESCU, op. cit., p. 321

În afara jafurilor turcești, la starea grea a vieții maselor populare contribuiau și sumele enorme pe care țara trebuia să le plătească oștirii turcești sub forma soldei și a furniturilor⁵⁸. În fara unui număr de vite, județului Buzău ca și altora din zona de cîmpie, i se pretindea și cantitatea de 3 500 chile⁵⁹ de grâu, cantitate ce echivalează cu aproximativ 1 500 tone.

Toate aceste greutăți sileau pe mulți locuitori să ia calea codrului, prădînd boierii ce se întorceau în țară pe Valea Prahovei și cea a Buzăului. Cel mai cunoscut haiduc era Constantin Grecu ce acționa pe Valea Buzăului, și „carele ieșia pă supt cumpăt din Vama Buzăului, împreună cu oamenii săi de jefuia familiile ce se întorceau în țară”⁶⁰. Se poate spune că granița dinspre Transilvania era păzită de haiduci, împotriva cărora turcii luptau fără succes, deoarece poporul de rînd era de partea lor⁶¹.

Mișcarea revoluționară de la 1821, constituie o etapă importantă în lupta poporului român pentru dreptate, libertate și independență națională. Forța motrică a mișcării a reprezentat-o țărănimea liberă căreia i s-au alăturat și clăcașii.

Județul Buzău, județ cu cel mai mare număr de sate moșnenești din Muntenia a fost acela unde țărănimea liberă s-a manifestat cel mai conștient împotriva boierimii locale și în formele cele mai organizate. Impozitele mari, rechizițiile, diferitele corvezi, zaharelele, jafurile arnăuților, disperarea și viața insuportabilă au ridicat țărani împotriva exploatarelor pe care-i pradă, alungă sau refuză executarea muncilor pe domeniile lor — acțiuni la care contribuie atît moșnenii cît și clăcașii.

Spargerile satelor despre care s-a vorbit, reprezintă tot un aspect al luptei împotriva orînduirii feudale. Băjenia în masă a satelor însemna de fapt fuga din fața unui pericol iminent și totodată posibilitatea sustragerii de la îndeplinirea obligațiilor feudale.

Țărănimea n-a făcut și nici nu putea să facă distincție între caracterul de eliberare socială al mișcării și cel de eliberare națională. Luptînd împotriva boierimii și a turcilor în care vedeau aceeași exploatare, țărani luptau de fapt pentru îndeplinirea celor două probleme ridicate de mișcarea revoluționară. Se poate afirma deci, că între cele două componente ale caracterului mișcării revoluționare n-a existat un hotar sigur care să le individualizeze și precizeze.

Mișcarea revoluționară de la 1821 a provocat un ecou puternic și durabil asupra țăranilor, iar personalitatea lui Tudor, pe care țărani locuitorilor nici nu l-au cunoscut, i-a însuflețit în toate luptele pe care le-au mai purtat de atunci.

Tudor Vladimirescu și mișcarea revoluționară au rămas vii în amintirea poporului, el intrînd în istorie ca un erou, iar mișcarea ea o importantă experiență de luptă a maselor populare.

58 A. OȚETEA, *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în țările românești*, (1821-1822), Buc. 1945, p. 254-255.

59 C.D. ARICESCU, op cit., p. 321.

60 *Răscoala din anul 1821*, vol. V, p. 249.

61 A. OȚETEA, op. cit., 327.

**D. ȘANDRU | CONTRIBUȚII
LA
STUDIUL
UNEI
PROPRIETĂȚI
DEVĂLMAȘE:
OBȘTEA
PUTREDA**

CONTRIBUȚII LA STUDIUL UNEI PROPRIETĂȚI DEVĂLMAȘE : OBȘTEA PUTREDA

În literatura istorică din țara noastră studiile asupra obști țărănești și evoluției ei în decursul veacurilor sint numeroase¹. Pînă în prezent, cercetătorii nu au ajuns la un punct de vedere comun în legătură cu originea țărănimii libere din evul mediu. Dintre toate concluziile enunțate, cea potrivit căreia categoriile de țărani liberi din timpurile moderne ar fi urmași ai unor boieri mărunți, mici proprietari de pămînt, ale căror ocini s-au fărîmițat prin succesiuni², pare cea mai plauzibilă.

Autorii studiilor referitoare la evoluția țărănimii libere din Țările române au constatat, aproape fără excepție, că aservirea acestei categorii sociale de către boierime a reprezentat un proces de lungă durată și că, în acest timp, un număr mai mic sau mai mare de săteni, uneori chiar obști întregi, au reușit să-și mențină dreptul de liberă dispoziție asupra loturilor.

Studiul de față urmărește — în limitele spațiului afectat — evoluția obștii țărănești dintr-un sat din fostul județ Rîmnicu Sărat, Putreda³, cu începere din a doua jumătate a secolului al XVI-lea și pînă în zilele noastre. Cele mai vechi documente cu referiri la Putreda datează din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Pe baza cercetărilor se poate constata că încă din prima jumătate a aceluia veac exista aici o proprietate țărănească devălmașă, care cunoștea deja un proces de destrămare, atît prin acapararea unor părți din pămînturile țărănilor de către feudali, cît și prin detașarea unor elemente înstărite din sinul obștii. Din analiza celui mai vechi document păstrat privitor la

1 Vezi în legătură cu aceasta lucrările apărute în ultimii ani: V. COSTACHEL, P.P. PANAITESCU și A. CAZACU, *Viața feudală în Țara românească și Moldova*, Sec. XIV-XVII, București, Editura științifică, 1957 (Capitolul *Obștea sătească*); P.P. PANAITESCU, *Obștea țărănească în Țara românească și Moldova, Orînduirea feudală*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964; C. CIHODARU, *Cîteva constatări în legătură cu proprietatea feudală și situația țărănimii din Moldova în a doua jumătate a sec. al XV-lea*, în „Studii și cercetări istorice”, Iași, an. XII, fasc. 1/1961, p. 31-66; HENRI H. STAHL, *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, vol. I-III, 1958, 1959, 1965.

2 Vezi C. CIHODARU, *op. cit.*, p. 42.

3 Satele Putreda Mare și Putreda Mică, sau Putreda din Vale și Putreda din Deal, denumite azi Livada și Livada Mică, sînt încorporate administrativ în comuna Grebănu, județul Buzău.

Putreda, cel din «1568 iunie 29 — 1569 ianuarie 29», emis de voievodul Alexandru al II-lea, care întărea medelnicerului Bucșă și fratelui acestuia, armașul Petru, ocinele cumpărate de la vistierul Barbu, adică partea lui întregă de moșie împreună cu o treime din funia cumpărată de vistier de la familia Udrea, rezultă că familia boierului Barbu intrase în posesia pământului ce îl vindea în acel an prin cumpărarea unor părți din proprietatea devălmașă a țăranilor, efectuată și întărită în timpul domniilor lui Neagoie Basarab, Vlad Inecatul sau Vlad Vintilă și Mircea Ciobanul⁴.

Cițiva ani mai târziu, trei țărani, Boștea, Micul și Stanciul, cumpără împreună câteva părți din moșia Putreda, formate din terenuri de cultură, ape, păduri, ogoare și vie, cu suma de 1 160 de aspri⁵. În «1582 septembrie — 1583 iunie» 29 (7091), voievodul Mihnea Turcitul întărește prin actul emis din București aceste ocine⁶. La 18 decembrie 1615, fiul lui Mihnea Turcitul, Radu Mihnea, întărește locuitorilor din Putreda dreptul de stăpânire asupra ocinelor din sat și a celor cumpărate din satele Homești, Dărăști, Stuhul Blajanului și Valea Putnei⁷.

În cursul secolului al XVII-lea și în prima jumătate a veacului al XVIII-lea la Putreda stăpânirea devălmașă asupra pământului a continuat să se mențină. Această stare a proprietății rezultă din zapisele din 27 septembrie 1682 și 7 martie 1715⁸, singurele documente care consemnează, de altfel, mutațiile din acea perioadă produse în sinul obștii prin vânzări. Fără îndoială că vânzările de ocine moșnenești la Putreda nu s-au limitat la cele consemnate în zapisele din 1682 și 1715. Procesul trebuie să fi avut o intensitate cu atât mai mare cu cât în decursul perioadei menționate coproprietarii moștenitori ai ocinelor deveneau tot mai numeroși, dar lipsa izvoarelor nu ne permite să o determinăm cu precizie.

Documentar, începuturile cotropirii sistematice a pământului obștii Putreda pot fi plasate în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, odată cu stabilirea familiei boierești Racoviță în satul vecin, Grebănu. Șetrarul Ion Racoviță devine coproprietar în obște, după ce cumpără, prin zapisele din 15 iulie 1753 și din 5 septembrie 1754, trupul Herăști—

4 Vezi Documente privind istoria României, veacul XVI. Țara românească, vol. III. (1551-1570), Editura Academiei Republicii Populare Române, 1952, p. 273-274.

5 Idem, vol. V (1581-1590), p. 86.

6 Ibidem; Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rimnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 3 și 27.

7 Arh. St. București, fond. Comitet agrar, jud. Rimnicu-Sărat, dosar 28/1923, f. 29; dosar 9/1926, f. 32-33. Prin măsurătoarea executată după primul război mondial, cu ocazia procesului de proprietate dintre moșneni și D.C. Soutzo, pe baza vechilor documente și hărți a rezultat că locuitorii stăpîniseră 5 640 ha la Putreda, Grebănu și Herăști, din care circa două treimi reprezentaseră păduri. Unii locuitori cu care autorul a discutat își amintesc de o hartă din secolul al XVIII-lea a moșiei care a servit predecesorilor lor ca document în procesul cu Soutzo, dar care, se pare că, a dispărut.

8 Arh. St. București, fond Comitet agrar, jud. Rimnicu-Sărat, dosar 9/1926, f. 33.

Fintina Turcului de la Gheorghe Fintescu și cumnata sa Anita⁹.

Urmașul acestuia, biv serdarul Dumitrașcu Racoviță, căsătorindu-se cu fiica vel spătarului Mihai Cantacuzino, Elena, a primit ca moștenire de la socrul său moșia Sinești¹⁰. Ulterior, Dumitrașcu Racoviță cumpără, prin zapisul din 2 iunie 1781 de la Socol Căpitanul și Dragomir Bratega o parte din trupul de moșie Homești; cealaltă parte a fost cumpărată de același boier de la Maria, soția lui Ion Căpitanul Zăganul și ginerele său, Nicolae, prin zapisul din 6 iunie 1784¹¹.

Devenit spre sfârșitul veacului al XVIII-lea unul din cei mai mari proprietari funciari din acea zonă, boierul Racoviță a urmărit să își sporească domeniul prin acapararea unor noi terenuri ce aparțineau moșnenilor. Cum încercările vornicului Dumitrașcu Racoviță de a intra în stăpînirea unor părți din pămîntul devălmaș s-au lovit de rezistența țăranilor, care refuzau să-și vîndă loturile, în 1797 acesta a procedat la ocuparea cu forța a unor „sfori“ din pămîntul moșnenesc care se învecina cu moșia sa¹². Moșnenii au reclamat cazul domnitorului Ioan Alexandru Ipsilante. Țăranii s-au plîns de atacarea proprietății lor și de furtul unui document privitor la pămîntul obștii efectuate de boier. Voievodul a cerut ispravnicului să cerceteze pricina și să hotărască. S-a stabilit cu acea ocazie că Dumitrașcu Racoviță a uzat de mărturii false depuse de un grec împămîntenit și de doi moșneni cumpărați de el pentru a i se stabili dreptul de proprietate asupra pămîntului obștii, ceea ce l-a determinat pe ispravnic să recunoască moșnenilor cîștigul de cauză și libera stăpînire asupra terenului¹³.

Procesul din 1797 reprezintă doar un episod al împotrivirii moșnenilor față de încercările vornicului Racoviță de a-i aservi. Cîștigul de cauză obținut de țăranii a silit pe boier să renunțe la acapararea prin mijloace de forță a terenului și să recurgă, ca și mai înainte, la cumpărarea unor loturi devălmașe, direct sau prin intermediari¹⁴. În acțiunea de acaparare a pămîntul moșnenesc, Racoviță a avut, mai ales după 1811, concursul permanent al șetrarului Vlad Periețeanu. Acesta a reușit, la fel ca și ceilalți interpuși, să ademenască pe moșneni cu băuturi și cu alte mijloace, silindu-i să-și vîndă loturile¹⁵. Prin intermediul lui Vlad Periețeanu, pînă în 1819, vornicul Dumitrașcu Racoviță a concentrat în minile sale suprafețe întinse din terenul moșnenilor. Dar

9 Arh. St. București, fond Comitet agrar, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 9/1926, f. 5.

10 GEORGE G. VERNESCU, *Istoricul moșiei Grebân cu trupurile din iudeful Rîmnicu-Sărat proprietatea d-lui colonel principe D. Soutzo. Diferențelul cu moșnenii pultrezeni*, București, Tipografia Jean Ionescu, p. 4.

11 *Ibidem*.

12 Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 27.

13 *Ibidem*, f. 4, fond Comitet agrar, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 28/1923, f. 29, 61 și 140.

14 Vezi zapisele din 6 martie 1800, din 22 octombrie 1803, din 31 iulie 1809 și din 13 decembrie 1813 (Cf. G. Vernescu, *op. cit.*, p. 4-5).

15 Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 4.

petrarul, la fel ca și alți interpuși, a vîndut lui Racoviță doar o parte din pămînturile achiziționate : o alta a păstrat-o în proprietatea sa, iar o alta a revîndut-o moșnenilor¹⁶.

În 1830, ginerele lui Racoviță, postelnicul Costache Soutzo, a angajat un inginer hotarnic pentru a stabili limitele moșiei Grebănu și a executa ieșirea boierului din indiviziune. Prin hotărnicia din 17 decembrie 1830, pămîntul moșnenilor din Putreda, situat în trupurile Grebănu, Herăști și Putreda, avînd 1 224 stînjeni masă a fost redus la 495 stînjeni¹⁷. Un an mai tirziu, cînd Dumitrașcu Racoviță moare moșia Grebănu și pămînturile de la Putreda au fost lăsate moștenire uneia dintre fiice : Ruxandra, căsătorită cu Costache Soutzo¹⁸. Cum țaranii de la Putreda nu recunoscuseră hotărnicia din 1830, noul proprietar moștenise odată cu pămîntul și starea de tensiune în raporturile cu moșnenii, care s-a concretizat prin dese încălcări de hotare din partea celor din urmă. Unele procese purtate între moșneni și oamenii de încredere ai boierului atestă odată în plus faptul că țaranii refuzau să recunoască legală măsurătoarea din 1830¹⁹.

Paralel cu cumpărările unor loturi stăpînite în devălmășie, se înmulțesc și atacurile din partea Ruxandei Soutzo pentru acapararea cu forță a terenurilor moșnenești, dar sătenii cîștigă procesele intentate ei pentru uzurpare de proprietate²⁰. Datorită numeroaselor modificări survenite în sinul obștii, pe de o parte, iar pe de alta, faptului că prin hotărnicia din 1830 unele loturi moșnenești fuseseră acaparate de boier, la 27 octombrie 1851 țaranii au angajat un inginer hotarnic care a fixat drepturile obștii la 1 486 de pogoane²¹. La 1 octombrie 1854 Judecătoria Rîmnic a confirmat această hotărnicie²².

În același an, 1854, Costache Soutzo moare. Fiul acestuia, Grigoraș, devenit proprietar, stînjenit de hotărnicia prin care se fixa limitele dintre proprietăți, a uzat, chiar din primul an, de alte mijloace pentru a înfrînge rezistența țaranilor. În 1854 el a construit un canal colector prin care satul Putreda a fost lipsit de apă. Acțiunea, departe de a înfrînge rezistența moșnenilor, a declanșat reacția lor imediată. Țaranii au distrus canalul colector. Sătenii descoperiți a fi participat la stricăciune au fost bătuiți de călărași atît de grav încît cițiva dintre ei au decedat după scurtă vreme²³.

Patru ani mai tirziu, Grigoraș Soutzo a încercat să are, cu ajutorul clăcașilor și robilor săi, un teren al obștii. Moșnenii s-au împotrivit aces-

16 *Ibidem*.

17 GEORGE G. VERNESCU, *op. cit.*, p. 5-25 ; 86-111.

18 Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu dosar 45/1930, f. 5.

19 Vezi Arh. St. Buzău, fond Tribunalul jud. Rîmnicu Sărat, dosar 3 406/1824, dosar 471/1836.

20 Vezi Arh. St. București, fond Comitet agrar, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 28/1923, f. 61 ; dosar 9/1926, f. 29 și 33 ; fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 5.

21 GEORGE G. VERNESCU, *op. cit.*, p. 86 și urm.

22 GEORGE G. VERNESCU, *op. cit.*, p. 112-118.

23 Arh. St. București, fond Reform agrară din 1921, județul Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 5.

tei acțiuni, reușind să taie toate plugurile de lemn ale clăcașilor. Lupta dintre cele două tabere a durat câteva ore, soldându-se cu mulți morți. În urma ei, moșnenii și-au păstrat însă pământul atacat²⁴.

Cu ocazia hotărniciei din 1858, între Ruxanda Soutzo și moșnenii din Putreda din Deal s-a ajuns la o învoială privitoare la separația proprietăților, dar ea nu a fost respectată. În primăvara anului 1859, Grigoraș Soutzo a reușit, cu ajutorul unui număr sporit de clăcași și de robi față de 1858, să are perimetrul atacat cu un an mai înainte și să îl însămințeze cu mei, dar când acesta s-a copt, țărani i-au cosit și l-au luat acasă²⁵. Țăranii au atacat măsurătoarea din 1858 în justiție, dar Curtea de apel București, în 1864, a menținut starea de devălmășie între Ruxanda Soutzo și moșneni pentru pășune²⁶.

După moartea lui Grigoraș, averea a rămas lui Costaky D. Soutzo. Mai rapace decât predecesorii săi, Costaky a organizat, în anul 1899, o nouă acțiune pentru a acapara pământul obștii. Sprijinit de administratorul moșiei sale și de pădurari, el a încercat să aresteze într-una din zile pe moșnenii de pe cîmp care își lucrau terenurile. În fața focurilor de arme cu care săteni au fost atacați, ei s-au văzut nevoiți să fugă de pe loturi. Unul dintre ei, împotrivindu-se, a fost impușcat²⁷. Țăranii s-au judecat cu moșierul, obținînd în instanță cîștig de cauză. Dar persoanele găsite vinovate, fie că s-au sustras pedepsei, fie că au scăpat, prin mituire ori influență, de orice penalitate²⁸.

La începutul secolului al XX-lea cumpărăturile de pămînturi moșnenesti²⁹, încălcările de hotare și judecățile dintre moșier și moșneni au continuat. La 14 aprilie 1901, administratorul de plasă a delimitat cele două proprietăți, dar părțile în litigiu nu au respectat hotarele³⁰.

În 1910, după apariția Codului silvic, moșnenii au cerut să se delimiteze, în baza art. 29, hotarele dintre pădurea obștii și cea a moșierului, iar doi ani mai târziu au angajat doi ingineri topografi pentru a proceda la divizarea proprietăților³¹. Cum moșierul începuse a exploata o parte din pădurea aflată în litigiu, țărani au reclamat cazul Tribunalului Rîmnicu-Sărat³². Tribunalul s-a limitat la a constata că moșierul exploatase o parte din pădure, fără a tranșa însă litigiul³³. Pe de altă parte, Comisia silvică instituită pentru executarea ieșirii din devălmășie a refuzat să ia în discuție cererea moșnenilor³⁴.

24 Ibidem, f. 6.

25 Ibidem.

26 Idem, fond Comitet agrar, jud. Rîmnicu Sărat, dos. 9/1926, f. 34. GEORGE G. VERNESCU, op. cit., p. 52-53; 61-64 și 85.

27 Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 6.

28 Ibidem.

29 Idem, fond Comitet agrar, jud. Rîmnicu Sărat, dosar 28/1923, f. 61.

30 GEORGE G. VERNESCU, op. cit. 118-120.

31 Ibidem, p. 120-131.

32 Arh. St. Buzău, fond Tribunalul jud. Rîmnicu Sărat, dos. 7/1913, f.1.

33 Ibidem, f. 7-8, 23-24, 33 și urm.

34 Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu Sărat, dosarul 45/1930, f. 6.

În aceste condiții, țărani au reclamat cazul regelui. Comisia a fost obligată să dezbată problema, dar și-a declinat competența asupra procesului³⁵. Obștea a atacat **incheierea** comisiei silvice la Curtea de Casație, care a dispus să se rejudece procesul de către o altă instanță³⁶.

La 15 mai 1914 moare C.D. Soutzo. Moșia Grebănu, împreună cu herghelia și cu moșia Racovițeni devine proprietatea celui mai mare dintre fii: prințul Dumitru C. Soutzo. Acesta a contestat măsurătoarea făcută de inginerii angajați de țărani. Cum moșnenii atacaseră, imediat după moartea lui C.D. Soutzo, pădurea acaparată de moșier, Tribunalul Rîmnicu-Sărat a dat, la 17 februarie 1915, câștig de cauză marelui proprietar³⁷.

Procesul silvic pentru constatarea stării de devălmășie și pentru ieșirea din indiviziune nu s-a rejudecat în anii primului război mondial și nici nu a mai fost repus pe rol⁸, astfel că în decembrie 1918, când a intrat în vigoare decretul-lege nr. 3697, litigiul dintre cele două părți nu era aplanat. Proprietarul, colonelul D.C. Soutzo, pentru a submina interesele obștii și pentru a tranșa acest conflict secular în favoarea lui, a declarat, prin procuratorul său în fața instanțelor de expropriere, că el era singurul proprietar al moșiei, astfel că proprietatea devălmășă a moșnenilor din Putreda a fost vărsată în întregime la expropriere³⁷.

La 5 februarie 1919 instanța de ocol și la 29 aprilie 1919, cea județeană de expropriere au declarat expropriate, din totalul de 5 380,50 ha, o întindere de 2 955,2.000 ha din moșiile Herăști, Fîntîna Turcului și Grebănu, pe care le-a considerat ca o singură proprietate aparținînd colonelului Soutzo, dar în care suprafața erau incluse și pămînturile stăpînite în indiviziune cu țărani din Putreda⁴⁰. O parte din terenul expropriat s-a distribuit la împroprietărirea individuală provizorie a țăranilor din satele Grebănu și Racovițeni, o alta locuitorilor din Valea Raței⁴¹.

Moșierului i s-a confirmat pe numele său valoarea rentei de ex-

35 Arh. St. București, fond Comitet agrar, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 28/1923, f. 22, 142-143.

36 Idem, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu Sărat, dosar 45/1930, f. 7. Comisia silvică a constatat că la Putreda nu exista pădure stăpînită în indiviziune, deși pădurea Putreda din Vale figura printre pădurile moșnenești, scoase de sub regimul silvic. (Cf. „Monitorul oficial”, nr. 76 din 5/18 VII 1914, p. 3 935-3 936).

37 Vezi GEORGE G. VERNESCU, *op. cit.* p. 132; Arh. St. București, fond Comitet agrar, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 28/1923, f. 139; dosar 9/1926, f. 34.

38 Arh. St. București, fond Comitet agrar, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 28/1923, f. 22.

39 Ibidem, f. 51; Idem, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 24.

40 Idem, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 24; Vezi și Arh. St. Buzău, fond Prefectura jud. Rîmnicu Sărat, dosar 12/1933, f. 109-110; fond Camera agricolă jud. Rîmnicu Sărat, dosar 270/1930-1943, f. 73.

41 Arh. St. București fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu Sărat, dos. 2/1922-1940, f. 88; Arh. St. Buzău, fond Camera agricolă jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 40/1920; dosar 53/1921-1938; dosar 81/1921-1931, f. 89-91.

propriere, în valoare de 7 328 896 lei², încasînd astfel și prețul pămîntului expropriat care aparținea de fapt moșnenilor.

Moșnenii, nesuștinînd în fața instanțelor de judecată ale reformei agrare dreptul de proprietate devălmașă, n-au putut cere nici revizuirea hotărîrilor acestora, închizîndu-li-se astfel orice cale legală de atac. În primăvara anului 1923 însă, cînd inginerul cadastrului a venit să execute măsurătoarea părții ce trebuia predată țăranilor cu drepturi la improprietărire, conducerea obștii a introdus **intîmpinare** la organele cadastrului motivînd că ea era proprietara de drept a terenului pe care Soutzo îl oferise la expropriere. Ca urmare, lucrările de defalcare și măsurătoare au fost suspendate⁴¹.

La 18 iunie 1923 administrația a deschis acțiune la comisia silvică în procesul asupra căruia Curtea de Casație dispusese în 1914 să se rejudece⁴². Cererea obștii a fost judecată la 23 iulie 1923, la primăria comunei Grebănu. Deși moșnenii au prezentat toate actele de proprietate, în vreme ce Soutzo a depus numai actul de hotărnicie din 1858, Comisia silvică și-a declinat competența, motivînd că cererea obștii nu reprezenta o pretenție asupra stării de indiviziune, ci asupra dreptului de proprietate⁴³. Nemulțumiți de procedura și încheierea Comisiei silvice, moșnenii au declarat, la 30 iulie 1923, recurs la Curtea de Casație⁴⁴.

D.C. Soutzo, fiind convins că țăranii vor uza de toate mijloacele posibile pentru a-și cîștiga pămîntul, a cedat, în vara anului 1923, companiei de jandarmi din Rîmnic finul de pe două tarlale ale moșiei Putreda, cu condiția ca el să fie cosit de jandarmi. Moșierul miza astfel pe un conflict între țăranii și organele forței publice, de pe urma căruia sătenii să fie înlăturați definitiv de pe pămînturile lor⁴⁵. Moșnenii, după ce au primit asigurări din partea comandantului Corpului de jandarmi, generalul Ștefănescu, au ieșit în cîmp să cosească finul. Dar, în timpul cînd transportau ultimele clăi de fin, la 4 august 1923, Soutzo, cu revolverul în mînă și însoțit de cîțiva jandarmi, a somat pe țăranii să părăsească terenul⁴⁶. Cum aceștia au refuzat, alți jandarmi, ascunși în pădure, s-au repezit asupra lor cu salve de arme, rînind ușor pe unul dintre țăranii⁴⁷. Moșnenii, în număr de vreo opt sute, au reacționat, aruncînd cu pietre. Din această încăierare mai multe persoane au fost rînite, dar moșnenii au reușit să-și transporte finul acasă⁴⁸.

42 Arh. St. București, fond Creditui Funciar Rural, Contencios, dosar 3985/1923, f. 1, 5, 10 și 15.

43 Idem, fond Comitet agrar, jud. Rîmnicu Sărat, dosar 28/1923, f. 36.

44 Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 7.

45 Ibidem, f. 9; Idem, fond Comitet agrar, jud. Rîmnicu Sărat, dosar 28/1923, f. 17; „Lupta” din 27 VII 1923; „Universul” din 26 VII 1923. Arh. St. Buzău, fond Tribunalul jud. Rîmnicu Sărat, dosar 32/1930, f. 27 și urm.

46 Arh. St. București fond Comit. agrar, jud. Rîmnicu Sărat, dosar 28/1923, f. 21-24.

47 Idem, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu Sărat, dosar 45/1930, f. 9.

48 Ibidem f. 9-10; „Adevărul” din 6 și 12 VIII 1923; „Dimineața” din 5 și 8 VIII 1923.

49 „Dimineața” din 8 VIII 1923.

50 Ibidem; Arh. St. București fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 9-10; G. VERNESCU, *op. cit.*, p. 136.

Au urmat arestarea capilor mișcării, ancheta Curtii de apel Galați și suspendarea lucrărilor de expropriere pînă cînd Comitetul agrar se va pronunța în ultimă instanță⁵¹. Paralel, moșnenii au acționat pe moșier în justiție, în fața instanțelor de drept comun, pentru a se stabili starea de proprietate devălmașă întrei ei și D.C. Soutzo⁵². La 5 iulie 1926, Comitetul agrar, confirmînd hotărîrea instanțelor de fond, declară expropriat terenul ca aparținînd lui D.C. Soutzo⁵³. Pe de altă parte, la 14 martie 1927, Tribunalul Rîmnicu-Sărat a admis starea de stăpînire în indiviziune a moșierului și moșnenilor⁵⁴. Or, în aceste condiții, proprietatea țărănilor nu mai putea fi expropriată.

Dar, pe de altă parte, în perioada în care moșnenii se judecau pentru recunoașterea drepturilor de proprietari devălmași, pe terenurile expropriate se executaseră, începînd din 1920, lucrări de împroprietărire⁵⁵. Sentința Tribunalului din 1927 a creat la Putreda și în satele din jur o situație extrem de complicată din punctul de vedere al aplicării reformei agrare. Legal, Tribunalul Rîmnic nu atinsese prin sentința dată hotărîrile de expropriere, dar ea a devenit definitivă și executorie, la fel ca și hotărîrea Comitetului agrar din 1926⁵⁶. Din cauza noilor complicații de natură juridică generate de existența celor două hotărîri s-a suspendat, după 1927, orice lucrare de reformă agrară⁵⁷.

A urmat un nou proces, încheiat în 1930 la Tribunalul Rîmnic, prin care s-a confirmat din nou starea de stăpînire în indiviziune a moșnenilor și moșierului⁵⁸. La numai două zile de la pronunțarea sentinței Tribunalului, la 24 martie 1930, un număr de 280 de țărani din Putreda au pătruns pe islazul comunal din satul Homești și pe loturile bornate și însămînțate ale țărănilor împroprietăriți din satul Grebănu, care formau de drept proprietate moșnenească, începînd să le are⁵⁹. Aici ei au fost însă întîmpinați de locuitorii împroprietăriți din Grebănu și Homești, de jandarmi și de procurorul Curtii de apel Galați, care a ordonat să se înceteze aratul⁶⁰. Prin intervenția Legiunii de jandarmi Rîmnic, cei aproape 600 de ță-

51 Arh. St. București, fond Comitet agrar, Rîmnicu-Sărat, dosar 28/1923 f. 8 și urm.; „*Dimineața din 8 VIII 1923*.”

52 Vezi Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921 jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 2/1922-1940, f. 40 și 97; „*Tribuna Rîmnicului*” (Rîmnicu-Sărat) din 20 V 1927.

53 Arh. St. București, fond Comitet agrar, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 28/1923, f. 53, 67-68.

54 *Ibidem*, f. 71. Vezi și „*Dezbaterile Adunării Deputaților*” ședința din 8 II 1927, p. 1102.

55 Vezi Arh. St. Buzău, fond Cameră agricolă jud. Rîmnicu-Sărat, dos. 81/1921-1931, f. 113 și urm.; dosar 40/1920; dosar 131/1923; dosar 168/1926; dosar 215/1927; dosar 260/1929-1934; dosar 264/1929-1934.

56 Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1920, f. 11 și 25; „*Curierul judiciar*”, București, an XXXVII (1928), nr. 42 din 9 decembrie, p. 664-671.

57 Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat dos. 45/1930, f. 11 și urm.

58 *Ibidem*, f. 11-12 și 23; Arh. St. Buzău, fond Prefectura județului Rîmnicu-Sărat, dosar 239/1930, f. 172-173.

59 Arh. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 24, 30-31.

60 *Ibidem*, f. 24 și 31.

rani au fost evacuați de pe teren, evitându-se astfel o încăierare între taberele aflate în conflict⁶¹.

În aceeași zi, 24 martie 1930, prefectul ruga pe subsecretarul de stat la agricultură, Virgil Potircă, să recunoască drept legală hotărîrea din 1927 a Tribunalului care confirma dreptul de proprietate al moșnenilor⁶². Legiunea de jandarmi, cercetînd conflictul, aprecia starea de spirit din localitățile menționate ca „foarte încordată”, din care cauză propunea garnizoanei din Rîmnicu-Sărat să detașeze la Grebănu 30 de soldați, pe lângă cei 20 de jandarmi ce îi olerea legiunea⁶³. Am recurs la aducerea jandarmilor la Grebănu — raporta comandantul companiei din Rîmnic Parchetului Tribunalului — „**pentru considerațiunea că sîntem sceptici în ce privește soluționarea tranzacțională care ar putea-o da Ministerul Agriculturii și Domeniilor față de faptul că obștenii ambelor tabere, momîți cu fel de fel de făgăduieli de ani de zile și cu un lung considerabil (sic !) de prezentări în fața diferitelor instanțe, față de o soluțiune care n-ar pune capăt imediat litigiului, ar risca orice ca să-și aproprie acest pămînt**”⁶⁴. La rîndul său, prefectul avertiza ministerul agriculturii că chiar dacă va fi aplanat cu forța armată, conflictul „**va renaște cu certitudine în orice zi cînd jandarmii ori armata nu ar mai putea ocroti pe cei ce vor fi indicați de D-voastră că trebuie să stăpînească pămîntul**”⁶⁵.

Delegații moșnenilor la anchetă au declarat că vor ocupa pămîntul cu forța și că vor prefera să moară decît să părăsească loturile⁶⁶. La data de 28 martie 1930, cînd termenul pentru obținerea răspunsului M.A.D. expira, au ieșit pe cîmp grupe răzlețe din ambele tabere, care au fost împrăștiate de șeful secției de jandarmi Grebănu⁶⁷. În aceste condiții, garnizoana militară Rîmnic a pus la dispoziția prefecturii, pentru a se deplasa la Grebănu, 80 de soldați și o grupă de mitraliere⁶⁸.

Tocmai cînd armata era concentrată la Putreda și Grebănu, Comitetul agrar a reluat în discuție exproprierea proprietăților generalului Soutzo, lăsîndu-i o cotă de 400 ha cultivabile, plus neexpropriabilele⁶⁹. Nemulțumiți de hotărîrea Comitetului agrar, țărani au încercat în aprilie 1930 să are moșia cu forța dar armata a intervenit tot de atîtea ori⁷⁰. În fața acestor acțiuni, ministrul de justiție, dr. Voicu Nițescu avertiza, la 17 aprilie 1930, ministrul agriculturii că nu își asuma nici o răspundere pen-

61 Ibidem, f. 31.

62 Ibidem, f. 30.

63 Ibidem, f. 31; Arh. St. Rîmnicu-Sărat, fond Prefectura jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 239/1930, f. 171.

64 Arh. St. București, fond. Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 31-32.

65 Arh. St. Buzău, fond Prefectura jud. Rm. Sărat, dosar 239/1930, f. 181.

66 Ibidem, f. 185.

67 Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat dosar 45/1930, f. 31.

68 Arh. St. Buzău, fond Prefectura jud. Rîmnicu Sărat, dosar 239/1930, f. 186.

69 Arh. St. Buc., fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu Sărat, dosar 2/1922-1940, f. 21-22 și 33.

70 Vezi Arh. St. Buzău, fond Prefectura jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 239/1930, f. 192 și urm.

tru evenimentele ce ar fi putut surveni în localitate, dacă acesta nu va da o soluție pentru liniștirea taberelor⁷¹. Dar, subsecretarul de stat la agricultură a comunicat Ministerului de Interne că hotărârile de expropriere cu privire la moșia Grebănu erau definitive și că ele trebuiau respectate așa cum fuseseră pronunțate⁷².

Ministerul Agriculturii a încercat să atribuie moșnenilor din Putreda pământ în alte localități în contul terenului expropriat de la ei, dar mandatarii obștii au refuzat o asemenea soluție⁷³. Ca urmare a deciziei ministeriale, în primăvara anului 1930 țăraniii împroprietăriți la Grebănu și Putreda au fost puși în posesie definitivă⁷⁴. Moșnenii au refuzat însă să recunoască legalitatea lucrărilor, intrînd, la 5 noiembrie 1930, cu plugurile și începînd să are terenurile atribuite ca loturi de casă locuitorilor din Grebănu, Homești, Herăști și Putreda⁷⁵.

Nemulțumirea moșnenilor a sporit în anul următor, după ce au aflat că prin definitivarea lucrărilor de reformă agrară moșierului i s-au expropriat cu 1 129 ha mai puțin decît prevedeau hotărârile instanțelor⁷⁶. Încercările de a ocupa la 12 și 21 septembrie 1931 acel teren au fost împiedicate, ca și în anii anteriori, de armată⁷⁷. În aceste condiții, moșnenii redeschid proces împotriva lui D.C. Soutzo, pe care îl cîștigă în 1932, dar prin încălcarea autorității de lucru judecat⁷⁸.

Lucrările de împroprietărire din 1931 au rămas însă definitive. Moșnenii deși cîștigaseră prin procese cauza, în fapt o pierduseră. Numărul mare de procese purtate de ei, începînd din 1923, au îndatorat obștea cu sume fabuloase față de avocații care le asiguraseră apărarea. Locuitorii din Putreda au încercat, în aceste condiții, să li se recunoască pe numele lor valoarea rentei de expropriere pentru cota de teren ce forma proprietatea obștii⁷⁹. Dar prețul exproprierii a fost depus în continuare pe numele proprietarului aparent, D.C. Soutzo⁸⁰.

După 1932, moșnenii au reușit să obțină înscrierea rentei și pe numele obștii. Dar cota-parte ce le revenea în contul pămîntului expropriat nu putea să acopere decît o sumă neînsemnată din datoria ce o contractase obștea la cei 15 avocați, care se ridica la peste zece milioane lei⁸¹. Deve-

71 Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 26.

72 Ibidem, f. 30; „Tribuna Rîmnicului” din 20 V 1930.

73 Verzi Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 45/1930, f. 25; „Tribuna Rîmnicului” din 20 V 1930.

74 Arh. St. Buzău, fond Camera agricolă jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 263/1929, f. 2 și urm..

75 Idem, fond Prefectura jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 239/1930, f. 296; dosar 232/1930.

76 Idem, fond Camera agricolă jud. Rîmnicu-Sărat, dosar 270/1930-1943, f. 73.

77 Idem, fond Prefectura jud. Rîmnicu Sărat, dosar 233/1931, f. 6-7.

78 Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rîmnicu Sărat, dosar 2/1922-1940, f. 40.

79 Ibidem, f. 43 și urm.

80 Ibidem, f. 40 și 42.

81 Localnicii au declarat că moșnenii se angajaseră față de avocați să le achite, în contul cheituielilor de judecată, o treime din întinderea pămîntului lor. În 1934, de pildă, obștea se afla în judecată cu avocații Istrate Micescu și S. Jugureanu pentru suma de 5 193 000 lei (idem dosar 37/1930-1937, f. 34).

nind insolvabili, moșnenii au fost acționați în justiție de către foștii lor apărători⁸². O parte din datoriile obștii au fost acoperite din suma ce se cuvenea ei în contul expropriării: o alta prin înstrăinarea unor pământuri stăpînite în indiviziune⁸³. Documentele cu privire la acest din urmă aspect nu au suficientă claritate pentru a ne permite a urmări cu precizie modul cum „apărătorii” moșnenilor s-au substituit în proprietari ai pământului devălmaș. Fapt este că, după 1935, cîțiva dintre avocații obștii, între ei, Ioan Rădulescu, Ștefan Ciocirdel, Constantin C. Brăescu, erau proprietari la Putreda⁸⁴, neputîndu-se însă preciza dacă terenul lor fusese anterior de fapt numai al moșnenilor, sau și al acestora și a lui Soutzo, căci după 1933, atît marele proprietar⁸⁵, cît și țaranii procedaseră la vînzări de pămînturi⁸⁶.

Cedarea unor terenuri de către conducerea obștii Putreda, în contul onorariului, avocaților a generat printre moșneni nemulțumiri continue și numeroase atacuri asupra pămîntului pierdut pe această cale. Cu concursul mandatarilor obștii, avocații au reușit însă să încheie, la 3 martie 1939, un act tranzacțional, autentificat de Judecătoria mixtă Rimnicu-Sărat, la 4 martie 1939, prin care se delimitau hotarele proprietăților din satul Putreda Mică, unde avocații primiseră terenul. Semnatari se angajau să nu conteste la nici o instanță autenticitatea și valabilitatea lui, iar suspendarea actului nu se putea face decît în urma depunerii unei cauțiuni de 200 000 lei, oricare ar fi fost motivul disputei⁸⁷. Dar, prin tranzacția din martie 1939 litigiile financiare ale obștii nu au fost lichidate⁸⁸.

Ulterior, Ștefan Ciocirdel a cumpărat pămîntul celorlalți avocați⁸⁹ și proprietățile lui D.C.Soutzo⁹⁰. În aprilie 1942, noul proprietar al moșiei Grebănu anunță scoaterea la vînzare a terenurilor sale. În aceste condiții, în satul Putreda Mică se constituie obștea de cumpărare și arendare „Străjiștea”⁹¹, formată, în bună parte, din moșnenii care pierduseră pămîntul, pentru a participa la cumpărarea fostei lor proprietăți. Dar sătenii nu au putut să strîngă decît o sumă de 300 000 lei⁹², care echivala cu pretul a mai puțin de 4 ha, nici să realizeze un împrumut și nici să determine pe moșier să eșaloneze plata terenului pe mai mulți ani, astfel că tranzacția nu s-a putut încheia.

82 Idem, dosar 2/1922-1940, f. 80 și 105.

83 Vezi Obștea Străjiștea—Putreda, jud. Rimnicu-Sărat, f. 35 (dosar aflat în posesia autorului).

84 Ibidem, f. 2 și 7.

85 Ibidem, f. 1-2; Arh. St. Buzău, fond Tribunalul jud. Rimnicu-Sărat, dosar 257/1933, f. 2.

86 Obștea Străjiștea—Putreda, jud. Rimnicu-Sărat, f. 38.

87 Ibidem, f. 1-4. Prin tranzacția din martie 1939, unul dintre beneficiarii lui, C. Brăescu, a obținut și dreptul asupra subsolului. Acesta avea o rafinărie la Ploiești (Vezi Ministerul Industriei și Comerțului, *Indicatul industriei românești*, 1925, București, Ed. Import-Export, 1925, p. 238).

88 Arh. St. București, fond Reforma agrară din 1921, jud. Rimnicu-Sărat, dosar 2/1922-1940, f. 97.

89 Obștea Străjiștea—Putreda jud. Rimnicu-Sărat, f. 21-23.

90 Ibidem, f. 23-25.

91 Dosar cu obști sătești, jud. Rimnicu-Sărat, 1942 (Dosar aflat în posesia autorului).

92 Obștea Străjiștea — Putreda, jud. Rimnicu-Sărat, f. 5.

În concluzie, informațiile documentare cu privire la satele Putreda atestă existența unei proprietăți devălmașe încă din prima jumătate a secolului al XVI-lea. În decursul veacurilor, dar mai cu seamă începînd de pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea are loc un proces de aservire a țărănimii libere, prin atacarea de către boierul din satul vecin a proprietăților moșnenești. Cu toată împotrivirea țăranilor, mulți dintre ei și-au pierdut loturile.

După intrarea în vigoare a legii pentru reforma agrară din 1921, moșierul a inclus în pămîntul expropriat și loturile moșnenilor. Numeroasele procese cîștigate de săteni nu au dus la restabilirea de fapt a stăpînirii pămîntului de către ei. Mai mult, ei au fost siliți să-și vîndă loturile pentru a achita sumele cu care se îndatoraseră la avocați, astfel că în preajma reformei agrare din 1945 ei se aflau într-o situație mai complicată decît cea anterioară reformei din 1921.

**HORIA GIURGIU | MÎNZĂLEȘTI-
FILE
DE
MONOGRAFIE**

MÎNZĂLEȘTI – FILE DE MONOGRAFIE

Harta Țării Românești, întocmită de Stolnicul Constantin Cantacuzino în 1700, ne dă, deși foarte sumar, prima imagine cartografică asupra ținutului. Pe teritoriul care aparține azi comunei Mînzălești însă, de o parte și de alta a riului Slănic, nu apare nici o așezare sătească, deși actele vremii atestă existența lor. Lipsa acestora de pe hartă poate fi explicată prin faptul că autorul n-a trecut în lucrarea sa decît satele mai mari sau mai cunoscute, prin prezența în apropierea lor a unei mănăstiri sau a unui fenomen al naturii, cum era „Focul Viu“ pentru satul Lopătari. Satele din cuprinsul comunei Mînzălești, nu erau nici mari și nici adunate pe un spațiu restrîns, în drumul călătorilor. Locuințele lor erau risipite prin micile poduri oferite de terasele vechi ale Slănicului sau de văile afluenților săi și foarte adesea se aflau ascunse sub mantia deasă a codrilor seculari din acele timpuri. Zona coniferelor, indicată prin schițarea unor brazi, începe chiar de pe teritoriul comunei, iar munții, prezentați în forma unor movile, sînt înșirați de-a curmezișul Carpaților, pînă la hotarul cu Transilvania. De-a lungul acestui lanț de munți, cunoscuți din vremurile cele mai îndepărtate prin pășunile plaiurilor lor, folosite mai ales de păstorii ardeleni, găsim cîteva căsuțe (semne convenționale) cu mențiunea: „schituri de monahi“. Aceste schituri de călugări sînt desigur vechile „sihăstirii“ ce existau în munții Buzăului, probabil cu mult înainte, în apropierea hotarului cu munții Vrancei și a drumului plaiului sau al oilor.

Prima dintre aceste sihăstirii, așezată spre nord-est de satul „Lopătari“, nu departe de izvoarele Slănicului și cele ale Rînnicului-Sărat, pare a fi fost pe locul actualei Mănăstiri Găvanu din comuna Mînzălești, care apare astfel ca cea mai veche construcție bisericească din aceste locuri.

Lucrarea generalului rus, F.G. Bauer, „**Memoires historiques et geographiques sur la Valachie**“, tipărită la Frankfurt și Leipzig în 1778, prezintă unele toponimice de pe Slănic, fără a da amănunte. Astfel despre : Manshesty (probabil Mănești), Pojana Skuntzi (Poiana Ascunsă), Wali Purculi (Valea Porcului), Wali Ursuli (Valea Ursului) și Tressioara (Trestioara) spune doar că sînt moșii, proprietăți (fonds de terre) și nimic mai mult. Medenicul (Menedicul) este amintit împreună cu Funtata (Fundata) și Zmiești (Zmeești) ca așezări părăsite („des habitations delaisseés“) Pentru Valea Jghiabului folosește denumirea veche, Stirse (Sturzea), întrebuințată atunci pentru cursul inferior al acestei gîrle.

Harta militară austriacă din 1790¹, întocmită în vederea războiului cu turcii, înfățișează Valea Slănicului cu afluenții săi, satele cu bisericile și drumurile, importante și din punct de vedere militar, cu oarecare precizie. În această lucrare sînt trecute, pentru prima dată, cele mai vechi așezări satești din comună: Monest (Mănești) și Timest (Ichimești), așezate pe malul stîng al Slănicului, așa cum sînt și astăzi, prima la confluența pîriului Biszanka (Bisoca) cu Slănicul iar a doua, mai în amont, la răsărit de vărsarea pîriului Sturzea în Slănic.

Satele sînt notate printr-un număr de liniuțe sau puncte roșii pentru a arăta numărul locuințelor și totodată întinderea așezării. Bisericile, cîte una pentru fiecare din satele amintite mai sus, cum și pentru cele din apropiere : Lapadar (Lopătari) și Vintili Voda (Vintilă Vodă), ca și Mănăstirea Găvanu, sînt notate tot cu roșu prin semnul convențional obișnuit în lucrările geografice. Satul Monest (Mănești) dovedit și prin alte mărturii scrise ca cel mai vechi din cuprinsul comunei, este înregistrat prin aproximativ 10 gospodării, iar Timest (Ichimești) numai prin 4. Satele despre care am vorbit pînă acum, Monest și Timest, erau locuite de moșneni (țărani liberi). Erau sate moșnenești. Harta ne prezintă și un sat de țărani dependenți (clăcași). Acesta, spre deosebire de cele moșnenești, este înfățișat cu locuințele mult mai risipite, împrăștiate în interiorul și spre izvoarele pâranelor ce străbat moșia Poiana Ascunsă, pe care gospodăresc și al cărui nume îl poartă. Așezarea are aproximativ 18 gospodării. Drumurile sînt de trei feluri :Cel care urmează Valea Slănicului este notat, între orașul Buzău și satul Beceni, prin două linii paralele iar mai departe, în amont, pînă la Lapadar (Lopătari) cu o singură linie. Din aceasta pornesc drumurile secundare, înscrise printr-o linie punctată și care urmează cursul pîraielor, cum este cel care duce pe Valea Sturzei, pînă la Mănăstirea Găvanu. Tot printr-o linie punctată sînt însemnate și drumurile care urmează plaiurile dealurilor și ale munților.

Cel mai însemnat dintre acestea coboară de pe plaiul Umbrărelului și dealul Bumbarului, în Valea Slănicului, la confluența cu gîrla sau pîriul Sturzea, iar mai departe, după ce trece printre cele două lacuri mai mari ale platoului Menedic, urcă pe muntele Breszoi (Breazău) la 1 245 m. altitudine, de unde, după ce întilnește și alte drumuri de munte duce peste plaiurile alpine pînă în Transilvania.

La satul Bisoca din apropiere, trecut cu șase gospodării, se poate ajunge, fie pe Valea Sturzei fie pe drumul mai scurt ce duce peste dealurile cuprinse între satul Timest (Ichimești) și vîrfurile Bisouka (Bisoca). Cetatea Vintilă Vodă este bine înscrisă printr-un patrat roșu, pe malul drept al Slănicului, la limita de nord-vest a unui platou (Dealul Răghinilor), ale cărui pante coboară prăpăstios în albia riului.

Pîriul Mavra, format din izvoarele versantului drept al Slănicului și care-și termină cursul în fața satului Monest (Mănești), este notat cu vechea sa denumire „Valea Ursului“, folosită pe acele vremuri.

Harta militară austriacă din 1790, a fost întocmită după toate regulile posibile atunci, cerute de nevoile unei acțiuni militare, cu semnale,

Specht olwist militärische karte der kleinen oder Osterreichischen und grossen Walachei, 1790.

puncte trigonometrice pentru calcularea distanțelor și fixarea cu oarecare precizie a virfurilor mai înalte ca: Breszoj (Breazău), Biszouka (Bisoca), B. Mocyar (Mociaru), B. Puscar (Pușcărie), B. Podur, etc. a așezărilor sătești cu bisericile lor, cum și a Mănăstirii Găvanu.

De atunci a rămas, probabil, la locuitorii din comună, toponimicul : „Momia Neamțului“, pentru punctul cel mai înalt de pe „Piscul Păcurilor“, folosit pînă spre sfîrșitul secolului XIX.

În 1864 apare harta : „România meridională“, întocmită de Carol Popp de Szathmary. Autorul folosește pentru a indica locuințele așezărilor sătești aceleași semne convenționale, liniute sau puncte roșii, ca și în harta de mai sus. Deși mai bogată în informații totuși lucrarea lui Carol Popp de Szathmary nu are precizia hărții militare austriece.

Satele sînt înșirate, aproape continuu, pe ambele maluri ale Slănicului, începînd cu Schei din comuna Vintilă Vodă și pînă la Malul Roșu din comuna Lopătari. Cetatea „Vintilă Vodă“ este notată tot prin un patrat mic, roșu. În spațiul de astăzi al comunei Mînzălești sînt menționate satele de moșneni : Minesci (Mănești), Righinesci (Răghinești), Miorica, La Peri (Valea Perii), Ghizdita, Boidicu (Bădicu) și Mândianesci (Mînzălești). Se observă unele greșeli cu privire la fixarea pe hartă a denumirii unor sate. Astfel satele : Righinesci (Răghinești) și Boidicu (Bădicu) nu se găsesc la grupul de locuințe corespunzător. Mândianesci (Mînzălești) însă apare pe versantul stîng al girlei Sturzea, aproape de Valea Bădicului, potrivit,

Vasile Ursache, țaran din satul Ciomagi, în fața casei sale și lângă boulenii lui, înjugăți la car, gata a porni la drum — Iulie 1935 —

probabil situației de atunci. Satele : Ichimești, Ciomagi și Cotoarea apar numai prin grupurile lor de locuințe, pe locurile unde se află și în prezent.

Pe Valea Sturzei se găsesc locuințe rare, înșiruite doar pe cursul său inferior, pînă la Gura Bădicului. Gura Jghiabului, Plavățu și Cireșu sînt menționate numai prin cîte o singură gospodărie, fără să se arate denumirile lor. Bisericile satelor nu sînt înscrise. Doar „Mănăstirea Găvanu“ este trecută, însă numai prin denumirea sa, la izvoarele pîriului al cărui nume poartă.

Satele clăcașilor : Săreni, Bisceni, Trestioara și Buștea apar, pentru prima dată, ca așezări adunate, pe locurile stabilite prin reforma agrară din 1864. Primele două nu sînt arătate prin denumirile lor noi, Săreni și Bisceni. Se mai păstrează pentru ele, pe hartă, denumirile moșiilor pe care au apărut : „Poana Ascunsă“ și „Meledic“.

Legătura între sate se făcea prin drumul natural de pe Valea Slănicului și a afluenților săi mai însemnați. Nu este indicat pe hartă decît prin cursul, riului. Din Valea Slănicului se desprinde, la confluența cu gîrla Sturzei, drumul, tot natural, al plaiului, notat prin o linie punctată. Acesta, după ce traversează platoul Meledic (mai înainte Menedic), urcă pe lîngă satele de clăcași : Trestioara și Buștea, pe vîrfurile muntelui Breseu (Breazău 1245 m), iar de aici duce mai departe, peste alte culmi și plaiuri, cum arată și harta militară austriacă, pînă în Transilvania, în direcția localității Covasna.

„Munți mai însemnați, indicați prin denumirile lor : M. Breseu (Breazău), Măceșu (pe al cărui plai este menționată o stîină, „stîina Măceșiu“), Mălușelu, Curcubăta Mare, Curcubăta Mică, Cireșu, Bisoca, Cînta (Țînta), Pițigoiu (Cerchezu sau Cherchezu) și Bercania (Bercioaia).

În cuprinsul comunei Mînzălești existau două feluri de proprietăți : ale moșnenilor, care le foloseau în devălmășie și ale fostei Mănăstiri „Vintilă Vodă“, rămasă în cele din urmă pe seama Episcopiei din Buzău, care le stăpînea și exploata, pînă la secularizarea averilor mănăstirești (1863), fie direct, prin călugării greci, fie prin arendare.

Vadurile de moară și piuă de pe moșiile foste ale mănăstirii, erau arendate deseori unor meșteri de mori sau oameni de afaceri care, în localul morii, țineau și circiumă pentru vînzarea băuturilor.

Arendarea se făcea, de obicei, pe mai mulți ani, iar condițiile impuse de stăpînul vadului, care era și loc de popas pentru călători, erau de așa natură, încît să nu aducă prejudicii în vînzarea produselor de la circiuma mănăstirii.

Vadul Ursuleștilor, din marginea satului Mănești, era, se pare, printre cele mai des cercetate de săteni. Aici existau, în secolul XIX, mărturisesc unii bătrîni, două mori : una a Mănăstirii, ajunsă după 1863, a statului și una a moșnenilor.

Dăm în continuare, în copie, după originalul păstrat la Arhivele Statului din București, actul prin care Kesarie, episcop al Buzăului, dă voie logofătului Radu Popescu din Mănești, să facă pe moșia Episcopiei, Mănăstirea Vintilă Vodă, ca embaticar, o morișcă și o piuă, în vadul numit al Ursuleștilor, pe apa Slănicului.

1835, ianuarie 1

(Pecelluit logofătului Radu din Mănești) (1).

Kesarie, cu mila lui Dumnezeu, episcop. Buzăului.

Printr-acest pecelluit al nostru dăm voe (logofătului Radu Popescu, (1), ca să-și facă pă moșia sf. episcopii, Mănăstirea Vintilă Vodă, o moșișcă și o pivă în vadul ce s-au numit al Ursuleștilor pă apa Slănicului, (cu locu) (1) de casă pentru șederea morarului sau a cărciumarului, să vînză vin și rachiu, ce să va putea lingă acestea, nesupărat de altcevași ale moșii, însă vinu și rachiu, la măsurile vînzării de va voi, are voe să pue și mai sus de cum să va vinde la cărciuma mănăstirii, iar mai jos nu ; să-și ia și lemne moarte din pădure, pentru încălzitul acestor (binale) (1) pentru care după așezămînt ce prin bună învoială s-au făcut, să aibă a plăti embatic pă fiecare an cîte lei una sulă, începîndu-să răspunderea de la Sf. Vasile II. 1835 neîncetat, în cîtă vreme va urma cu răspunderea embaticului. Și de să va dărăpăna după vremi și va răspunde embaticu, să și le prefacă, avîndu-și stăpînirea neclintită, chibzuind la clădirea acestora să nu aducă supărări cu înecătură morilor din sus și din jos, căci într-alt chip va plăti orice pagubă.

Drept aceea i s-au dat la mîna acest pecelluit spre arătare și doavada așezămîntului acesta (2).

1835, genr. 1.

1 Întregit după copia păstrată în Condicta Mănăstirii Monedic.

2 Pe malul stîng al Slănicului, la marginea cătunului Mănești, în vechiul Vad al Ursuleștilor astăzi, „Cura Mavrei”, se mai păstrează încă localul folosit pentru cărciumă la moara moșnenilor, local care servea și ca pivniță sau beci pentru casa morarului sau a cărciumarului. Construit din zid, cu piatră adusă din riu și din birne groase de gorun (stejar), prinse între ele cu cuie de lemn, s-a păstrat în condiții destul de bune. Ușa largă, încadrată cu grinzi groase tot din gorun, cioplite cu securea, păstrează pe birna de deasupra, în colțul din dreapta, o scurtă inscripție cu litere chirilice, care se termină cu data: „7 april. 1861”. Pe partea din stînga se află numai două litere: „BA...”, probabil inițialele numelui: „VA (sile Dirstarul), ultimul dintre foștii stăpîni ai morii.

În prezent, proprietară a locului și a localului este Ilinca Stoica Vasile și copiii săi Băieții s-au mutat în orașul Buzău și și-au schimbat numele de familie din „Vasile” în „Vasilescu”. Fiica sa Maria, căsătorită cu Ion Ursache și-a construit locuință nouă pe pămîntul rămas de la părinți, lîngă fosta casă a morarului sau a cărciumarului.

Din fostul local al morii, care era ceva mai aproape de albia riului, n-am mai găsit decît două pietre mari rotunde, de moară, așezate una lîngă alta, parcă anume, ca să vegheze la intrarea în casa fostului lor stăpîn.

29 iulie 1972

**PAMEIL GEORGIAN | GURA TEGHI-
| SAT
| DE
| CORDON**

GURA TEGHII-SAT DE CORDON

Gura Teghii face parte din județul Buzău de la 1845, când județul Săcuieni, în care s-a aflat, pînă la acea dată, a fost desființat și împărțit între județele limitrofe : Prahova și Buzăul¹. Din județul desființat, Buzăului i s-a repartizat partea răsăriteană alcătuită din trei plăși : Să-rata, Tohani, Cîmpul și trei plaiuri : Slănic, Pîrscov și despre Buzău².

Gura Teghii făcea parte din plaiul despre Buzău, fiind așezată în regiunea muntoasă, alături de hotarul nordic format din munții Carpați. Acest hotar carpatic era împărțit în cordoane. Pe cordonul al 45-lea era așezată Gura Teghii care se găsea sub ascultarea Pontului Bratocea. Sa-tele care se găseau lîngă cordon se numeau sate cordonate sau sate de cordon. În afară de Gura Teghii, tot în județul Buzău, sate cordonate mai erau : Nehoiașul și Bîsca Rusilii³ ; Chiojdul de Bîsca, Goideștii și Lo-pătarii fiind considerate tot sate de cordon, ca unele ce aveau stăpîniri în munții Cordonului⁴.

Cercetările pe care le-am făcut, în legătură cu alcătuirea monogra-fiei comunei Gura Teghii, mi-au confirmat că satele cordonate și locui-torii lor aveau anumite obligații și drepturi în legătură cu așezarea lor pe cordon⁵.

Din satele de cordon se recrutau tinerii care erau instruiți spre a deveni grăniceri pe cordon, recrutarea făcîndu-se de obicei toamna, în tîrgul Vălenii de Munte. Comandirul Pontului Bratocea făcea cunoscut subcîrmuirii Plaiului despre Buzău ziua cînd era fixată operația recrutării, iar subcîrmuirea dădea ordin de urmare la Sfatul Satului.

În 1854, Sfatul Gura Teghii a primit ordin secret al subcîrmuirii cu nr. 481 din 31 octombrie, în care se punea în vedere să prindă pe tinerii cei mai buni și cei mai cu stare, pentru completarea numărului grănicer-ilor, diminuat prin morți, fugiți și nedestoinci și să-i trimită la Vălenii de Munte „care — scrie ordinul — **dînd urmare mai sus cifratei adrese, se scrie sfatului cu strășnicie ca în secret, în taină, să se prindă toți acei**

1 ZAHARESCU ECATERINA, Vechiul județ al Saacului, în *Buletinul societății de geografie*, Tom XLI, 1922, p. 147-173.

2 *Buletin Gazeta Oficială*, vol. II, nr. 155, an 1844, decembrie 22, p. 617.

3 Documente din 1854. (Documentele citate se află în colecția autorului).

4 Numele de comună datează din 1863; pînă atunci satele erau grupate în jurul unui sat de reședință, în care era Sfatul Sătesc.

5 Doc. 1 din 1854, Dosar 3.

tineri ce se vor afla în sat, în înțelegere cu căprarii de grăniceri, care toți acei tineri prinși să se ducă la Stabul Pontului în Văleni, însă prinderea lor să va face prin toate satele grănicere pînă la 3 octombrie viitor⁶. Dintre cei prinși. Comandirul alegea pe cei ce urmau să slujească în activitate și îi trecea în „catastife”.

Socotim că nu mai este nevoie de un comentariu asupra acestui sistem „secret” de recrutare.

În anul 1856, la 23 octombrie au fost trimiși la Văleni cinci tineri, însoțiți de un deputat⁷: în 1859, numărul celor recrutați a fost de 13⁷, în 1862 au fost recrutați zece tineri⁸.

Unii tineri căutau să scape de a fi înrolați ca grăniceri și trimiteau în locul lor „la recrutație” pe alții, inapți pentru serviciul militar. Această substituție a fost sesizată de subcîrmuire și, în aprilie 1864 a pus în vedere membrilor Sfatului, adică „deputaților” ca „să fie înaintați consiliului de revizuire adevărații tineri trași la sorti”. Cu un an înainte, în 1863, se găsiseră la revizie tineri inapți pentru serviciu, deși la recrutare fuseseră găsiți buni⁹.

Începînd cu anul 1864, recrutarea grănicerilor, nu se mai făcea la Văleni, pentru tinerii din satele cordonate din Plaiul despre Buzău, ci la Pătirleagele, — reședința subcîrmuirii¹⁰.

În operația recrutării se iveau greutăți și din cauza unor căprari de grăniceri, care abuzau de situația lor de executanți ai ordinelor, dînd prilej la acte anarhice. Așa este cazul unui căprar Stan Brînzică. Acesta împreună cu ceilalți căprari din Gura Teghii, a primit ordinul Comandirului Pontului Bratocea să se prezinte la Văleni, cu grănicerii, unde se afla inspectorul cordonului. Acesta avea ordin să facă o epurare printre grăniceri, înlăturînd pe cei nedestoinici, punînd în locul lor alți recruți din sat. Căprarul numit n-a așteptat să vină din partea subcîrmuirii acest ordin și la Sfat, „ca să ia pe recruții trebuitori și să-i ducă după poruncire”. El s-a dus la cîrciuma din mijlocul satului spunînd în gura mare că în noaptea ce va urma se va proceda la prinderea recruților pentru grăniceri. Dînd cu ochii de tinărul Dimian Sîn Leonte a pus mîna pe el, declarîndu-l prins. Acesta nu s-a sfiit să-i strige că de trei ani, căprarul îi ia bani, ca să-l lase nerecrutat și lui și altora, lăsîndu-i săraci. Oamenii, aflați în cîrciumă, au auzit discuția, iar cei tineri „numai ce nu și-au făcut vînt și au fugit”. Căprarul s-a dus la inspector și i-a spus că vornicul și deputații l-au împiedicat să prindă pe tineri. Apoi a întîlnit pe deputatul Bratu și s-a jurat „să fie afurisit de n-o trage cu pușca în scriitorul satului, ori în Gheorghe Cotici, sau îl v-a bate sau îi v-a ține calea și dă cu parul de omoară unul”. Sfatul a încunoștiințat subcîrmuirea „pentru a face cele de cuviință, mai înainte de a face vreo întîmplare de către asemenea oameni furioși¹¹”.

6 Doc. 22 din 1859, Dosar 4.

7 Doc. 41 din 1859, Dosar 2.

8 Doc. 6 din 1862, Dosar 1.

9 Doc. 8 din 1864, Dosar 3.

10 Doc. 59 din 1864, Dosar 3.

11 Doc. 10, din 1857, Dosar 4.

Unii tineri au găsit alt mijloc de a se sustrage din rîndul grănicerilor. Înainte de a fi luați în serviciu, aceștia săvîrșeau furtișaguri, astfel că erau judecați și, cei ce erau condamnați, erau luați din serviciul militar, ca să-și facă osinda în aresturile districtelor. De aici, cînd terminau executarea pedepsei, se întorceau acasă, bucuroși că au scăpat de serviciul militar. Dar, spune ordinul ministrului de interne nr. 38614 din 6 noiembrie 1862, — în urma propunerii Ministerului de război, „avînd în vedere că prin asemenea precugetate urmări din partea grănicerilor se cauzează anevoință la facerea recrutației, ba și cu lipsă în unele sate de tineri buni de serviciu“, se hotărăște „ca toți grănicerii dați în judecată pentru furtișaguri și acum liberi la casele lor să se înroleze... fără să li se considere anii de vechime ce i-a avut înainte“¹².

Grănicerii erau organizați în grupe, făcînd serviciul un anumit timp. Fiecare grupă era sub comanda unui căprar. O grupă făcea serviciul un anumit timp ; era apoi lăsată liberă și grănicerii, care o alcătuiau, veneau în sat și-și vedeau de gospodărie. În locul lor se duceau grănicerii altei grupe.

Pentru asigurarea disciplinei în rîndul grănicerilor, se luau diferite măsuri. Căprarii erau obligați să raporteze comandirului Pontului Bratocea, orice abatere în serviciul grănicerilor. Pentru menținerea ordinii, subcîrmuirea era obligată să conlucreze cu comandirul. În 1857, comandirul de la Bratocea încunoștiințează pe subcîrmuitor de plîngerile ce i-au fost făcute de unii căprari împotriva unor grăniceri, care fiind chemați la slujbă nu se supuseseră. În rîndul lui, subcîrmuitorul a încunoștiințat Sfatul sătesc, că „prin înaltul Ofis nr. 7 din anul 1852, la art. 5 se ordonă, ca, întimplindu-se a nu da unul din cordonași ascultare căprarilor, cînd sînt chemați la treburile slujbei și pentru ca să nu se pricinuiască niciodată lipsă la vreun pichet, din cauza paznicilor vînduți, se pune îndatorire deputaților, ca atunci cînd căprarii cer ajutor de la dînșii, să-l dea totdeauna, raportînd domnului Comandir, pentru a lua măsuri cuvenite, iar sfatul este obligat să execute întru totul ofisul din 1852“¹³.

Grănicerii schimbați de pe cordon și veniți în sat n-aveau voie să părăsească satul, fără știrea Sfatului și a căprarilor.

Și grănicerii, ca și ceilalți locuitori, nu puteau pleca din sat, fără bilet de drum eliberat de Sfat. Sfatul satului cordonaș era obligat să dea concurs pentru prinderea grănicerilor dezertori¹⁴.

Subcîrmuirea a primit de la Pontul Bratocea adresa semnată — pentru comandir — de praporcicul Gh. Popescu, la 21 septembrie, în care se spune : „În privința dezertării și lipsirii grănicerilor de la casele lor, cu onoare se împărtășește Onor. Subadministrației, măsurile luate în această privință de Onor. Minister Interior, după cererea Stabului și împărtășite pe cordonul nr. 45. Să se străjnicescă deputații satelor a nu slobozi bilete de drum pe mai mult termen decît 4 zile pînă la 12 zile ; aceasta însă prin știrea deputaților, să li se puie iarăși îndatorire, că pe

12 Doc. 9, din 1862, Dosar 1.

13 Doc. 28, din 1857, Dosar 4.

14 Doc. 28, din 1857, Dosar 4.

cînd grănicerii se află prin sate, deputații văzînd lipsa unuia de la locuința lui, fără a fi luat biletul de drum și care, după trecerea de trei zile, va vedea precum că nu s-a întors, atunci dimpreună cu căprarii să cerceze pe părinții lor, familia, frații, surorile cu mare atenție, a le da deslușire, unde și cu ce trebuință s-a dus și dacă peste patru sau cinci zile nu se vor întorce, să raporteze subadministrației locale, care și aceasta pe dată să execute cu străjnicie pe părinții sau rudele unor asemenea dezertori, ca uni ce negreșit trebuie să știe pentru dosirea lor, îndatorîndu-i prin severe măsuri, dictate de legi, a-i găsi și a-i da în primire comandurii, ca să-i întrebuițeze la strajă¹⁵.

Menționăm că biletele de drum erau obligatorii în toate satele, nu numai în cele cordonate. — potrivit cu ordinul Departamentului din Lăuntru nr. 3977 din 30 iunie 1855, trimis în copie de către subcîrmuirea Sfatului Gura Teghii, anexat la adresa nr. 3240 din luna iulie¹⁶.

Execuția familiilor grănicerilor plecați fără încunoștiințarea sfatului era de multe ori inumană. Un exemplu ni-l oferă cazul grănicerului Bogzoiu Gavrilă, care „dosind de mai multă vreme, deși a luat Sfatul măsuri pentru găsirea lui, nu l-a dovedit nicăieri“. Căprarul Avramescu Dumitru, însoțit de alți grăniceri, a venit la casa fugarului și a făcut „o însemnată execuție“, i-au strical tot acasă : au bătut pe părinții lui fără milă, l-au prins pe fratele fugarului, Stan Dinu Bogzoiu, l-au legat și l-au pornit pentru a sluji în locul celui fugar. Desigur că sătenii au fost indignați de această execuție, dar n-au cutezat să-și manifeste indignarea. Proprietarul Enache Popescu, însă, i-a chemat pe deputații sfatului și le-a spus că o să-i „bage în forme“, fiindcă au tolerat asemenea lucruri în sat, fără știrea subcîrmuirii. Deputații au scris atunci comandurii următoarele : „De aceea și noi, mai întii plecați facem cunoscut Domniei Voastre, spre observarea celor de cuviință și apoi, ca, în unire cu Subadministrația ca să știe aceasta și să ne păzim și noi regulele“¹⁷.

Tinerii satelor de cordon, recrutați pentru grăniceri, aveau dreptul ca, în timpul stagiului, să ceară scutirea de dări către Stat a părinților lor. Grănicerii orfani puteau cere scutirea unui consătean de-al lor, însă cei ce cereau nu trebuiau să aibă vîrsta de 25 de ani împliniți¹⁸.

În anul 1862 erau 33 de grăniceri din Gura Teghii, care beneficiau de această scutire de dări¹⁹.

Sfatul satului de cordon Gura Teghii era obligat să ia seama să nu îngăduie, sub nici un motiv, trecerea peste graniță a călătorilor supuși austrieci, decît numai cu pașapoarte vizate. În legătură cu această obligație, subcîrmuirea a trimis Sfatului la 26 ianuarie 1857, ordinul pentru paza graniței, în conformitate cu ordinul Departamentului Dreptății prioritar la viza pașapoartelor²⁰.

15 Doc. 37, din 1857, Dos. 4.

16 Doc. 37, din 1857, Dos. 4.

17 Doc. 31, din 1857, Dosar 4.

18 Doc. 25 din 1862, Dosar 1.

19 Doc. 2 din 1862, Dosar 4.

20 Doc. 11 din 1857, Dosar 4.

Sfatul era obligat să predea, la cererea Comandirului, pe grănicerii care nu se prezentau la serviciu, cînd venea rîndul schimbului lor²¹, iar Comandirul le aplica acestora „legile ostășești”²².

În anul 1855, — deci după 7 ani de la revoluția din 1848, în luna februarie, Sfatul Gura Teghii a primit un ordin secret din partea subcîrmuirii, cu următorul cuprins : „**Prea înaltele dispoziții, luate încă din anul 1849 și publicate prin Buletinul Oficial al aceluiaș an, cu nr. 63 în privința persoanelor a căror intrare în Principat le este poprită, urmînd a se păzi întru toată a lor întregime, subcîrmuirea, pe temeiul poruncii Înaltei Cîrmuiri nr. 1852 pune serioasă îndatorire acelu Sfat să aibă cea mai deaproape îngrijire spre a nu îngădui intrarea în Principat, prin ponturile acelu sat sau vreo potecă tainică, sub nici un cuvînt și cu orice fel de pașaport măcar, nici unul din cei cuprinși în alăturata listă, avînd asemenea în grijă de a nu se putea strecura în țară prin niscaiva locuri sau alte mijloace, căci va trage Sfatul la neiertată răspundere, iar că veți fi întocmai următori să trimiteți la subcîrmuire dovadă**”. (1855 februarie 17, nr. 739).

În listă erau trecuți următorii : Ion Eliade Rădulescu, Maior Tell, N. Golescu, Ștefan Golescu, Cezar Boliac, Grigore Grădășteanu, Constantin Rosceti, Constantin Băleanu, Grigore Ipătescu, Ioan Voinescu, Dimitrie Bolintineanu, Alexandru Ene, Ion Znagoveanu, Ion Brătianu, Ionescu Moldoveanu, Nicolae Apolonie, Gheorghe Magheru, căpitan Pleșoianu, Alexandru Golescu, Ion Ghica, Radu Golescu, Ioan Bălăceanu, Popa Șapcă, Petrache Nenisor, Alexandru Paleologu, Peretz, Dimitrie Brătianu²³.

Sfatul sătesc avea obligații față de grăniceri și de pichete. Deputații trebuiau să controleze lunar puștile grănicerilor și pe cele particulare, pentru a vedea cum sînt îngrijite și să raporteze subcîrmuirii constatările făcute.

Pichetele de pe graniță erau de două categorii : unele de vară, altele de iarnă. Cele de iarnă erau mai multe la număr, ca cele de vară. Între pichete erau poteci de legătură, cunoscute sub numele de linii. Pichetele erau sub comanda militară a unui ofițer, care rezida la pontul unei trecători, unde era și vama.

Întreținerea pichetelor, reparația și aprovizionarea lor cădeau în sarcina locuitorilor cordonăși. În 1852, la 17 octombrie, cordonășii din Gura Teghii terminaseră „tot merimetul” pichetului de la Coceanu, precum și linia între pichetul Coceanu și pichetul Balabanu, „după planul dat de stăpînire”²⁴. Subcîrmuirea a poruncit ca toți oamenii din Gura Teghii să facă lucrările de reparații și la pichetul și linia Balabanu, care cădeau în sarcina celor din Goidești și Brăești.

„Destule sarcini am avut — a răspuns Sfatul — pe care le am lucrat, fiecare locuitor făcînd cîte 16 zile la acea linie și încă și acum, mai în toate zilele sînt locuitori pe acea linie, că este loc de munte și să rup malurile și bat vînturile și rup copacii peste acea linie și apoi, dacă noi

21 Doc. 2 din 1864, Dosar 3.

22 Doc. 2 din 1864, Dosar 3.

23 Doc. colecția autorului.

24 Doc. 4 din 1852, Dosar 1.

am da din locuitorii acestui sat acolo ajutor, a noastră linie rămîne în amotîre”²⁵.

Cu tot protestul acesta, deputații Sfatului au comunicat subcîrmuirii după cinci zile, la 10 noiembrie 1852, că au fost ei cu oamenii la Balabanu și au făcut : „Pichet de ispravă”. În privința liniei raportează că au făcut o înțelegere cu cordonașii din satul Bisca Rusilii să facă o parte din linie, iar cei din Gura Teghii vor face două părți²⁶.

În anul 1854, duminică 2 mai, căprarii schimbului II, fiecare cu 11 grăniceri, trebuiau să fie prezenți la pichetele de vară pentru paza cordonului, avînd grijă să nu îngăduie trecerea printre pichete nici a vitelor, nici a pasagerilor, care trebuiau să treacă numai prin cele două ponturi, de la Bratocea și Valea Buzăului, destinate de stăpînire. Deputații Sfatului au luat în primire pichetele de iarnă de la căprarii schimbului I, dînd chitanță, „care urma să fie înaintată pontului cu raport”²⁷.

Reparațiile făcute de cordonași la pichete dovedesc că acestea erau foarte rău întreținute de grăniceri : pichetele, în fiecare an după mutarea grănicerilor nu mai aveau geamuri, sobe, tencuieli, podele, uși, paturi etc.²⁸

Mutarea grănicerilor la pichetele de vară, care erau aproape de linia graniței, avea loc în mai, iar coborîrea la cele de iarnă, în septembrie. Reparația pichetelor se făcea „cu lucru de mină fără a se urma vreo cheltuială de bani din comună, care ar fi tras la răspundere”²⁹.

În anul 1857 au fost obligați să ia parte la reparația pichetelor 170 de oameni din Gura Teghii. Din aceștia, 92 de oameni n-au făcut nici o zi de lucru : ceilalți au lucrat între una și cinci zile³⁰.

Pentru a se reglementa munca de reparație a pichetelor, Comandirul Pontului Bratocea a arătat subcîrmuirii că inspectorul cordonului a hotărît ca, de la 1 ianuarie 1864 să se țină evidența numărului familiilor obligate la muncă pentru graniță cite 4 zile. Sfatul satului avea obligația să întocmească lista de locuitori, cite zile a lucrat fiecare și ce zile au mai rămas „de prisos”³¹.

În mai 1864 au lucrat la pichete 185 de oameni din Gura Teghii, fiecare cite 3 zile. Cei din Gura Teghii și cei din Goidești au fost repartizați să lucreze la pichetul Balabanu ; tot cei din Gura Teghii și cei din Bisca Rusilii au lucrat și la pichetul din Lunca Coceanului³².

Multe stricăciuni făceau la pichete, ciobanii cînd urcau și coborau cu oile din munte. Ca să prevină aceste stricăciuni, Comandirul Bratociei a comunicat subcîrmuirii, la 30 aprilie 1857, ca să încunoștiințeze Sfatul sătesc că s-a înțeles cu comandirii din dreapta și stînga pontului, ca în luna mai să dea în primire pichetele de iarnă satelor de cordon ; satele erau obligate să predea în bună stare pichetele de vară „cu adăugirea că

25 Documente nr. 5 din 1852, dosar 1.

26 Doc. 6 din 1852, dosar 1.

27 Doc. 8 din 1852, dosar 1.

28 Doc. 14 din 1857, dosar 4.

29 Doc. 38 din 1862, dosar 1.

30 Doc. 39 din 1857, dosar 4.

31 Doc. 2 din 1864, dosar 3.

32 Doc. 13 din 1864, dosar 3.

pentru încăperile de la pichetele Chiojdul din Bisca și Bisca Rusilii, care pe timpul verii rămân neocupate, să se rinduiască paznicii trebuincioși la dinsele³³.

O altă obligație a cordonașilor era aprovizionarea cu lemne a pichetelor, „însă din cele date jos de vînt”³⁴.

În urma raportului făcut de detașamentul ostășesc, Sfatul Administrativ a hotărît ca trebuințele de lemne ale pichetelor, să se întîmpine cu lemne din pădurile mănăstirești și ostroavele statului, din uscături căzute pe jos și numai în caz de a nu găsi de acestea, să se taie verzi din picioare, cu orînduială și bună cumpănire, a nu se tăia mai mult decît cele destinate fiecărui pichet. „Acolo unde nu sînt păduri mănăstirești sau ostroave de-ale statului să se ia lemne de la proprietarii de păduri prin bună învoială”³⁵.

Pentru fiecare încăpere a unui pichet se dădeau trei stînjeni de lemne, pentru timpul de vară și cinci stînjeni pentru cel de iarnă. În 1864 s-a hotărît ca lemnele pentru pichete să se procure prin licitație, sau să se ceară proprietarilor să doneze aceste lemne guvernului și, „dacă se învoiesc, să nu se mai țină licitație”³⁶.

Aprovizionarea cu lemne cauza multe neazuri cordonașilor. În 1854, cordonașii din Gura Teghii, Nehoașu și Bisca Rusilii au fost obligați de subcîrmuire, — în august — să execute aprovizionarea cu lemne în trei zile, prezentînd subcîrmuirii dovada de la Comandir; dacă nu executau, deputații Sfaturilor urmau să se prezinte la subcîrmuire, spre a fi dojeniți³⁷.

În urma inspecției făcute cordonului, în 1857, inspectorul Popovici a menționat în raportul său că autoritățile administrative neglijează și resping cu dispreț cererile primite de la comandirii pichetelor cordonului, dînd ocazia „de lungă și zadarnică corespondență”. Inspectorul scrie în încheierea raportului său, să nu mai fie respinse cu dispreț cererile primite de la pichete și să se ordone sfaturilor sătești, — mai ales că în aceste sfaturi se află „oameni cu totul neștiutori de datorile ce li sînt impuse... și nici o rezolvare nu se poate căpăta de la dînșii”.

Cordonașii erau obligați, potrivit ordinului 13 100 din 1853 al Ministerului din Lăuntru să aprovizioneze cu furaje, — fin și orz, caii pontului Bratocea și ai pichetelor și să îngrijească de potcovitul lor, precum și de plata simbriei îngrijitorului lor³⁸.

Primirea banilor și a materialelor pentru pont o aveau în grijă, secretarii de poteci, care eliberau adeverințe de primire. Astfel, în 1864, cordonașii din Gura Teghii au predat secretarului potecii Bisca Rusilii, 722 oca fin și 194 oca grăunțe, pentru acel an³⁹.

Cordonașii din plaiul după Buzău au fost obligați să cumpere pentru pichete cite două pături, întrucît „la 1 septembrie 1862 expira ter-

33 Doc. 7 din 1857, dosar 4.

34 Doc. 38 din 1862, dosar 1.

35 Doc. 15, 21 și 32 din 1864, dosar 3.

36 Doc. 18 din 1864, dosar 3.

37 Doc. 11 din 1854, dosar 3.

38 Doc. 2 din 1854, dosar 3.

39 Doc. 34 din 1864, dosar 3.

menul de 2 ani, al păturilor care au servit la împăturatul cailor⁴⁰. Tot pentru anul 1862, cordonașii din Nehoiș, Bisca Rusilii și Gura Teghii au fost obligați să trimită câte 112 lei, de fiecare sat, pentru remontul cailor, la Bratocea⁴¹. Cu cinci ani înainte, 1857, Sfatul Gura Teghii trimisese pontului Bratocea, pentru remontatul cailor 122 lei, sumă ce reprezenta, pentru fiecare familie, „cîte 25 de parale și doi bani și lăscai”⁴². Cordonașii erau obligați să dea la pontul Bratocea și un număr de chingi și coarde de căpestre⁴³.

Uneori, grănicerii erau duși, în timpul verii, să lucreze la șosele. Golul lăsat de cei ce erau plecați, trebuia umplut de alți grăniceri și dorobanți, din schimbul care era în sat. Cordonașii erau obligați să facă în locul acestora muncile agricole pe cîmp. Lucrarea ogoarelor trebuia făcută la fel, ca și cum ar fi proprii ale lor, în tot timpul lipsei de acasă a grănicerilor și dorobanților⁴⁴. Comandirul de la Bratocea se interesează, la 4 iulie 1864, cerînd să i se comunice dacă în locul celor cinci grăniceri de la Gura Teghii trimiși în tabăra de la Cotroceni, au lucrat cordonașii din Gura Teghii, potrivit dispozițiilor primite⁴⁵.

Unii grăniceri, veniți din tabără, erau bolnavi. Subcîrmuirea, — de data aceasta, în 1864, numită subprefectură — a dat dispoziție primarului Costache Ghinescu al comunei Gura Teghii să cheme medicul de arondisment, ca să consulte starea sănătății fiecărui grănicer și, celor bolnavi să li se procure ajutoarele medicale de care au nevoie⁴⁶.

Pretențiile de mai multe ori exagerate ale ponturilor și pichetelor au creat greutăți și supărări deputaților sfatului. Odată deputații Sfatului din Gura Teghii au avut prilejul să-și arate supărarea lor pe grăniceri, atacînd pe doi căpitani de grăniceri, prin pîra ce le-au făcut-o la subcîrmuire. „Aceștia — spunea reclamația — au pîndit prilejul zăpezii, cînd a picat mare, chiar acum, pe munții Luminăției Sale Marele Ban și Beizadea Costache Ghica, cît și pe munții proprietarilor noștri și s-au ridicat cu grănicerii lor pe munți, șezînd o săptămînă de zile și vreo cîteva căprioare le-au adus în sat, iar mai multe am înțeles că le-au împărțit carnea lor în pădure”. Motivînd această reclamație, Sfatul spunea că „atunci cînd ne-ar fi trebuință să prindem vînat pentru stăpînire nu se mai găsesc”⁴⁷.

Deși la prima vedere, s-ar părea că acest gen de sate erau oarecum privilegiate față de restul satelor din județ, faptul este numai aparent.

Recrutarea cordonașilor în condițiile amintite, obligațiile sătenilor de a repara pichetele și liniile de comunicație dintre ele, de a aproviziona cu alimente și furaje grănicerii și caii acestora, să lucreze ogoare grăni-

40 Doc. 23 din 1862, dosar 1.

41 Doc. 4 și 6 din 1862, dosar 1.

42 Doc. 9 d'n 1857, dosar 4.

43 Doc. 10 din 1867, dosar 1.

44 Doc. 15 din 1864, dosar 3.

45 Doc. 22 și 25 din 1864, dosar 3.

46 Doc. 43 din 1864, dosar 3.

47 Doc. 41 d'n 1857, dosar 4.

cerilor trimiși la diferite munci obștești etc., atîrnau mult mai mult în balanța obligațiilor în comparație cu drepturile lor.

Dacă, de asemenea, menționăm că pe lângă obligațiile amintite mai sus exista și răspunderea solidară a satului pentru orice obligație, acestea adăugîndu-i-se numeroasele abuzuri ale autorităților — cum e cazul reparării pichetului de la Balabanu — ne putem imagina cît de sumbru putea să arate imaginea unui sat cordonaș în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Toate aceste obligații și abuzuri s-au răsfrînt negativ asupra dezvoltării ulterioare a satului de această categorie.

În fața acestor nedreptăți și silnicii, locuitorii satelor cordonașe n-au rămas indiferenți, istoria locurilor păstrînd prin tradiție sau documente, fapte de luptă, singulară sau colectivă, pentru o viață mai bună.

VALERIU AVRAM | **ASPECTE**
PRIVIND
EXPLOATAREA,
PRELUCRAREA
ȘI
COMERTUL
CU
PETROL
ÎN
JUDEȚUL
NOSTRU

ASPECTE PRIVIND EXPLOATAREA, PRELUCRAREA ȘI COMERȚUL CU PETROL ÎN JUDEȚUL NOSTRU

Existența petrolului în județul Buzău este atestată din cele mai vechi timpuri, focurile nesfârșite de la Lopătari fiind menționate încă de pe vremea romanilor¹. Zona în care poate fi delimitată țițeiul în secolele XVI — XVII — XVIII este bazinul superior al piriului Slănic, afluent al Buzăului, în care de altfel este cuprinsă și localitatea Lopătari, inclusiv munții din plaiul Pîrscov de o parte și de alta a riului Buzău².

În anul 1562 august 20, cu ocazia delimitării moșiei Chiojd situată la sud de muntele Siriu, se constată că unul din hotarele acestei moșii se afla „...pe apa Siriului în sus...” și era denumit, nu fără semnificație, „...obîrșia Păcuriței”³. O denumire asemănătoare întîlnim și în documentul din 14 septembrie 1642, care include în hotarul unei moșii, situată în zona Lopătari, un punct de reper, numit „Măgura Păcurilor” ceea ce confirmă vechimea zăcămintelor semnalate în antichitate⁴. Mai tîrziu, călătorul străin Baksic menționează pe la 1660, printre bogățiile Țării Românești împodobite cu „locuri foarte frumoase, cu dealuri plăcute, codrii adînci, dumbrăvi delicioase”, și minele de aur, aramă și „puțurile de păcură ce se afla în părțile Dimboviței și Buzăului”⁵. La sfîrșitul secolului al XVII-lea, în hotarul satului Aldenii de Sus, situat la confluența Slănicului cu Buzăul, este amintită „...fîntîna cu păcură roșie”⁶. În aceeași zonă, către izvorul Sărățelului, Constantin Mavrocordat, domnul Țării Românești, întărea mănăstirii Banului dreptul de a stăpîni „parcurile Crivilești”⁷. Moșia pe care se aflau „păcurile” fusese cumpărată de Șerban Cantacuzino de la moșnenii Crivilești, iar nepoții acestuia au vîndut-o mănăstirii. În anul 1732, moșnenii refuzau să recunoască actul de vînzare și —afirmă documentul— „Sculindu- se de acolo cu gilceavă... caută să stăpînească moșiile mănăstirești, inclusiv păcurile”⁸. Episcopia Buzăului

1 GH RAVAȘ, „Din istoria petrolului românesc”, E.S.P.L.P.L., Ed. II. București, 1957, p. 8.

2 CONSTANTINESCU M. BONCU, „Contribuții la istoria petrolului românesc”, Ed. Acad. R.S.R., Buc. 1971, p. 29.

3 Ibidem.

4 Arhivele Statului, București, fond: Episcopia Buzău, dosar 57/7.

5 N. IORGA, „Istoria românilor prin călători”, II, pag. 3-9.

6 Arh. Statului, Buc., Mănăstirea Banu, dosar VI, p. 5, 6, 7.

7 Ibidem, dosar 3/10 și 186/84

8 Ibidem.

se adresează direct domnitorului Grigore Ghica la 2 octombrie 1750 arătând că „avînd în județul Săcueni o moșie pe care sînt și puțuri cu năcură, făcute cu cheltuiala episcopiei, stăpînite multă vreme încoace s-ar fi sculat o muiare ce-i zicea armeanca zicînd că ce-ale puțuri sînt ale ei, rămase de la bărbatǎ-său”⁹. Martorii cercetați de domnitor au arătat că „acele puțuri ei însuși le-au săpat și pe bărbatul armencii nici nu l-au văzut ca să le zică cevași”¹⁰. Aceiași martori mai spun că un „Manea căpitan Băranceanu, cunoscîndu-și slăbiciunea s-au călugărit... lăsînd episcopiei toată moșia, împreună cu zapisele vechi”...știînd că în moșia lui „iaste maden de păcură”¹¹ (mină, izvor)“, au cerut cheltuială de la răposatul episcop Metodie de au făcut puțurile”.

Rezultă, așadar, că începînd cu secolul al XVIII-lea, județul Buzău se afirmă cu terenuri bogate în zăcăminte de țitei în mare parte stăpînite de Episcopia Buzăului, boieri și moșneni.

La începutul secolului al XIX-lea, în zona bazinului superior al Slănicului și satul Lopătari, afirma un călător străin „...este mare cantitate de păcură care a răsuflet în mai multe locuri și care fierbe și face răsufări și aruncături afară”¹². „...La satul Lopătari, menționează în continuare acest călător, în depărtare de două ceasuri, în muntele Cloșca, este un loc cit fața unei case mari, care arde de vreo 40 de ani...”¹³. Localizînd muntele Cloșca în județul Istriței, se conturează și cea de-a doua zonă petroliferă în județul Buzău. Afirmațiile impresionante făcute de acest călător care a cutreierat dealurile și munții Buzăului scot în evidență imensele zăcăminte de țitei din acest județ, dar și faptul că beneficiarii nu încercaseră încă pe deplin să le valorifice.

În epoca modernă, o zonă importantă de unde se extrăgea petrolul (păcura) a fost Sărata-Monteoru. Țiteiul a fost observat aici de către localnici din 1840, primele puțuri fiind săpate de către meșteri (puțari) din Moinești¹⁴. În ianuarie 1842, Episcopia Buzăului dădea „dreptul lui D. Papaziculi în moșia Cislău de a săpa în puțuri de păcură”, pentru care trebuie „să dea zeciuală din cită păcură va scoate”¹⁵. Putem spune că, pînă în deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea, extracția țiteiului, în județul Buzău se afla în stare de exploatare, fiind cunoscute numai cîteva localități. Între 1845-1850, un raport al prefecturii Buzău, menționează cîteva localități bogate în petrol situate în „regiunea Pătirlagele”¹⁶, precum și „izvoare de păcură la Sărata”¹⁷. În 1845 se descoperă noi zăcăminte în plaiul Pîrscov¹⁸. Investigațiile din primii ani de domnie ai lui Alexandru Ioan Cuza nu semnaleză existența unor zăcăminte de țitei pe

9 Arh. Statului, București, fond Episcopia Buzăului, Ms. 173, fila 305-306; 195-196.

10 Ibidem.

11 Ibidem.

12 CONSTANTIN C. BONCU, op. cit., p. 29-30.

13 Ibidem.

14 Arhiva schelei petrolifere com. Berca, jud. Buzău, *Istoricul schelei Arbănași*, dosar 46/1948, fila 43.

15 Arh. Stat. Buc., Episcopia Buzău, Ms. 175, fila 91.

16 Arh. Stat Bz., fond Ocîrmuirea Buzău, dosar 732/1832-1850.

17 Ibidem.

18 *Istoria românilor*, vol. III, Ed. Acad., 1964, p. 968.

moșiile mănăstirești din județul Buzău¹⁹, ceea ce presupune că zăcămintele amintite se aflau pe moșiile boierilor și ale moșnenilor.

În anul 1854, în urma unor mișcări seismice se produce o erupție la Sărata-Monteoru, stratul de petrol fiind sesizat la o adâncime de numai 6-7 m²⁰. După 1860 se constată o exploatare mai intensă a petrolului, în special în moșia Sărata (Merei)²¹. Prin săparea unor noi puțuri se ajunge ca numărul gurilor de păcură să fie de 89²². Cu toate că pînă la 1860 păcura din județul Buzău se extrăgea numai din localitățile amintite, bogăția zăcămintelor și mai ales a cantităților extrase au determinat impulsivitatea unui important comerț cu acest produs. În urma întrebunțării sale la iluminatul public și particular, apar primele stabilimente, care folosesc o tehnică de prelucrare mai înaltă. Se întrebunțează exclusiv mina de lucru salariată. Prima distilărie este înființată în 1857, după cum reiese dintr-un document că aprovizionarea cu petrol lampant al orașului București este făcută și de „fabrică” din județul Buzău, proprietatea Zoiei Moscu²³. Statistica fabricilor din județul Buzău din anul 1859 în care se menționează această „fabrică”, nu adică localitatea în care se afla, arătînd doar că se găsea „în pădure”²⁴. Indicația că această „fabrică” se afla „în pădure”, și că aparținea căminăresei Zoia Moscu ne face să presupunem că era pe moșia Sărata — Ogrăzii, proprietatea ei. În sprijinul acestei afirmații vine și faptul că proprietatea vindea „păcura și gazu”, ceea ce presupune că se afla în localitatea amintită, bogată în zăcămintele de țiței. Alături de „fabrică” din Sărata—Ogrăzi, în județul Buzău mai sînt menționate încă două, situate probabil în imediata vecinătate a orașului Buzău²⁵. Pe lângă iluminarea străzilor cu petrol lampant, procurat din Ploiești, municipalitatea orașului București, a angajat în 1858 pentru necesitățile orașului București întreaga cantitate de petrol lampant din Sărata — Ogrăzii²⁶.

La 4 iulie 1859, administrația districtului Buzău cerea administrației districtului Prahova, informații cu privire la iluminatul orașului, referitor la lămpile folosite, numite „lămpi speciale”, solicitînd să i se comunice dacă contractantul iluminatului orașului Ploiești ar dori să ia în antrepriză și iluminarea orașului Buzău cu „40 lampe cu gaz”²⁷. În anul următor, iluminarea orașului Buzău este achiziționată de Ilie Balcea proprietar de puțuri și „fabricant de gaz” în localitatea Sărata-Ogrăzi. După expirarea contractului, la 5 februarie 1862, Ilie Balcea solicită municipiului să i se acorde un ajutor, „pentru că ivindu-se o vijelie îi stricase 57

19 Arh. St. Buc., Ministerul Agriculturii, R.E.A.Z., dos. 201 bis/1860, fila 91.

20 Arh. schelei petrolifere Berca, jud. Buzău, *Istoricul schelei Arbănași*, dosar 46/1948, fila 43.

21 *Viața Buzăului*, an. I nr. 271, din 30 decembrie 1968.

22 Ibidem.

23 C. BONCU, op. cit., p. 95.

24 Ibidem.

25 Ibidem.

26 Ibidem.

27 Arh. Statului, Buzău, Tribunalul Prahova Secția I, dosar 71/1859, fila 138.

lămpi cu desăvîrsire²⁸. De la început, orașul Buzău a fost iluminat cu 200 de felinare, din care 60 cu mașini mari, cu fitilul de 15 mm diametru, și 140 mai mici²⁹.

Progrese în producția de țitei în anii Unirii, înregistrează și județul Buzău, schela din Sărata-Ogrăzi, aparținând căminăresei Zoie Moscu, concurând producția județului Prahova la aprovizionarea capitalei cu petrol lampant, prelucrat în această localitate.

În anul 1863, Costache Nicolaide înființează „o fabrică” la marginea orașului. După cum se arată în actul municipalității nr. 333, din 1 martie 1863, acestuia i se dă dreptul de a construi „o fabrică de gazu” și a face „comerțiu cu păcură” pe moșia orașului, plătind la Casa comunală un embatic de 3 galbeni pe an³⁰.

Se atestă documentar că o serie de negustori din oraș și județ, încep să se ocupe intens cu exploatarea păcurei, fiind determinați de ciști-gurile obținute de C. Nicolaide.

În 1866, Ilie Balcea înființează pe moșia Săratei (Merei) cea de-a doua distilărie care era inzestrată cu motoare cu aburi din străinătate³¹. În urma unui schestru s-a găsit în depozitele acestei distilării, petrol în valoare de 60 000 de lei. I. Balcea într-o plîngere către Tribunalul județului Buzău arăta că din cauza sechestrului „nu am putut încărca o corabie ce aveam la Portu Brăili”³².

Consulul general al Franței la București, printr-o notă adresată Tribunalului din Buzău în toamna lui 1865, cerea ca I. Balcea să fie obligat a respecta un contract privind livrarea a 20 000 vedre de păcură lui D. Compté, reprezentantul unei firme de import din Marsilia³³.

Înfăptuirea reformei agrare a dat posibilitatea moșierilor să investească o parte din capitalul obținut din răscumpărarea pământului și în industria petrolului. Extracția de țitei de pe proprietățile moșierilor se extinde și în județul Buzău.

Între anii 1868-1870 apar primele puțuri pe proprietatea Berca — Piclele, aparținind moșierului Gr. Costaforu³⁴. Extracția țiteiului începe să ia amploare în localitatea Merei, pe moșia Ogrăzile, proprietatea Zoi Moscu. Faptul că în 1864 extracția țiteiului era arendată împreună cu moșia, este o dovadă că Zoe Moscu abandonase extracția și chiar „fabrica de gazu” pe care o deschisese în 1858. În acest timp se înmulțește numărul fabricilor „de gazu”. În 1868, doi cămătari din comuna Pietroasele se asociază și instalează o distilărie în localitatea Merei, situată în apropiere de calea ferată, în zona petroliferă Sărata³⁵. Fabrica s-a extins în măsura în care a crescut numărul de asociați, însă neînțelegerile dintre ei fac să ajungă în curînd în fața Tribunalului din Buzău³⁶.

28 Arh. Statului, Buzău, Tribunalul Buzău, dosar 2315/1863, fila 2.

29 C. BONCU, op. cit. p. 106.

30 Arh. Statului Buzău, Trib. S.I., dosar 772/1869, fila 3.

31 Arh. St. Buzău, Trib. S.I., dosar 1147/1866.

32 Ibidem.

33 Ibidem, dosar 16/1865.

34 Ibidem, dosar 782/1869.

35 Ibidem, dosar 315/1872, fila 34.

36 Ibidem.

În județul Buzău extracția capătă amploare după 1870, apărînd utilaje moderne pentru rafinării. Acțiunile întreprinse de Gr. Monteoru și Grigore Constantinescu, arendașul puțurilor de pe moșia Fundu-Sărății, după acest an, contribuie la sporirea producției. Aici se folosește sistemul francez de forare Huig, modern pentru acel timp³⁷. Pînă în 1873 în schela Sărata-Monteoru s-au construit 300 de puțuri și s-a obținut o producție între 25,7 t și 103 t³⁸. Prin folosirea intensă a muncii, capitaliștii români reușesc să obțină în această schelă o producție mare. Din 1870, județul Buzău se afirmă cu cea mai mare producție de țiței din țară : timp de 14 ani a produs între 35,57% și 58,93% din producția de țiței din țară Numai la Sărata-Monteoru pînă în 1889 sînt date în exploatare peste 1 000 de puțuri de păcură³⁹, dintre care 274 erau sistematice, avînd o adîncime de 400 m, iar celelalte pînă la 200 m.

Cerințele tot mai mari de țiței pentru nevoile interne cît și pentru export au impus ca alături de vechile metode, să se introducă sisteme moderne de săpare mecanică tip Pennsylvania, care permitea foratul la 350-400 m. Cu astfel de procedee se începe forarea după 1870, a unor puțuri în comuna Gura Sărății, extrăgîndu-se de aici cantități destul de mari care întreceau cu mult posibilitățile de export⁴⁰.

Se poate constata că de multe ori, multe contracte privind livrarea de petrol nu s-au putut respecta din cauza drumurilor rudimentare. Astfel, Haralambie Balcea, din Gura Sărății, mare proprietar și comerciant de petrol n-a putut livra 24 000 vedre de păcură unei firme străine⁴¹.

În anul 1877 firma „Kohn“ din Craiova cerea lui Ion Cruceanu din Gura-Sărății să-și respecte contractul privind livrarea a 2 000 de vedre de „gazu petroliu bine rafinat alb de 40“⁴². Tot în același an Mases Wlinstein, reprezentantul unei firme de export de petrol din Brăila, îi cerea aceluiși Gr. Constantinescu predarea la timp a 1 000 butoaie cu păcură arătînd că contractul cerea acestuia livrarea petrolului la „Ungheii Rusescu“⁴³.

Începînd cu anul 1880 în comuna Merei se aduc specialiști din Galiția pentru forarea de noi puțuri⁴⁴, folosindu-se metode moderne pentru acel timp. Un singur puț avînd astfel de instalații producea la acea dată numai în 6 luni 80 000 de vedre de păcură.

În anul 1882 se construiește la Mărăcineni, de către Grigore Scoțeanu, o distilărie care deși nu producea decît 15 000 litri de benzină anual era înzestrată cu instalații moderne⁴⁵. Ea avea un distilator pentru benzină, un termometru, un aerometru și un aparat pentru determinarea punctului de aprindere al petrolului. Fabrica avea 5 lucrători. În același

37 Enciclopedia României, Buc. 1939, vol. III, p. 602.

38 C. BONCU, op. cit. p. 188.

39 B. IORGULESCU, *Dicționar geografic al jud. Buzău*, Buc. 1891, p. 96.

40 Arh. Statului, Buzău, Trib. s.I., dosar 273/1870.

41 Ibidem, dosar 657/1870.

42 Ibidem, dosar 41/1877.

43 Ibidem, dosar 100/1880.

44 Ibidem, dosar 83/1880.

45 Arhivele Stat. Ploiești, Camera de comerț și industrie, dosar 1/1900, fila 167.

an, M. Anastasiu construiește o fabrică (distilărie) în comuna Simileasca pentru care investește 17 000 lei⁴⁶. Producția anuală era de 60 de vagoane, rafinăria avea 12 lucrători.

Începînd cu anul 1883 este semnalată exploatarea petrolului în comuna Tega, forîndu-se puțuri pînă la 200 m⁴⁷, numărul puțurilor ajun-gînd în scurt timp la 40. Petrolul de la Tega reprezenta materia primă necesară fabricii din Simileasca, proprietatea asociaților Christodorescu, care avea o producție anuală de 32 000 decalitri petrol lampant. În același timp crește simțitor cantitatea de petrol exportat peste hotare. În 1885 Grigore Monteoru încheie un contract cu Wilhelm Spizer din Viena privind livrarea unei cantități de 1 552 011 litri petrol „ce i-am vîndut condiționat în gara Monteoru”⁴⁸. Între septembrie 1883 și septembrie 1884 comerciantul român a mai livrat lui W. Spitzer 1 000 000 litri de păcură, iar la sfîrșitul lui 1884, încă 694 000 litri⁴⁹.

În anul 1886 desființîndu-se convenția cu Austro-Ungaria a fost adoptată o politică vamală protecționistă. Pentru a profita de prevederile acestei legi, din insuficiență de capital, întreprinzătorii români s-au asociat atît pentru exploatarea țiteiului, cit și pentru comercializarea lui. Astfel ia ființă „Prima Societate română exploatoare de mine de petrol din urbea Buzău”⁵⁰. În anul 1886, cei doi asociați, Ion Cosiceanu și Stănculescu⁵¹, s-au angajat să vîndă în Rusia 19 vagoane de păcură⁵².

În 1890 se comercializează țiteiul din Schela Tega — Cîndești și produsele fabricate la Simileasca, dar acțiunile întreprinse nu mai permit desfășurarea unei activități și în același an este predată firmei „Rapay-Schan”⁵³.

Capitalul autohton se menține în comerțul cu produse petrolifere, cu excepția cîtorva schele și rafinării organizate de capitalul străin. Cea mai mare parte din produsele petrolifere la această dată era comercializată de capitalul indigen.

46 Ibidem.

47 Arh. Stat. Buzău, Judec. Pătirlagele, dosar 143/1883.

48 Arh. Stat. Ploiești, Camera de comerț și industrie 1/1900.

49 Arhivele Statului Buzău, Tribunalul Secția a I-a dosar nr. 45/1885.

51 Ibidem, dosar, 2233/1880, fila 2.

52 Ibidem, fila 6.

53 Ibidem, 3280/1880, fila 26.

VALERIU NICOLESCU | **ASPECTE
ECONOMICE
ȘI
SOCIALE
DIN
BUZĂUL
PRIMELOR
DECENII
ALE
SECOLULUI
AL XX-LEA**

ASPECTE ECONOMICE ȘI SOCIALE DIN BUZĂUL PRIMELOR DECENII ALE SECOLULUI AL XX-LEA

În primele decenii ale secolului al XX-lea economia județului Buzău se reducea la exploatarea petroliere de la Arbănași, Tega, Cislău și Sărata Monteoru, industria forestieră de la Nelhoiu; rețeaua de transporturi feroviare și producția meșteșugărească și industria casnică, care continua încă să păstreze o pondere însemnată.

Începute în a doua jumătate a secolului al XIX-lea exploatarea petroliere din județul Buzău cunoaște în primele decenii ale secolului următor un ritm accentuat. De la cele 274 puțuri primitive exploatare de Grigore Monteoru la Sărata Monteoru în anul 1860¹, în 1916 Societatea „**Steaua Română**” Monteoru exploata o suprafață de circa 100 ha, cu 385 puțuri, obținându-se o producție de 3 740 tone².

Exploatarea petrolului se făcea de diverși particulari sau de către societăți cu capital străin. Cu capital englez s-a înființat în 1909 Societatea „**Berca Oil Company**”, care a preluat concesiunile G. Costa-Foru de la Berca — Policiori³, iar în 1910 Societatea „**The Beciu Roumanian Oil-fields Ltd.**” care exploata petrolul din regiunea Arbănași⁴.

De la început s-a trecut la exploatarea masivă a petrolului, obținându-se în 1913 numai la Arbănași 137 000 tone⁵. Orientarea capitalului străin asupra ramurilor industriei extractive, în special a celei petroliere se datora faptului că se obțineau profituri mari și rapide, afectându-se însă evoluția neuniformă a economiei țării.

Izbucnirea primului război mondial a afectat negativ atât exploatarea petroliere din județ cât și muncitorimea petrolistă, condițiile de muncă și trai înrăutățindu-se tot mai mult. Pentru a nu fi capturate de dușmani s-a hotărât distrugerea sondelor și stocurilor de țiței. „Județul Buzău a fost transformat într-o mare de flăcări”, notează documente contemporane⁶. După ocuparea vremelnică a teritoriului județului, trupele germane au preluat exploatarea petroliere, folosind mai ales prizonierii de război. În martie 1917 lucrau la Arbănași 2 415 prizonieri⁷.

1 B. IORGULESCU, *Dicționarul geografic, statistic și istoric al jud. Buzău*, Buzău 1892, pag. 96.

2 *Voința*, anul 1, nr. 5 din iunie 1930.

3 GH. RAVAȘ, *Din istoria petrolului românesc*, Buc. 1955, pag. 84.

4 Ibidem.

5 Ibidem, pag. 166.

6 GH. RAVAȘ, *Din istoria petrolului românesc*, Buc. 1955 pag. 117-118.

7 Arh. Stat. Bz., fond. Soc. „*Steaua Română*” Arbănași, reg. state salarii nr. 13/1917.

Însemnate masive păduroase din județul Buzău erau exploatate de către particulari, iar din 1909 și de către SOCIETATEA ANONIMĂ pentru exploatarea de păduri și fierăstraie cu vapori — „GÖETZ”⁸.

Începută în anul 1909 și intrată în funcțiune în iulie 1910, fabrica de la Nehoiu lucra cu 15 gateri, 47 circulare, 5 fierăstraie și alte instalații. An de an exploatarea forestieră s-au extins, iar capacitatea de prelucrare a fabricii s-a mărit, ajungându-se în 1925 la prelucrarea a peste 108 000 m c material lemnos⁹.

În comuna Goidești exista o exploatare forestieră sub egida Societății Anonime Române pentru industria forestieră, care folosea în 1908 peste 200 muncitori¹⁰, iar în comuna Calvinii funcționa din 1906 o fabrică de cherestea proprietatea lui Simion Pisău, cu 65 lucrători și o producție anuală în valoare de 200 000 lei¹¹.

Privind transporturile feroviare, județul Buzău, era deservit de linia principală care lega capitala cu Moldova. În afară de personalul stației, un mare număr de muncitori lucrau la depoul și atelierele de reparații. O statistică din 1911 consemna existența în Buzău a 762 lucrători cefești, exclusiv cei de la ateliere¹².

Existau totodată mici fabrici și numeroase ateliere meșteșugărești profilate pe diferite activități. În comuna Simileasca funcționa în 1891 Fabrica de produse ceramice „**Braniski — Rosazza**”³, având în 1908, 63 lucrători realizând o producție de 2 431 220 kg marfă¹⁴. În aceeași comună exista rafinăria proprietatea Luca Goldstein (inf. în 1883), cu 12 lucrători în 1912 și o producție anuală de 60 vagoane¹⁵, precum și rafinăria „**Vasile Pitiș**” cu 68 lucrători¹⁶. O oarecare pondere în economia buzoiană o avea Fabrica de postav Radu Puricel (1884) cu 50 salariați și o capacitate de prelucrare de 50 tone lină anual¹⁷.

În ceea ce privește orașul Rimnicu-Sărat, în această perioadă industria rimniceană era reprezentată de o distilărie de petrol, înființată în 1904 și cu o capacitate de 660 000 tone în 1925¹⁸. Numărul muncitorilor crește de la 15 în anul 1913, la 65 în anul 1917¹⁹. Numărul muncitorilor cefești era destul de redus în comparație cu alte centre, deoarece stația Rimnicu-Sărat era o stație intermediară, deservită din punct de vedere tehnic de Buzău. În 1912 intră în funcțiune Uzina electrică unde

8 Arh. Stat. Bz., Întrepr. forestieră Nehoiu,

9 Întreprinderea forestieră Nehoiu, op. cit.

10 Arh. Stat. Ploiești, Camera de Comerț și Industrie, Pl. dos. 4/1908, pag. 72.

11 Ibidem, fila 67.

12 N.N. CONSTANTINESCU, *Din istoria formării și dezvoltării clasei muncitoare din România*, în „*Anale de istorie*” nr. 2/1958, pag. 62.

13 Arh. Stat. Buzău, Fabrica Braniski, dos. 17/1941.

14 Camera de Comerț și Industrie Pl., dos. 4/1908, pag. 72.

15 Ibidem, dos. 1/1900, pag. 166-167.

16 Ibidem.

17 Ibidem, dos. 1 1912, pag. 1.

18 *Enciclopedia Românică*, vol. III, pag. 650.

19 Arh. Stat. Bz., Prim. or. Rm. Sărat, dos. 1/ 1913.

9 Studii și cercetări de istorie buzoiană

lucrau cca 10 salariați²⁰. De altfel numărul total al muncitorilor județului în 1911 era 297, ocupați în industria mare neîncurajată (105) și C.F.R. (194)²¹.

Dezvoltarea industriei a determinat ca în primele decenii ale secolului al XX-lea, numărul muncitorilor salariați să crească în mod simțitor.

Referitor la repartizarea teritorială a muncitorilor din industria extractivă de petrol, în perioada 1904-1916, jud. Buzău este cotate ca al doilea din țară, după Prahova²². De la 268 muncitori în anii 1904-1905 se ajunge în martie 1916 la 1305. Împreună cu cei care lucrau în industria mare neîncurajată (1718), C.F.R. (762), petrol (725) și cariere (84), numărul muncitorilor din județul Buzău era în 1911, de 3 289²³.

În industria forestieră numărul muncitorilor cunoștea o fluctuație aproape zilnică. Acestea deoarece muncitorii necalificați erau recrutați din localitățile înconjurătoare și veneau la lucru după terminarea campaniei agricole²⁴. Numărul acestora a variat în perioada 1916-1918, în medie între 300-450 lucrători²⁵.

Societatea „Steaua Română” Arbănași a folosit în anii 1917-1918 în medie între 230-750 lucrători²⁶.

Mulți din acești muncitori proveneau din rîndul meseriașilor și a țăranimii ruinate în procesul dezvoltării capitalismului la sate²⁷. De regulă aceștia plecau să lucreze în transporturi și industrie, însă un număr destul de mare se angajează și ca muncitori salariați la moșieri și arendași.

Perioada pînă în primul război mondial s-a caracterizat printr-o dezvoltare continuă a formelor de exploatare capitalistă a muncitorilor. Durata zilei de muncă nu era reglementată de nici o lege, lucrîndu-se pînă la 12-13 ore pe zi. Ca semn de protest față de această stare de lucru muncitorimea buzoiană a organizat în perioada 1900-1918 numeroase acțiuni de protest²⁸. Muncitorii forestieri și agricoli fiind departe de centrele muncitorești și foarte răspîndiți erau nevoiți să lucreze în condițiile cele mai grele.

Lipsa oricărei protecții a muncii, a asistentei medicale, locuințele insalubre, etc., în special în exploatarea forestieră generau numeroase accidente de muncă. În perioada 14 august -- 25 noiembrie 1910 au loc la Nehoiu 5 accidente, unul din cei accidentați fiind minor²⁹, iar între 10 martie -- 19 noiembrie 1911, patru accidente și din nou un minor³⁰. Printre cei accidentați în 1910 figura și potemkinistul Gh. Cavalciuc, între 29

20 Ibidem, dos. 5/1918

21 N.N. CONSTANTINESCU, op. cit., pag. 62.

22 N.N. CONSTANTINESCU, op. cit., pag. 55.

23 Ibidem, pag. 62.

24 Arh. Stat. Bz. Pretura pl. Pătirăgele, dos. 1/1919.

25 Întreprinderea forestieră Nehoiu, reg. 27/1921.

26 Soc. petrolieră „Steaua Română” Arbănași rg. state salarii 1917-1918

27 N.N. CONSTANTINESCU, op. cit., pag. 62-63.

28 *Curierul Bz.* din 28 06 1906 și I. IACOȘ și V. PETRIȘOR, *Crearea și activitatea sind. din România în anii 1905-1906 în Anale* nr. 1/1962, pag. 100.

29 Întreprinderea forestieră Nehoiu, reg. 84/1910, fila 80.

30 Ibidem.

iunie 1912 — 14 iulie 1914 sînt înregistrate 61 accidente³¹, iar în perioada decembrie 1915 — mai 1919, 68 accidente³². În fabrică condițiile de lucru erau destul de grele. Praful provocat de circulare îngreuna respirația, mașinile nu aveau instalații de protecție, iar iarna frigul se făcea simțit din plin. Se practica pe scară largă folosirea minorilor în producție, la aceleași activități ca și cei maturi, plata făcîndu-se însă discriminatoriu. Despre situația de la Fabrica „Göetz“ un medic scria : „nu văd ce meșteșug învață un băiat care taie scinduri la circular, dar am văzut mulți care și-au pierdut degetele³³. Un ziar buzoian făcînd cunoscută folosirea minorilor la Nehăiu, arăta că nu se respectă nici unul din regulamentele asupra muncii acestora, orele de muncă fiind pentru toți în număr de 12 zilnic³⁴.

În ceea ce privește salarizarea, din o serie de date statistice, reiese că aproximativ o treime din muncitori aveau un salariu de pînă la 2 lei pe zi, iar mai mult de o treime un salariu de 2-3 lei pe zi³⁵.

La toate acestea se adaugă starea sanitară îngrijorătoare³⁶, epidemiile și greutățile provocate de război³⁷, jafurile și distrugerile trupelor germane³⁸. Sînt edificatoare în acest sens numeroase memoriile ale Primăriei și Prefecturii Buzău către Comandatura germană³⁹ și plingeri ale locuitorilor județului în legătură cu situația grea din cauza lipsei de alimente pentru hrană⁴⁰ și a posibilităților de aprovizionare⁴¹. Nemulțumirile au determinat o efervescentă stare de spirit a populației întregului județ⁴².

La începutul secolului al XX-lea principala ramură economică era tot agricultura, țărănimea ocupînd un loc important în structura societății românești. Lipsită de mijloace de producție, de pămînt, de unelte de muncă, țărănimea era supusă unei adînci exploatare din partea moșierilor și arendașilor⁴³.

Din punct de vedere al repartiției pămîntului pe categorii de proprietăți, în județul Buzău, situația era următoarea :⁴⁴

Suprafața agric. a jud.	Proprietăți între 1-10 ha.	Proprietăți 10-100 ha	Proprietăți peste 100 ha
316.383			
supraf.	126-951	29-629	159-803
proprietari	42-567	1193	252
media	2,98 ha.	24,83 ha	634,13 ha.

31 Ibidem, reg. 92/1912.

32 Ibidem, reg. 99-100/1915.

33 Dr. C. POPESCU, *Starea ig. și sanit. a ind. noastre*, partea a II-a Buc. 1909, pag. 65.

34 *Voința*, anul I, nr. 18 din 27 mai 1914.

35 N.N. CONSTANTINESCU, op. cit., pag. 58.

36 *Starea sanit. a Spit. Pătîrlagele și pl. Bz.*, 1907, Bz. 1908.

37 Prim. or. Buzău, dos. 9/1918, pag. 71-72 v.

38 Ibidem, dos. 11/1918 și 24/1919.

39 Ibidem

40 Prefectura jud. Buzău, dos. 4/1918, pag. 16-18.

41 Ibidem, dos. 8/1918, pag. 7.

42 Ibidem, dos. 17/1918, pag. 10.

43 I. MOSA, *Clasele sociale din România*, în „Studii“ nr. 2/1971, pag. 300.

44 *Anuarul statistic al României*, Buc. 1909, pag. 211, 257.

Aceste cifre evidențiază antagonismul dintre marea masă a țărănimii județului care ducea o existență condamnată la privațiuni permanente și un număr restrins de moșieri și arendași care realizau venituri imense.

Statisticile oficiale consemnează totodată existența în județ a numeroși țărani fără pământ⁴⁵. Avînd pământ puțin sau deloc țărănimia era nevoită să muncească în dijmă pământul moșierilor și arendașilor, în baza unor învoielii agricole aflate la bunul plac al acestora. Este edificatoare în acest sens situația țăranilor de pe moșiile Fundeni, Ziliștea și Tulburea proprietatea lui I. Marghiloman, despre care s-a scris pe larg la vremea respectivă⁴⁶. Orice încercare de protest a țăranilor era socotită revoltă și pedepsită ca atare⁴⁷. Rapoartele Inspectoratului Agricol Buzău consemnează în perioada iunie — octombrie 1910 peste 33 cazuri de nerespectare a învoielilor agricole de către proprietari⁴⁸. Asemenea cazuri sînt semnalate în aproape toate comunele din regiunea de cîmp a județului⁴⁹. Aspecte asemănătoare cuprind și rapoarte ale Inspectoratului Agricol Rm. Sărat⁵⁰. Au fost cazuri cînd țăranii au intentat proprietarilor procese pentru încălcarea abuzivă a învoielilor agricole⁵¹.

Izbucnirea primului război mondial, cu tot cortegiul său de obligații și privațiuni, a înrăutățit și mai mult situația țărănimii. Rapoartele posturilor de jandarmi către Compania Buzău evidențiază o stare de spirit îngrijorătoare. Printre altele se arată greutățile cu care se făceau concentrările și mobilizările⁵². Prefectura este asaltată cu memorii prin care țăranii se plîng de recoltele distruse, lipsa hranei⁵³, abuzurile autorităților în problema rechizițiilor⁵⁴. În unele comune s-a ajuns la conflicte cu jandarmii, împărțindu-se cerealele depozitate de autoritățile germane⁵⁵. La aceasta se adaugă epidemiile de pelagră⁵⁶ și tifos exantematic⁵⁷, lipsa asistenței medicale,⁵⁸ locuințele insalubre etc.

Aspectele prezentate au avut ca urmare pauperizarea unui mare număr de țărani, care, neavînd nici un mijloc de existență, fie că lucrau în condițiile impuse de moșieri și arendași, fie că se angajau în industrie și transporturi.

45 Prefectura jud. Buzău, dos. 14/1910, pag. 12-14.

46 *România muncitoare* din 29 oct. 1908, art. *Justiția de clasă*.

47 *Voința*, anul I nr. 2/26 05 1907, art. „Cum se poartă d-l Marghiloman cu țăranii”.

48 Arh. Centrale, Cons. Sup. al Agric., dos. 56/1910, pag. 3.

49 Ibidem, pag. 4-5, 7-12, 19.

50 Ibidem, dos. 102/1910.

51 Arh. Stat. Bz., Judecătoria Mihăilești, dos. 14/1914

52 Arh. Centrale MAI, dos. 5/1915.

53 Prefectura Bz., dos. 6/1918, pag. 11.

54 Ibidem, dos. 4/1918, pag. 10.

55 Arh. Centrale M.F.A., Minist. de război, dos. 62/1916, pag. 212

56 Expunerea sit. jud. Bz. pe anul 1909, pag. 7 și 1910, pag. 49.

57 Prim. or. Bz. dos. 5/1917 și 6/1918, pag. 92.

58 Ibidem, dos. 5/1917 și 11/1918, pag. 2.

Lipsa de pământ, la care s-au adăugat suferințele provocate de război și ocupația germană, au determinat masele țărănești să treacă la acțiuni hotărâte de îmbunătățire a situației lor.

Intrucît la începutul secolului al XX-lea industria mașinistă era slab dezvoltată, exista un mare număr de meseriași, care satisfăceau o serie de necesități ale pieții. Creșterea importului produselor de fabrică și dezvoltarea industrială a accentuat procesul de decădere a meseriașilor. Nemulțumirile mereu crescînde au determinat numeroase acțiuni revendicative, care cu timpul sporesc în intensitate. Meseriașii din județul Buzău organizează manifestații de protest împotriva taxelor și a scumpirii traiului⁵⁷.

Concurența producției mașiniste, taxele tot mai apăsătoare au contribuit la ruina multor meseriași, aceștia îngroșînd rindurile proletariatului industrial⁵⁸.

SITUAȚIA SOCIAL ECONOMICĂ ÎN PERIOADA 1918—1921

Imediat după terminarea războiului, în fața României se punea cu acuitate problema refacerii economiei lovite de război. O mare parte a întreprinderilor industriale nu funcționau, iar cele în funcțiune lucrau cu o capacitate de producție redusă. Prin capturarea, deteriorarea și distrugerea materialului rulant, ocupația germană a dezorganizat o parte însemnată a transporturilor feroviare.

Pierderile suferite de județul Buzău se cifrează la suma de 17.243.113,93 lei⁵⁹. După război s-a trecut la reutilizarea întreprinderilor și punerea lor în funcțiune cu maximum de eficacitate. Dar aceasta s-a realizat prin mărirea zilei de muncă, intensificarea muncii și reducerea salariilor muncitorilor.

Activitatea industrială din județul Buzău, după primul război mondial, se axa tot pe exploatarea petroliere, care cunosc un ritm accentuat. Producția de țiței crește de la 41 475 tone în anul 1919 la 66 106 în 1920⁶⁰. Din anul 1919 își începe activitatea Societatea cu capital francez „**Aquila Franco-Română**”, care exploata o suprafață de cca 50 de ha. Personalul folosit a variat între 46 lucrători în 1921 și 55 în 1924, executîndu-se însă numai foraje⁶¹. După război se constată în cadrul exploatareilor petroliere și forestiere din județul Buzău prezența masivă a capitalului englez, francez și american, care-l înlocuiesc pe cel german. Bunurile fostelor societăți cu capital german au fost confiscate și trecute în administrarea statului român. Este cazul Fabricii de cherestea Nehoiu, fostă „Göetz”⁶² și a Fabricii de lemn de rezonanță de la Nehoiașu⁶³.

59 *Politica* — anul II, nr. 11 din 23 ianuarie 1921.

60 M. IOSA, op. cit., pag. 304.

61 Prefectura jud. Buzău, dos. 41/1921, pag. 89-91.

62 GH. RAVAȘ, op. cit., pag. 166 și anexe

63 Arh. Stat. Bz., Soc. Petr. „*Aquila Franco-Română*” Arbănași, dos. 3/1919, pag. 34.

64 Întrepr. forest. Nehoiu, op. cit., dos. 134/1919.

65 Arh. Stat. Bz. Trib. Bz. s. I-a, dos. 45/1919.

Numărul muncitorilor ocupați în industria buzoiană cunoaște în această perioadă fluctuații destul de mari, explicabile prin insuficiența brațelor de muncă și a condițiilor de lucru. Astfel Societatea „Steaua Română” Arbănași folosea în medie între 516 lucrători în anul 1919 și 806 în 1921,⁶⁶ iar Societatea „Nafta” Arbănași între 100 și 203 muncitori⁶⁷. Față de numai două schele în 1917-1918 (Arbănași și Arthur) în 1919 erau în producție patru schele (Picleanu, Catargiu, Deșliu și Arthur) cu un număr însemnat de sonde în exploatare⁶⁸.

La Nehoiu numărul muncitorilor a crescut de la 363 în anul 1920 la 471-570 în anul 1921⁶⁹. În anul 1919 s-a prelucrat la Nehoiu 25 000 m.c. material lemnos, iar la Nehoiășu, la fabrica de lemn de rezonanță, 15 000 m.c.⁷⁰.

La Rm. Sărat s-au înființat în 1920 atelierele militare „APACA” unde se efectuau reparații de efecte și încălțăminte militară. Aici lucrau în anii 1920-1921 cca 100 muncitori⁷¹.

În timp ce pozițiile economice ale burgheziei s-au întărit, nivelul de trai al maselor a avut de suferit, mai ales din cauza creșterii prețurilor în raport cu salariile primite. Se lucrează în continuare în condiții grele, între 8-12 ore zilnic, fără nici un fel de măsuri de protecție a muncii. Din această cauză numărul accidentelor de muncă este în continuă creștere. Între 16 mai — 11 decembrie 1919 au avut loc 44 accidente de muncă⁷², iar în perioada 1 mai — 27 noiembrie 1920, 86⁷³.

Referindu-se la situația muncitorilor din județ, ziarul „Socialismul” a demască în paginile sale regimul de exploatare al muncitorilor de la Arbănași, arătând că aceștia erau permanent nemulțumiți din cauza salariilor pe care le primeau⁷⁴. Sint semnalate nemulțumiri și în rîndurile lucrătorilor de la Depou, cărora la începutul anului 1919 nu li s-a dat sporul de 75% promis⁷⁵. Brutarii organizează o serie de acțiuni, nemulțumiți din cauza salariilor de foame de 3-5 lei pe zi⁷⁶. Încercările muncitorilor ceferiști de a acționa în favoarea drepturilor lor, s-au soldat cu amenințări din partea direcției și refuzul de a li se plăti salariile⁷⁷. Personalul telegrafo-poștal se afla într-o permanentă stare de agitație din cauza refuzului de a li se plăti salariile suplimentare⁷⁸. O anchetă a „Socialismului” la Arbănași evidențiază faptul că „traiul muncitorilor de la Arbănași este de plins, aceștia lucrînd pentru salarii de foame, la bunul plac

66 Ibidem, Soc. „Steaua Română” Arbănași, reg. state salarii 1919-1921

67 Ibidem, Soc. „Nafta”, reg. 1/1919.

68 Ibidem, „Steaua Română”, op. cit.

69 Întrepr. fores. Nehoiu, dos. 27/1921 și Pref. pl. Pătirlagele, dos. 29/1920, pag. 25.

70 Prctura pl. Pătirlagele, dos. 11/1919.

71 Arh. Stat. Bz. Istoricul F-cii de confecții Rm. Sărat.

72 Întreprinderea fores. Nehoiu, reg. 110/1919.

73 Ibidem, reg. 103/1916-1920.

74 Socialismul nr. 24/10 03 1919, art. Din. reg. petrol. Arbănași.

75 Ibidem, nr. 72 din 27 aprilie 1919.

76 Ibidem, nr. 142 din 24 iulie 1919 și 147 din 29 iulie 1919.

77 Ibidem, nr. 176 din 26 august 1919.

78 Socialismul, nr. 241, din 3 oct. 1919.

al direcției⁷⁹. Atitudinea hotărâtă a muncitorilor determină societatea să distribuie unele alimente, însă mușegăite și la prețuri ridicate. Protestele s-au soldat cu amenințări, persecuții și amenzi⁸⁰.

Lucrătorii de la Rafinăria „Saturn“ erau nemulțumiți din cauza scumpetei excesive a traiului și speculei. „Cu salariile actuale nu se poate face față nevoilor zilnice“ consemna „Socialismul“⁸¹. „Lumea nouă“ referindu-se la muncitorii forestieri de la Neloiu, menționa că erau plătiți cu salarii între 8-16 lei pe zi pentru 10 ore de muncă, iar cei care lucrau în pădure, în condiții și mai grele, primeau 15-25 lei pentru 10-12 ore⁸².

La Arbănași direcțiunea companiei refuza muncitorilor bolnavi orice asistență medicală sau ajutor⁸³.

În anul 1920 muncitorii fabricii de la Neloiu primeau 8-15 lei pe zi, femeile 4-6 lei pentru zece ore și jumătate, la pădure lucrându-se de dimineața pînă seara⁸⁴.

Condițiile de muncă și trai ale muncitorimii buzoiene au generat o stare de spirit efervescentă, concretizată printr-o multitudine de acțiuni revendicative. Documentele și presa vremii sînt edificatoare în acest sens.

Jafurile și distrugerile de bunuri materiale provocate de trupele germane în retragere a făcut să se simtă tot mai mult lipsa mijloacelor de existență printre săteni, asistența sanitară fiind aproape inexistentă⁸⁵. Pelagra făcea adevărate ravagii⁸⁶, iar tifosul continua să facă numeroase victime⁸⁷. Prețurile vitelor crescuse considerabil după război, mai ales datorită faptului că distrugerile și rechizițiile au făcut ca numărul acestora să se micșoreze simțitor⁸⁸. Rapoarte ale primăriilor semnalau lipsa cerealelor pentru hrană într-o serie de comune din județ⁸⁹.

Lipsa pămîntului, a vitelor de muncă, a inventarului agricol și a cerealelor pentru hrană, au generat în această perioadă în rîndul țărănimii buzoiene puternice nemulțumiri. Sînt semnalate acțiuni de ocupare cu forța a pămîntului moșierilor⁹⁰, secerarea cerealelor⁹¹, ajungîndu-se chiar la conflicte cu autoritățile⁹².

Inflația a provocat mărirea decalajului între scumpetea produselor de primă necesitate și posibilitățile de cumpărare ale maselor. Rapoartele

79 Ibidem, nr. 246 din 11 11 1919, art. „Cum trăiesc muncit. petr. de la Arbănași“.

80 Ibidem, nr. 251/16 11 1919 și 254 din 19 11 1919.

81 Ibidem, nr. 255 din 18 12 1919.

82 *Lumea Nouă*, nr. 2/20 11 1919.

83 Ibidem, nr. 20 din 8 dec. 1919.

84 *Socialismul*, nr. 96, din 6 mai 1920.

85 Prefectura Buzău, dos. 4/1918, pag. 32.

86 Arh. Stat Bz., Serv. Sanit. jud. Bz., dos. 35/1920 și 44/1921.

87 Ibidem, dos. 10, 20 și 21/1919.

88 Ibidem, dos. 34/1920.

89 Pretura pl. Pătîrlagele, dos. 12/1919.

90 TR. LUNGU și M. RUSENESCU, „Atitudini de luptă ale țărănimii“ (1919-1921), în „Studii“ nr. 2/1961, pag. 309-310 și 317.

91 Ibidem.

92 Ibidem.

Prefecturii către Ministerul de Interne menționau lipsa de încredere a populației județului față de puterea de cumpărare a leului⁹³.

În perioada anilor 1918-1921 se constată că numărul muncitorilor ocupați în industria buzoiană a crescut considerabil față de anii anteriori. În același timp nivelul de trai s-a înrăutățit din cauza inflației, creșterii scumpetei, a decalajului dintre prețuri și salarii. Agravarea greutăților economice a determinat creșterea revoltei oamenilor muncii, această perioadă caracterizându-se printr-un puternic avânt al maselor largi populare.

SITUAȚIA SOCIAL-ECONOMICĂ ÎN PERIOADA 1921-1924

La începutul deceniului al 3-lea al secolului nostru, România a intrat într-o perioadă nouă, caracterizată printr-o relativă stabilizare a regimului social-economic burghez. În toate sectoarele economice se observă o conjunctură favorabilă, care determină creșterea forțelor de producție. Industria cunoaște o dezvoltare însemnată, deși în cadrul structurii acesteia continuă să predomine industria ușoară și extractivă.

Producția de petrol a județului Buzău crește de la 92 774 tone în anul 1922 la 101 469 tone în anul 1924⁹⁴. În anul 1921 erau în exploatare la Sărata Monteoru 6 puțuri cu un debit anual de peste 20 tone⁹⁵. Deoarece presiunea gazelor era slabă, exploatarea se făcea prin galerii de mină, prin lăcărit.

În februarie 1922 s-a constituit una din cele mai mari întreprinderi din țară, Societatea „Unirea”, care avea concesiuni și în județul Buzău⁹⁶. Din ianuarie 1922 începe să funcționeze la Buzău Fabrica de vată „Mungo”⁹⁷, iar Societatea „Petrol Blok” înființează un atelier mecanic cu 75 lucrători⁹⁸.

În anul 1923 începe în județul Buzău, la Ojasca exploatarea lignitului, iar pe Valea Slănicului a sulfului nativ și renumitului chilhimbar de Buzău⁹⁹.

Numărul muncitorilor ocupați în industrie crește simțitor. Societatea petrolieră „Steaua Română” Arbănași întrebuintă în medie între 985 și 1 200 în anii 1921-1924¹⁰⁰. Societatea „Nafta-Concordia 243-310”¹⁰¹, Societatea „Aquila Franco-Română”, între 53-58¹⁰², iar Societatea „Steaua Română” Monteoru între 31-84 muncitori¹⁰³.

La Nehoiu lucrau în 1922 în medie 710-760 muncitori¹⁰⁴.

Exploatarea masivă a petrolului și pădurilor județului Buzău a adus profituri însemnate marelui capital, pe seama intensificării exploatarei maselor muncitoare. Condițiile de muncă și trai se înrăutățesc, numărul accidentelor de muncă crește. Între 24 mai -- 15 iulie 1921, au loc

93 Prefectura județ. Buzău, dos. 14/1918, pag. 7.

94 GH. RAVAȘ, op. cit., pag. 166 și anexele.

95 *Voința*, anul I, nr. 5 din 1 iunie 1930 și *Anuarul general al Societății anonime de acțiuni din România*, Buc. 1924, pag. 189 și 191.

96 GH. RAVAȘ, op. cit., pag. 84.

97 Trib. Bz. s. I-a, dos. 51/1923.

98 *Anuarul general al Soc. anonime din Rom.*, Buc. 1924, pag. 668-669.

99 *Ibidem*, pag. 24.

100 Soc. „Steaua Română”, reg. st. sal. 1922-1924;

101 Soc. „Nafta”, reg. 2/1922 și 3/1924;

102 Aquila, dos. 1/1922

103 Steaua Română Monteoru, 2/1921.

104 *Întrepr. forest. Nehoiu*, reg. 27/1921.

45 accidente¹⁰⁵, iar în perioada octombrie-noiembrie 1923, 73 accidente¹⁰⁶. Presa socialistă conține date edificatoare în privința condițiilor de muncă ale muncitorilor din această regiune. Se menționa că față de scumpetea traiului, salariile de 12 lei pe zi pentru muncitoare și 20-25 pentru muncitorii de la Nehoiu : „constituie o sfidare față de scumpetea extraordinară de azi“, ziua de lucru fiind de 10 ore¹⁰⁷. În afară de cei 250 lucrători ai fabricii, în munți lucrau uneori pînă la 2 000, în condiții mult mai grele¹⁰⁸. Încercarea de a introduce ziua de lucru de 11 ore s-a lovit de împotrivirea dirză a muncitorilor¹⁰⁹. O situație asemănătoare era și la Arbănași. Nemulțumirile mereu crescînde au determinat organizarea a numeroase acțiuni de protest. Amploarea lor determină înființarea în anul 1922 a unui post special de jandarmi¹¹⁰.

Lucrătorii ceferiști își manifestau nemulțumirile față de salariile mici, cota de scumpete și durata mare a zilei de muncă¹¹¹. La Rm. Sărat, lucrătorii celor 3 ateliere tipografice erau plătiți cu un salariu foarte mic în raport cu scumpetea, pentru 9-10 ore de muncă¹¹².

Țărănimea județului se afla într-o permanentă stare de frământare, generată de abuzurile și târăgănările privind aplicarea legii de reformă agrară. Din rapoartele Prefecturii Buzău către Ministerul de Interne, reiese că : „**șteptările țăranilor au fost înșelate... pămîntul se dă scump... și se vād tot ca în trecut înșelați și apăsați de greutate**“¹¹³. Cele 224 moșii expropriate s-au dovedit insuficiente pentru numărul mare de țărani fără pămînt, sau cu pămînt puțin, care trebuiau împroprietăriți¹¹⁴. Renunțînd a mai aștepta repartizarea terenurilor de către autorități, în multe din satele județului se trecea la ocuparea cu forța a pămînturilor moșierești¹¹⁵.

Deși a permis unele îmbunătățiri în situația unei părți a țărănimii, totuși, reforma nu a rezolvat problema agrară din țara noastră. Lipsită de inventar la împroprietărire, de mijloace proprii bănești, țărănimea recurge la împrumuturi, înglodîndu-se în datorii. Menținerea mării proprietăți funciare, a sistemului muncii în dijmă și alte resturi feudale, vor constitui cauzele care vor duce în continuare la înrăutățirea situației țărănimii.

În concluzie, în primele decenii ale secolului al XX-lea economia buzoiană cunoaște aceeași evoluție care caracterizează întreaga țară, clasele sociale aflîndu-se într-un continuu proces de transformare și cristalizare. Pe ansamblul economiei dominau relațiile capitaliste, care în agricultură se împleteau cu rămășițe feudale, încă puternice la sate. Condițiile grele de viață și muncă ale muncitorilor au determinat organizarea de largi acțiuni pentru îmbunătățirea acestora, pentru cucerirea de drepturi și libertăți cu caracter general-democratic, pentru progresul țării.

105 Ibidem, reg. 79/1909-1923.

106 *Socialismul*, nr. 217/27 12 1922.

107 Ibidem, nr. 150 din 15 mai 1922.

108 Ibidem.

109 Ibidem

110 Arh. Stat. Bz., Compania de jandarmi Bz., reg. 1/1895, fila 43.

111 Prefectura Buzău, dos. 56/1922, pag. 50.

112 *Socialismul* nr. 197 din 26 oct. 1922.

113 Arh. Centrale M.A.I., dos. 133/1921.

114 Ibidem, Reforma Agrară din 1921, dos. 719/1920-1940 și M.A.I., dos. 367/1924, pag. 1-3.

115 Arh. Stat. Buzău, Judecătoria Pogoanele, dos. 525/1924.

MARIA GEORGESCU | **ASPECTE
ALE
SITUAȚIEI
SANITARE
DIN
PERIOADA
1900 - 1944**

ASPECTE ALE SITUAȚIEI SANITARE DIN PERIOADA 1900-1944

Județul Buzău, în perioada 1900-1944, era unul dintre județele țării cu o întindere geografică medie, și anume de 4 943 km. p.¹, mărginindu-se cu județele : Brăila, Râmnicu-Sărat, Putna, Trei-Scaune, Prahova și Ialomița.

În regiunea de șes se practica îndeosebi cultura cerealelor, la deal viticultura și pomicultura dădeau o rezonanță deosebită toponimicului Buzău, iar la munte bogăția și frumusețea locurilor aduceau un plus de poezie și puritate pământului și oamenilor care-l locuiau.

Din punct de vedere demografic densitatea medie în județul Buzău era relativ ridicată, curscând o creștere aproape continuă în perioada de care ne ocupăm. În 1900 numărul populației atingea 220 439 locuitori², ceea ce reprezenta circa 44 locuitori pe km.p. Până în preajma intrării României în război densitatea medie cunoaște o creștere anuală de 1—2 la mie, în 1915 atingând 59 locuitori pe km.p.³, pentru ca din cauza războiului, aceasta să scadă simțitor și în 1928 să atingă de-abia 50 locuitori pe km.p.⁴. Până la al doilea război mondial se cunoaște iarăși o perioadă de creștere aproape uniformă a densității populației, astfel încît în 1941 ea atingea aproximativ 64 locuitori pe km.p., ceea ce înseamnă peste 316 500 locuitori⁵.

Împărțirea județului în zone de relief diferite a determinat ca populația să fie concentrată la cîmpie în unități demografice închegate, cu un număr mare de locuitori, pe cînd la deal și la munte localitățile să fie mici și înșirate pe văi și cursuri de ape.

Din punct de vedere social cea mai mare parte a populației județului Buzău o constituia țărănimea, deosebit de săracă în zona de munte. Aici unii țărani își asigurau traiul zilnic muncind la exploatarea forestiere, petroliere sau miniere, intrînd astfel în rîndul proletariatului. La orașe (Buzău și Mizil) populația era diversă, fiind alcătuită din muncitorii micilor unități industriale, comerciale și de deservire, funcționari, negustori etc.

1 *Expunerea situațiunii județului Buzău pe anul 1910*, Buzău 1910, p.4.

2 *Expunerea situațiunii județului Buzău pe anul 1903*, Buzău 1903, p.10

3 *Expunerea situațiunii județului Buzău pe anul 1915*, Bz., 1915, p. 4

4 Arh. st. Buzău, Serviciul Sanitar al județului Buzău, dos. 298/1928.

5 *Ibidem*, dos. 1113/1941, f. 2-14.

În ceea ce privește situația sanitară a populației județului Buzău, aceasta se caracterizează printr-un ridicat procent de maladii, rezultat din permanența bolilor epidemice, dar mai ales a bolilor sociale. De asemenea, ca un efect a relei stări sanitare, trebuie subliniat faptul că mortalitatea era deosebit de ridicată, mai ales cea infantilă⁶.

Starea materială precară și lipsa de cultură a maselor populare în general, și a țărănimii în special, erau cauzele principale ale menținerii unui înalt procent de maladii, și mai ales a bolilor sociale.

Faptul că hrana de bază a țărănimii din județul Buzău (și nu numai din județul Buzău) o constituiau mămăliga și alimentele vegetale și, totodată, munca fizică epuizantă, aveau drept consecință slăbirea rezistenței organismului la boli. În „*Expunerea situației județului Buzău pe anul 1903*” se arată că țăranul din acest județ „*nu se hrănește decât cu mălai și ierburi*”, din care cauză pelagra face ravagii⁷. În 1941 directorul școlii din satul Măguricea, comuna Tega, comunica Prefecturii că cea mai mare parte a populației acestui sat suferă de pelagră datorită alimentației insuficiente și porumbului stricat și cere să se ia măsuri pentru ajutorarea celor mai nevoiași care nu au nici ce mânca⁸.

Lipsa de bani a țăranilor făcea ca și atunci când aceștia se prezentau medicului să nu poată cumpăra medicamentele recomandate⁹, astfel că și foarte rarele consultații medicale rămăneau fără efect.

O altă cauză nu de mică importanță a relei stări sanitare a maselor populare o constituia lipsa de cunoștințe a acestora pentru a ști să se ferească de boli, a-și conserva în mod igienic alimentele, a înțelege necesitatea prezentării la medic în cazul îmbolnăvirilor. Deseori se punca problema acordării concursului autorităților comunale pentru aducerea la tratament a bolnavilor în special a celor bolnavi de sifilis, care refuzau să se prezinte de bună voie¹⁰.

La nivelul de trai material și cultural scăzut al maselor se adaugă insuficiența relativă a stabilimentelor sanitare și a unui personal corespunzător numericeste. Inițiativa înființării și a întreținerii acestor stabilimente sanitare era în mare parte lăsată în seama unor benevoli sau a autorităților județene și comunale. Veniturile comunelor rurale fiind foarte reduse erau insuficiente pentru întreținerea de personal medical și sanitar¹¹. Județul și orașele Buzău și Mizil alocu și ele o sumă oarecare din bugetul lor pentru problemele sanitare, dar aceasta era departe de a fi suficientă. Erau ani când Ministerul Sănătății și Ministerul de Interne nu acordau nici o subvenție pentru întreținerea Serviciului Sanitar din județul Buzău, din care cauză medicul primar al județului era nevoit să recurgă la restructurări de posturi și reducerea numărului de paturi în spitale. Așa este cazul în 1927 când, deși bolile

6 Ibidem, dos. 730-743/1938; dos. 760-770/1939; dos. 849/1939.

7 *Expunerea situației jud. Buzău pe anul 1903*, Bz. 1903, p. 9.

8 Arh. st. Buzău, Serv. Sanitar al județului Buzău, dos. 1070/1941.

9 *Expunerea situației jud. Buzău pe anul 1903*, Bz. 1903, p. 7.

10 *Raport general asupra serviciului medical al districtului Buzeu pe anul 1889*, Buzău, 1890, p. 7.

11 Ibidem, p. 4.

sociale — sifilisul și tuberculoza — atinseseră un procent mai ridicat decât pînă atunci, medicul primar al județului Buzău, din lipsă de fonduri bănești, desființează 15 posturi de agenți sanitari, deși erau doar 49 posturi la 121 comune, și reduce la 15 numărul de paturi la spitalele Pogoanele și Pătirlagele și la 10 paturi la spitalul Mihăilești¹².

Ca urmare a slabei subvenționări a stabilimentelor sanitare, nivelului de viață și de tratament al bolnavilor lăsa mult de dorit. La sanatoriul T.B.C. Nifon, de exemplu, unde bolnavii erau internați pentru o perioadă mai lungă de timp, se cunosc mai multe incidente și reclamații ale bolnavilor în legătură cu condițiile proaste de tratament și hrană din sanatoriu. Un grup de 5 bolnavi a cerut conducerii spitalului, în fața celorlalți bolnavi îmbunătățirea condițiilor de viață, amenințînd cu greva foamei în caz că vor fi expulzați din sanatoriu¹³. Ei s-au ridicat împotriva personalului din sanatoriu și a statului pe motiv că sanatoriul nu este dotat în mod corespunzător și bolnavii nu sînt îngrijiți cum trebuie¹⁴. Procesele verbale și rapoartele de inspecții făcute în spitalele și dispensarele județului relevau cu consecvență faptul că localurile în care acestea funcționau erau necorespunzătoare ca spațiu, insalubre lipsite de confort, instrumentarul tehnico-medical era insuficient și de slabă calitate și eficiență. Astfel, în 1923 dispensarul Cislău funcționa într-un local dărăpănat, cu uși și geamuri lipsă, mobilier compus din cîteva piese donate, iar instrumentarul absolut insuficient¹⁵.

Hrana bolnavilor era și ea insuficientă și cît se poate de proastă. În timpul ultimului război mondial la Sanatoriul Nifon hrana bolnavilor se reducea doar la pîine din făină de grîu, orez și la fasole, hrană total necorespunzătoare, fapt pentru care bolnavii preferau să-și cumpere mălai și să-și prepare singuri mămăliga¹⁶.

Slaba preocupare a autorităților pentru problemele de salubritate publică influența și ea mult starea sanitară a populației, mai ales la orașe. Nepavarea străzilor necentrale, lipsa de canalizare, construcția necorespunzătoare a localurilor de școli, primării, cazărmi, alimentarea dificilă cu apă, insuficiența personalului și mijloacelor pentru transportul gunoaielor erau tot atîtea cauze care favorizau răspîndirea bolilor¹⁷. În 1934, de exemplu, din totalul de 7 865 ale orașului Buzău 50% nu corespundeau cerințelor igienice¹⁸.

În ceea ce privește numărul stabilimentelor sanitare din județul Buzău, la începutul secolului al XX-lea acesta era relativ redus. Existau în orașul Buzău: Spitalul Gîrlași, fondat în 1792 de păhărniceasa Maria Minculeasa și administrat de Episcopia Buzău și spitalul Brătianu, înființat în 1895 de județ¹⁹; în orașul Mizil funcționa un spital con-

12 Arh. st. Buzău, Serviciul Sanitar al județului Buzău, dos. 179/1926.

13 Ibidem, dos. 211/1926.

14 Ibidem, dos. 253/1927.

15 Ibidem, dos. 62/1922.

16 Idem, Sanatoriul T.B.C. Nifon, dos. 45/1943.

17 *Raport general asupra serviciului medical al districtului Buzeu pe anul 1889*, Buzău, 1890, p. 10.

18 Arh. st. Buzău, Serviciul Sanitar al județului Buzău, dos. 514/1935.

19 Ibidem, dos. 603/1937.

struit în 1893 de Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale pe un teren donat de Maria I. Cantacuzino²⁰; în locul fostului Schit Nifon din comuna Măgura a fost înființat în 1881 de Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale un spital²¹, iar la Pătirlagele același minister înființează în 1892 un spital cu local propriu²²; în 1904 Prefectura județului Buzău înființează la Pogoanele, pe un teren donat de Chiriac Culin, frații Ion și Constantin Rădulescu și Sava Popescu, un spital care se întindea din renta anuală de 12 000 lei donată de Elena și Grigore Monteoru²³; în perioada 1907-1910 este construit de Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale un local de spital la Mihăilești care începe să funcționeze în 1911²⁴; în perioada aprilie 1923 octombrie 1925 acesta a funcționat ca infirmerie, transformându-se apoi în spital, pentru ca în aprilie 1941 să devină dispensar²⁵; în 1915 se construiește de către Prefectura jud. Buzău un alt local la Vintilă Vodă, pe terenul donat de Alexandru Picleanu și întreținut din venitul moșiei Bănceanca, donată tot de Alexandru Picleanu în acest scop²⁶. Până în 1937 însă în acest local a funcționat un dispensar, iar în 1937 s-a transformat în spital²⁷; în 1913 ia ființă Spitalul de Contagioși, care în 1943 fuzionează cu Spitalul Gîrlași²⁸, iar în 1933 medicii Eugen Porumbu și Constantin Ionescu — Putna înființează un spital particular, cu profil chirurgical și de medicină generală²⁹. Deci în perioada de care ne ocupăm, pe tot întinsulei sau numai parțial, în județul Buzău au funcționat 10 spitale rurale și urbane.

Cu excepția Spitalului de Contagioși, inițial toate aceste spitale aveau un profil general, în sensul că se tratau aici tot felul de afecțiuni patologice. În 1908 se trece, din inițiativa Direcției Generale a Serviciului Sanitar, la o primă specializare a spitalului Gîrlași care cuprinde de la această dată secții de boli interne, de boli contagioase, de nașteri și de boli nervoase³⁰. În 1910 Spitalul Brătianu era împărțit și el în secția de chirurgie și secție de boli venerice³¹, pentru ca în 1938 să apară și cu secție de radiologie³². În 1911 se construiește la Spitalul Nifon un pavilion pentru boli T.B.C.³³, iar în 1924 spitalul cuprindea secții de T.B.C., chirurgie, boli contagioase și nașteri³⁴, pentru ca în 1928 întregul spital

20 Ibidem, dos. 144/1925.

21 Ibidem.

22 Ibidem.

23 Ibidem, dos. 1164/1942, f. 4.

24 Expunerea situațiunii județului Buzău pe anul 1910, Bz. 1910 p. 48.

25 Arh. st. Buzău, Serviciul Sanitar al județului Buzău, dos. 1164/1942, f. 42.

26 Ibidem, dos. 255/1927.

27 Ibidem, dos. 1164/1942, f. 45.

28 Ibidem, dos. 603/1937.

29 Ibidem, dos. 358/1930.

30 *Dare de seamă generală asupra administrațiunii comunale pe anul 1908*, Buzău 1908, p. 33.

31 *Expunerea situațiunii județului Buzău pe anul 1910*, Bz. 1910, p. 45.

32 Arh. st. Buzău, Serviciul Sanitar al județului Buzău, dos. 604/1938.

33 *Expunerea situațiunii județului Buzău pe anul 1910*, Bz., 1910, p. 46.

34 Arh. st. Buzău, Serviciul Sanitar al județului Buzău, dos. 319/1924.

să fie rezervat numai bolnavilor de T.B.C.³⁵; în 1924 spitalele Mizil și Pătirlagele, și în 1925 spitalul Pogoanele apar cu câte 3 secții: de chirurgie, contagioși și nașteri, iar în același an Spitalul Mihăilești apare cu o secție de chirurgie și alta de contagioși³⁶. Sigur că această așa zisă specializare, cu excepția Spitalului de Contagioși și a Sanatoriului T.B.C. Nifon, era destul de relativă, pentru că se acorda asistență medicală în orice afecțiune.

Numărul de paturi al spitalelor din județul Buzău era insuficient pentru necesitățile existente, mai ales în timpul epidemiilor. În fiecare spital numărul paturilor bugetare era între 15 și 30, cu excepția celor două spitale din Buzău, Gîrlași și Brătianu, și a Sanatoriului Nifon unde, din ultimii ani ai deceniului al patrulea, numărul paturilor trece de 60, iar la Spitalul Gîrlași în 1943 este chiar de 140³⁷. Spațiul de spitalizare al acestor spitale era mai mare, însă, datorită insuficienței de fonduri bănești și de personal medical, acesta era utilizat doar parțial. Așa, de exemplu, în 1942 Spitalul Mizil funcționa cu 35 paturi, deși capacitatea normală era de 60 paturi, iar capacitatea maximă de 100 paturi³⁸; de asemenea Spitalul Pogoanele, cu o capacitate normală de 50 paturi, avea în 1941 25 paturi bugetare, dar funcționa totuși cu 35-40 paturi³⁹.

Localurile acestor spitale, cele mai multe, lăsau și ele de dorit sub aspectul salubrității. Spitalul Pătirlagele a început să funcționeze într-un local vechi, construit cu altă destinație decît aceea de spital, și care, în primii ani ai secolului nostru se afla în stare de dărîmăre. În 1907-1909 se construiește un local nou care în urma cutremurului din 9-10 noiembrie 1940 este distrus complet⁴⁰. În urma evenimentelor din timpul primului război mondial localurile spitalelor din Mizil, Pogoanele și Mihăilești au fost grav deteriorate, mai ales cel din Pogoanele, iar mobilierul, inventarul — distruse. În anul 1926 se pune încă problema reparării urgente a acestor localuri în care pătrundea apa de ploaie, făcîndu-le nelocuibile⁴¹.

În afară de spitale, au funcționat în județul Buzău și cîteva infirmerii. Este vorba de infirmeria Societății Petroliere „Steaua Română” Arbănași înființată în 1910 și care funcționează cu 10 paturi, cu salon de nașteri și contagioși⁴², infirmeria Societății Forestiere Nehoiu înființată în 1924 care funcționa cu 22 paturi și salon de contagioși⁴³, și infirmeria „Organizația medicală” de la Arbănași — Beceni înființată în 1924 de Casa Centrală a Asigurărilor Sociale care funcționa cu 10 paturi și sală de nașteri⁴⁴. Toate aceste infirmerii erau la dispoziția salariaților so-

35 Ibidem, dos. 295/1928.

36 Ibidem, dos. 144/1925.

37 Ibidem, dos. 653/1937.

38 Ibidem, dos. 1164/1942, f. 44.

39 Ibidem, dos. 944/1942, f. 26.

40 Ibidem, dos. 1164/1942.

41 Ibidem, dos. 1791/1926.

42 Ibidem, dos. 144/1925.

43 Ibidem.

44 Ibidem.

cietăților respective și aveau ca scop acordarea de asistență medicală, mai ales în cazuri de accidente de muncă și maladii mai ușoare.

Dispensarele erau însă unitățile sanitare prin care se realiza un contact mai larg cu populația, ele fiind mai numeroase și răspindite pe o arie mai largă a județului. În mod normal în fiecare circumscripție sanitară trebuia să funcționeze cîte un dispensar cu medic de circumscripție, însă nici în anul 1930 această problemă nu era rezolvată. În cele 14 circumscripții sanitare ale județului funcționau 7 dispensare cu local propriu, iar în alte 7 circumscripții medicii acordau asistență la locuința lor⁴⁵; în 1938 funcționau 12 dispensare în local propriu, 4 în localuri închiriate și unul în localul primăriei⁴⁶, iar în 1942 funcționau în localuri proprii 9 dispensare, în localuri închiriate 18 dispensare, în localul primăriei 3 dispensare, urmînd să se construiască 2 localuri noi, iar alte 8 dispensare să funcționeze în localuri închiriate⁴⁷. Avînd în vedere că numărul comunelor județului Buzău în perioada la care ne referim era de aproape 150, reiese clar din aceste date concluzia că în atenția statului problema asistenței sanitare, mai ales în mediul rural, ocupa un loc foarte redus. Multe dintre aceste dispensare erau înființate din grija unor oameni de bine care donau în acest scop terenuri sau clădiri.

Caracteristic este faptul că toate aceste dispensare ocupau una sau cîteva cămăruțe de cele mai multe ori insalubre inzestrate cu mobilier și instrumentar cu toul insuficient. În timpul celei de-al doilea război mondial dispensarele din județul Buzău, ca de altfel toate stabilimentele sanitare, au avut de suferit, 11 dispensare fiind distruse și jefuite de trupele militare⁴⁸.

Farmaciile, ca unități care completau rolul stabilimentelor de asistență sanitară, erau și ele reduse ca număr, mai ales în mediul rural. În 1889 se cunosc 3 stabilimente de farmacii în orașul Buzău și unul în Mizil⁴⁹ pentru ca în 1928 în Buzău să funcționeze 7 farmacii; în 1932 în Buzău mai funcționau 3 drogherii, în orașul Mizil 2 farmacii, iar în 7 comune rurale cîte o farmacie; în 1937 se mai adaugă cîte o farmacie în orașul Buzău și una în mediul rural, deci în total erau: 8 farmacii în Buzău, 2 în Mizil și 8 în comunele rurale, plus 2 drogherii în Buzău⁵⁰.

Personalul medical și sanitar din județul Buzău în perioada 1900-1944 a cunoscut o creștere numerică determinată de înmulțirea stabilimentelor sanitare și, în general, de creșterea necesităților populației de a i se asigura o asistență sanitară sporită. Această creștere numerică însă a fost întotdeauna sub necesitățile existente. În 1902 activau în județul Buzău un medic primar și 5 medici de plăși⁵¹, iar în 1923 un medic

45 Ibidem, dos. 372/1930.

46 Ibidem, dos. 739-743/1938.

47 Ibidem, dos. 1164/1942.

48 Ibidem, dos. 117/1942.

49 *Raport general asupra serviciului medical al districtului Buzău pe anul 1889*, Buzău, 1890, p. 12.

50 Arh. st. Buzău, Serviciul sanitar al județului Buzău, dos. 598/1937

51 *Expunerea situațiunii județului Buzău pe anul 1903*, Bz. 1903, p. 27.

primar, 11 medici de circumscripții, 48 agenți sanitari și 24 moașe⁵²; în 1928 în orașul Mizil activau 5 medici, 3 farmaciști și 5 moașe⁵³; în 1930 în orașul și județul Buzău activau 26 medici de circumscripții, 9 farmaciști, un droghist și 8 dentiști⁵⁴; în 1941, la 130 comune cu 590 sate, activau în județul Buzău 36 medici de circumscripție⁵⁵, iar în 1944, 40 de medici de circumscripții și 5 medici de spitale⁵⁶.

Insuficiența personalului medical și sanitar se constată în mod evident din diversele rapoarte ale medicului primar al Serviciului Sanitar județean. În 1925, de exemplu, acesta raporta Direcției Generale Sanitare că este necesară dublarea numărului moașelor, pentru că la 102 comune rurale sînt doar 24 moașe, iar unele circumscripții nu au nici o moașă. De asemenea, mai propune înființarea a 10 posturi de agenți sanitari⁵⁷. Faptul că nu se asigurau cadrelor medicale și sanitare condiții de salarizare, de locuit și de muncă corespunzătoare făcea ca acestea să fie în permanentă fluctuație. În 1922 medicul circumscripției Smeeni refuză să-și stabilească reședința în comuna Smeeni, pentru că aici populația trăiește foarte greu și el nu găsește condiții acceptabile pentru trai⁵⁸. În 1926 medicul primar al județului raportează Ministerului Sănătății și Ocrotirilor Sociale că salariații Spitalului Mihăilești trebuie să fie retribuiți cu un salariu mai mare, fiindcă altfel spitalul e amenințat să rămână fără personal⁵⁹.

Dispersarea populației județului în mici localități, mai ales în regiunea de deal și munte unde o comună se compunea din 10-15 sate, fiecare sat cu cîteva zeci de case, făcea ca aceste cadre medicale sau sanitare să-și exercite foarte greu atribuțiile, avînd în vedere că o circumscripție medicală cuprindea în cel mai bun caz în jur de 10 comune.

O caracteristică a situației sanitare a județului Buzău în perioada tratată este faptul că aproape an de an bolile epidemice cuprindeau o mare parte din județ. Scarlatina, febra tifoidă, tifosul exantematic (și acesta mai ales în anii de război), apoi angina difterică, tusea convulsivă, gripa, variola și altele numărau fiecare din ele anual cîteva sute de cazuri, soldîndu-se cu un număr ridicat de morți mai ales scarlatina, pojarul și tusea convulsivă care atingeau cu deosebire populația infantilă. În 1908 de exemplu, epidemia de scarlatină a cuprins 56 comune cu 898 cazuri, dintre care 214 decese, pojarul a atins 39 comune cu 180 cazuri, dintre care 19 decese⁶⁰, iar în 1909 scarlatina a atins 66 comune cu 1569 cazuri dintre care 359 decese⁶¹.

Tifosul exantematic și febra tifoidă, deși se întindeau pe o arie geografică mare, cu excepția perioadelor de război, atingeau un număr

52 Arh. st. Buzău, Serviciul Sanitar al județului Buzău, dos. 112/1923.

53 Ibidem, dos. 269/1928.

54 Ibidem, dos. 362/1930.

55 Ibidem, dos. 1113/1941, f. 2-44.

56 Ibidem, dos. 1381/1944, f. 10.

57 Ibidem, dos. 125/1924.

58 Ibidem, dos. 64/1922.

59 Ibidem, dos. 206/1926.

60 *Darea de seamă generală asupra administrațiunii comunale pe anul 1908*, Buzău, 1908, p. 22.

61 *Expunerea situațiunii județului Buzău pe anul 1910*, Bz. 1910, p. 49.

relativ scăzut de cazuri și rareori provocau decese, datorită măsurilor întreprinse de organele sanitare pentru stăvilirea epidemiilor, dar și datorită tratării empirice practicate mai ales la sate.

Caracterul aproape permanent al epidemiilor în județul Buzău se datorește insuficienței de personal medical și sanitar, a mijloacelor eficiente de deparazitare a populației contaminate, efectuării pe scară foarte redusă a vaccinărilor preventive, lipsei de medicamente, dar și datorită spiritului de neînțelegere al populației față de necesitatea unui control medical riguros, neînțelegere care-și are izvorul în starea de înapoiere culturală a acesteia. Din această cauză deseori era nevoie să se apeleze la sprijinul autorităților în acțiunea de combatere a epidemiilor și de executare a deparazitărilor⁶².

Ca o consecință a acestor epidemii care cunoșteau uneori perioade de recrudescență, dar și ca o măsură de stingere a lor, se recurgea la închiderea pe diferite termene a școlilor⁶³ sau interzicerea desfășurării târgurilor din zonele contaminate⁶⁴.

Pentru combaterea sau prevenirea epidemiilor organele sanitare procedau la vaccinarea preventivă a populației, dar mai ales la măsuri de deparazitare și de izolare a focarelor epidemice, de asigurare a igienei alimentare și a locuințelor. În anii imediat următori primului război mondial, când în țările vecine bîntuia epidemia de holeră, Inspectoratul General Sanitar, ca și Consiliul de Igienă și Prefectura județului Buzău au emis mai multe ordonanțe privind luarea de măsuri pentru vaccinarea antiholerică în zonele contaminate, asigurarea unei cât mai bune igiene publice și a locuințelor particulare, pentru oprirea comerțului ambulant cu alimente, ca și pentru penalizarea celor ce ar contraveni acestor măsuri⁶⁵.

În perioadele de vîrf ale epidemiilor spitalele din județ erau pline de bolnavii contagioși și uneori se refuzau alte cazuri în favoarea contagioșilor. Pe lângă insuficiența spațiilor de spitalizare, în timpul epidemiilor se resimțea din plin și insuficiența personalului medical și sanitar. Sînt destul de dese cazurile, mai ales în timpul celui de-al doilea război mondial, când medici și agenți sanitari sînt detașați din ordinul medicului primar al județului Buzău dintr-o localitate în alta pentru a contribui la acțiunea de stingere a focarelor epidemice⁶⁶. În felul acesta rămîneau descoperite alte zone în care bolile găseau condiții optime spre a se întinde.

Un pericol mai mare pentru sănătatea maselor populare îl prezentau însă bolile sociale: pelagra, paludismul, sifilisul și tuberculoza. Pondere deosebită a acestor boli și mai ales a pelagrei presupune implicații profunde de ordin economic și social. Deși în evidențele medicale nu sînt cuprinse toate cazurile de boli sociale din județul Buzău, totuși numărul acestora apare ca fiind destul de ridicat. În 1903 pelagra

62 Arh. st. Buzău, Serviciul Sanitar al județului Buzău, dos. 29/1920.

63 Ibidem.

64 Ibidem, dos. 545/1936.

65 Ibidem, dos. 51/1921 și 59/1922.

66 Ibidem, dos. 1212/1942.

înregistra 1 212 cazuri, paludismul 4 220 cazuri, iar sifilisul 275 cazuri⁶⁷; în 1907 pelagra înregistra 1 855 cazuri, în 1908 1 297 cazuri⁶⁸; iar în 1910 1 279 cazuri⁶⁹. Pelagra era răspîndită în tot județul Buzău, dar mai cu seamă în zona muntoasă unde mămăliga constituia alimentul de bază; paludismul era direct legat de existența bălților, cu deosebire în zona Glodeanurile—Mihăilești; sifilisul cunoaște și el o pondere sporită la orașe, unde concentrarea demografică mai mare permitea răspîndirea lui cu ușurință, și mai ales în timpul celor două războaie mondiale cînd afluența de oameni era intensă, iar posibilitățile de tratament mai reduse ca de obicei. Într-un raport privind situația sanitară a orașului Mizil în anii primului război mondial se specifică faptul că sifilisul a cunoscut o perioadă de recrudescență, cuprinzînd toate straturile sociale⁷⁰. Problema sifilisului devenea cu atît mai delicată cu cît mulți dintre bolnavi refuzau să se prezinte medicului și să urmeze tratamentul prescris.

Pentru combaterea sifilisului și paludismului se organizau campanii în cadrul cărora organele sanitare duceau o muncă de propagandă pentru popularizarea în rîndul maselor a mijloacelor de combatere a acestor boli, se distribuia chinină în mod gratuit, se depistau toți bolnavii și se aduceau la dispensare spre a fi tratați⁷¹.

Tuberculoza era la fel de periculoasă ca și sifilisul, prin faptul că ambele sînt boli ce se transmit și pe cale ereditară, dar și pentru că efectele tratamentului erau destul de reduse. Puțini erau bolnavii de tuberculoză care se prezentau la medic și urmau un tratament corespunzător. În 1908 sînt înregistrate în scriptele medicale 84 de cazuri, în 1909 75 cazuri, în 1910 107 cazuri iar în 1923 156 cazuri. Din acești 156 bolnavi doar 27 din ei sînt tratați în spital⁷². În orașul Buzău sifilisul și tuberculoza erau bolile sociale care predominau⁷³.

În concluzie, se poate afirma că în perioada 1900-1944 în județul Buzău starea sanitară a populației lăsa de dorit sub multe aspecte.

Ștabilimentele sanitare, reduse nu atît ca număr, cît mai ales în ceea ce privește numărul de personal, numărul de paturi, subvențiile bănești și dotarea tehnico-medicală, aveau o capacitate de tratament și de spitalizare foarte redusă. Acest fapt constituia însă o cauză de ultimă verigă a stării sanitare precare a maselor populare buzoiene.

67 *Expunerea situației județului Buzău pe anul 1903*, Bz. 1903, p. 10

68 *Dare de seamă generală asupra situației județului Buzău pe anul 1908*, Buzău, 1908, p. 15.

69 *Expunerea situației județului Buzău, pe anul 1910*, Bz. 1910, p. 49.

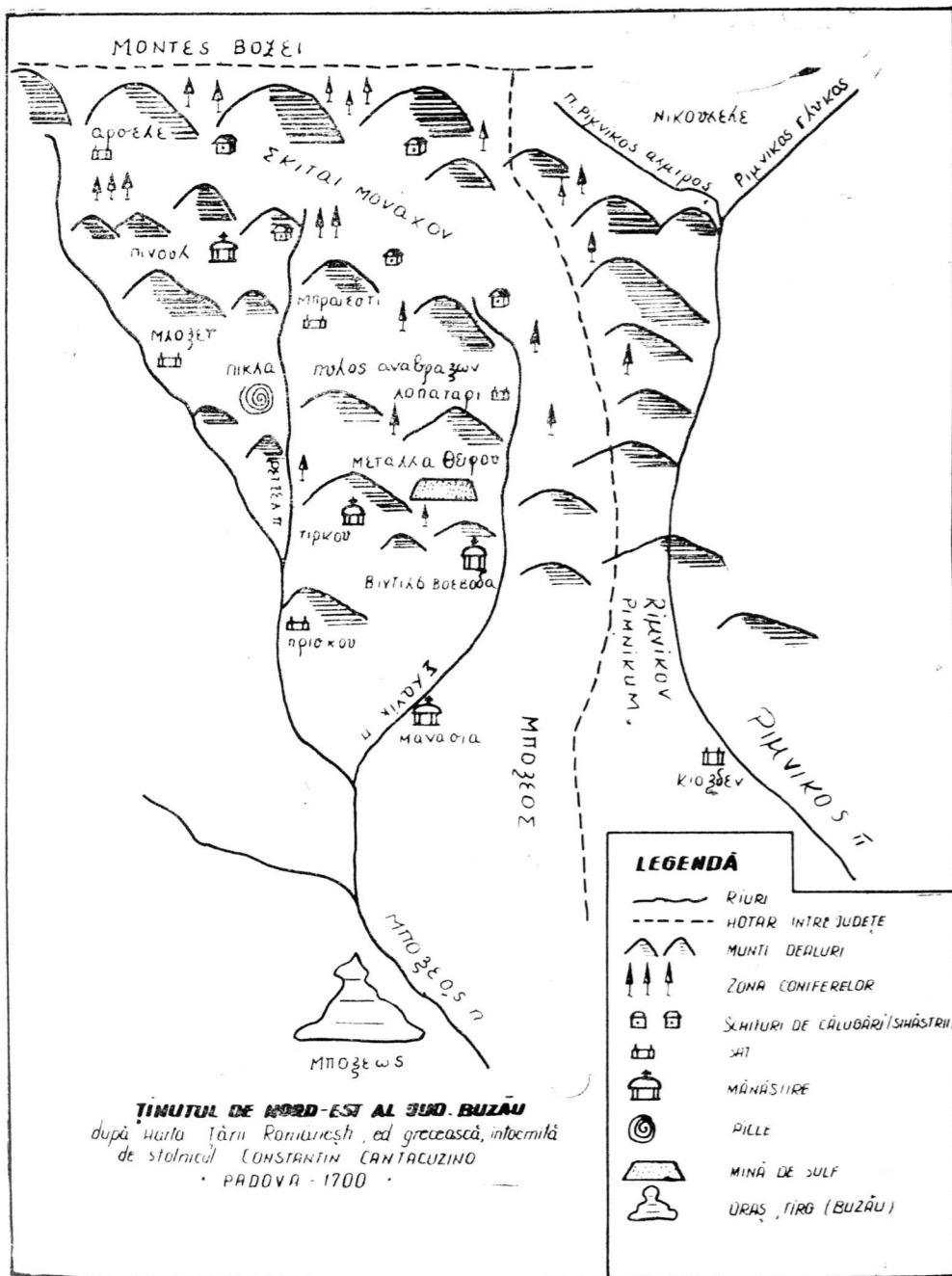
70 Arh. st. Buzău, Serviciul sanitar al județului Buzău, dos. 256/1927.

71 *Ibidem*, dos. 27/1924.

72 *Ibidem*, dos. 82/1923.

73 *Ibidem*, dos. 514/1935.

MÎNZĂLEȘTI- FILE DE MONOGRAFIE

VALEA SLĂNICULUI, SATELE ȘI DRUMURILE DE PE
TERITORIUL COMUNEI MÎNZĂLEȘTI DUPĂ HARTA
MILITARA AUSTRIACĂ DIN 1790

